

Onsdagen den 17 mars

Kl. 19.30

Förhandlingarna leddes till en början av herr tredje vice talmannen.

§ 1 Kommundelsråd (Forts.)

Fortsattes överläggningen angående konstitutionsutskottets betänkande nr 20.

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! I sitt betänkande över motionsyrkandena om kommunaldelsråd fastslår utskottet

1. att kommunerna redan nu har möjlighet att inom den kommunalreglerade förvaltningen inrätta lokala opinionsorgan anknutna till det kommunala beredningsförfarandet,

2. att frågan om direktvalda kommunaldelsråd med fakultativ karaktär skall övervägas av den 1970 tillsatta utredningen om den kommunala demokratin.

Frågan är följaktligen föremål för utredning och överväganden.

Vad vill motionärerna och de som ställt sig bakom reservationen 1? Uppenbarligen att förslag till lagstiftning om kommunaldelsråd skall föreläggas redan nästkommande års riksdag! Det betyder att utredningen måste vara klar med sitt arbete redan så tidigt som våren 1972, om praxis vid remissbehandling och beredning inom departementet skall iakttagas på sedvanligt sätt.

Vad döljer sig bakom de i motionerna ställda yrkandena och de i reservationen 1 framställda kraven? Herr Molin och herr Werner i Malmö har svarat på det genom att säga att val till kommunaldelsråd bör ske samtidigt med riksdags- och kommunalvalen redan år 1973. Det är något överraskande att höra att dessa talesmän så helt anammat den gemensamma valdagen. Den meningen delas emellertid inte helt av herr Boo, som talat för reservationen 2. Han kan tänka sig en annan tidpunkt för val av ledamöter i kommunaldelsråd än den gemensamma valdagen. Det är en fråga som givetvis bör övervägas av den tillsatta utredningen.

Jag kan i vissa delar helt instämma i vad som sägs i reservationen 2. Frågan gäller den kommunala demokratin och hur man skall kunna skapa ökat engagemang i de kommunala frågorna. Man skriver i reservationen 2: "För att öka kontakten och inflytandet från den enskilde kan många vägar prövas. En av dem är införandet av kommunaldelsråd." Det är alldeles riktigt att det är en av tänkbara vägar för att nå detta mål.

Utredningen har till uppgift att göra en översyn av den kommunala demokratin, nära nog över hela fältet. Direktiven tillkom efter gemensamma överläggningar mellan företrädare för de fyra stora partierna. Partierna har följaktligen haft möjlighet att redan i direktiven få sina synpunkter beaktade. Utredningen är parlamentariskt sammansatt, varför partierna fortlöpande kan påverka utredningsarbetet. Det är något

Onsdagen den
17 mars 1971

 Kommundelsråd

underligt att det föreligger motioner i ärendet, när partierna via sina ledamöter i utredningen har möjligheter att framföra de synpunkter som framförts i motionerna.

Läser man reservationen i något mer uppmärksamt finner man att det inte är fråga om en förutsättningslös utredning rörande införande av kommundelsråd. Nej, det är fråga om någonting helt annat! Det är fråga om en beställning av lagstiftning angående införande av kommundelsråd i så god tid, att val till sådana råd kan företas redan 1973.

Man kan fråga sig: Är detta den mest angelägna av de frågor som den tillsatta kommunaldemokratiutredningen har att ta ställning till? Är det den mest brådskande frågan? Utredningen har vid sin bedömning funnit att man i första hand bör ta upp frågan om ett nytt suppleantsystem för fullmäktige, frågan om minoritetsrepresentation i kommunernas styrelse samt den därmed sammanhängande frågan om de heltidsengagerade förtroendemännens ställning.

Beträffande frågan om suppleantsystemet är det väl av alla här närvarande känt, att det är ett starkt kommunalt önskemål att denna fråga får en snar lösning och att en ändring kommer till stånd. Erfarenheterna visar redan nu en rad svagheter i det suppleantsystem som infördes vid det senaste valet. Jag skall inte ta upp dessa svagheter till någon närmare belysning utan endast konstatera, att det ställs starka krav på att utredningen bedriver sitt arbete så att ett nytt system skall kunna träda i kraft 1973. Enligt vad som har upplysts bedriver utredningen sitt arbete med sikte på att nå en lösning i sådan tid.

Frågorna om minoritetsrepresentation och kommunrådets ställning skall enligt kommunaldemokratiutredningens uttryckliga direktiv behandlas med förtur. Det motiveras av att utredningsuppdraget i denna del gavs redan 1966 till den då sittande länsdemokratiutredningen, som emellertid inte har lagt fram något förslag på denna punkt. Då dessa utredningsdirektiv sedermera har överförts till den nya utredningen om den kommunala demokratin, framgår ganska klart att det är ett mycket starkt krav på att dessa frågor tas upp med det snaraste.

Skall kravet i reservationen i tillgodoses, betyder detta att utredningen måste avbryta det nu pågående arbetet med suppleantsystemet och minoritetsrepresentationen för att helt ägna sig åt frågan om införande av kommundelsråd.

Det finns emellertid även andra skäl för att utredningen inte omedelbart skall ta upp denna fråga. Ett är att ett ställningstagande måste grunda sig på hur de nya kommunerna visar sig fungera. Bl. a. bör erfarenheterna från det nya systemet med distriktsorganisation inom den sociala nämndorganisationen beaktas. Det är alldeles klart att mycket kort tid har gått sedan denna infördes, och innan initiativ tas i den föreslagna riktningen bör givetvis dessa frågor närmare utredas och begrundas.

Ett annat skäl är att vi har infört ett kommunalt partistöd. Det tillkom just i syfte att stimulera den kommunala debatten och vidga den kommunala demokratin. Det tillkom för att öka partiorganisationernas möjligheter att få till stånd, för att citera herr Molin, "en dialog mellan de styrda och de styrande". Det är inte fråga om en ensidig information

ifrån de styrandes sida till de s. k. styrda, utan det är också fråga om att partiorganisationerna organiserar sitt arbete på ett sådant sätt att de får en direkt kontakt med väljarna och medlemmarna ute i olika delar av kommunerna. Man bör även avvakta erfarenheter från det arbetet, eftersom det kommunala partistödet infördes först under föregående år.

Enligt utskottsmajoritetens mening bör frågan om införande av direktvalda kommundelsråd ses såsom en av de många vägar som kan tänkas för att öka kontakten och inflytandet från den enskilde. Att utredningsarbetet rörande kommundelsråd bör vara förutsättningslöst framgår av de för utredningen utfärdade direktiven.

Herr talman! Med de mycket korta synpunkter som jag här har framfört ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr MOLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Först vill jag göra ett kort tillrättaläggande. Herr Adamsson sade att vi hade anammat den gemensamma valdagen. Det är inte riktigt. Vi utgår ifrån att kommunaldemokratiutredningen skall pröva huruvida valen till kommundelsråden skall ske vid samma tidpunkt som de andra valen eller ej. Men om kommunaldemokratiutredningen kommer till den uppfattningen att val av kommunfullmäktige och kommundelsråd bör ske vid samma tidpunkt, blir det inget resultat i denna fråga före 1977, om inte reservationen 1 bifalles.

Jag hade svårt att förstå varför herr Adamsson inte tyckte att det här var så angeläget. Han sade att man skulle avvakta erfarenheterna av den nya socialnämndsorganisationen. Jag föreställer mig att han tänkte på de sociala distriktsnämnderna. För det första finns de och kommer de att finnas bara på några få ställen. För det andra kan jag säga att för Göteborgs del, där den samordnade sociala organisationen med distriktsnämnder har funnits, kan den naturligtvis inte på något sätt ersätta behovet av kommundelsråd. Det är inte så att dessa sociala distriktsnämnder kan bli organ för en dialog mellan styrande och styrda, och det var ju det vi ville åstadkomma. Kanske herr Adamsson tyckte att det var något bisarrt i att man skulle på det viset närma de styrande till de styrda.

Herr WERNER i Malmö (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Adamsson förundrade sig över att vi önskar ha den här frågan löst till valet 1973 och menar tydligen att det kunde vara lämpligt att ha valet på annan tid. Måhända. Men det är väl rätt rimligt att det finns korrespondens mellan kommunval och kommundelsval. Valet av kommundelsråd måste vara en del av kommunalvalet, det är väl helt klart.

Sedan kan man diskutera vad som är angeläget och vilken som skall prioriteras just nu av kommunaldemokratiutredningens uppgifter. Här har en representant för utredningen, herr Boo, nyligen framfört den meningen att man mycket väl kan ge den här uppgiften förtur.

Herr Adamsson anförde också något om partistödet. Det är väl inte särskilt relevant i sammanhanget. Herr Adamsson vet väl själv att dessa pengar inte precis har tjänat "dialogen mellan de styrande och de styrda"

utan de gick i rapp takt till valrörelsen, och det som nu finns fonderas förmodligen till nästa valrörelse. Därför tror jag inte på att spela ut partistödet i det här sammanhanget.

Herr ADAMSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Molin vill jag säga att jag bara ville belysa den tidtabell som han har gjort upp. Den förutsatte att man räknade med gemensam valdag.

Att distriktsnämnderna har andra funktioner än kommundelsråden – i varje fall sådana som är direktvalda – är naturligt, och det skall jag inte bestrida. Men man har ju i diskussionen fört fram att kommunerna genom sammanslagningen har blivit större och att det har uppstått vissa svårigheter att få kontakt med de kommunala organen. Det är den sidan av saken som jag vill trycka på. Jag vill också understryka att man icke nödvändigtvis behöver vara så pessimistisk att man icke kan tänka sig att vi får denna organisation före 1977.

Till herr Werner vill jag säga beträffande partistödet att det synes som om mina meddebattörer i sitt partiarbete icke hade beaktat dessa synpunkter. Det är uppenbarligen möjligt att genom detta stöd få till stånd diskussioner och kontakt med väljare ute i olika delar av kommunen. Man kan upprätta organisationer för dessa delar, där det också är möjligt att framföra synpunkter som berör de olika kommundelarna och via partiorganisationerna slussa dem vidare till dem som sitter med i kommunfullmäktige. Det är en metod som vi använder inom det socialdemokratiska partiet och som uppenbarligen förutsätter att det finns ekonomiska resurser.

Jag tror att det är av värde att man via partiorganisationerna får synpunkter och förslag framförda och att man genom en livligare diskussion i de kommunala frågorna får ett större engagemang hos medlemmarna. Personligen kan jag vittna om att i den organisation som jag har nöjet att företräda de kommunala frågorna ger upphov till en av de största och mest uppmärksammade debatterna under året och att det pågår en ständig dialog mellan kommunfullmäktigeledamöter och organisationens medlemmar.

Herr WERNER i Malmö (m) kort genmäle:

Herr talman! Om man gjorde en utredning om vad partistödet gått till, tror jag inte att man skulle finna att det är till sådana projekt som herr Adamsson nu nämnde.

Stadsdelsföreningar som informationscentraler har väl partierna litet till mans. De kostar ingenting. Dem kan vi klara i alla fall. Jag tror inte att partistödet tjänar något syfte i det sammanhanget.

Herr LARSSON i Luttra (c):

Herr talman! Först några ord med anledning av vad herr Adamsson här sade!

Det är klart att man kan ha olika meningar om vilka frågor som skall prioriteras i kommunaldemokratiutredningen. På vårt håll menar vi nog att frågan om kommundelsråden har hög angelägenhetsgrad.

Jag kan inte dela herr Werners syn på det kommunala partistödet. Det är ju avsett att användas för kommunal information, och jag har den erfarenheten att man i mycket hög grad har byggt ut den kommunala informationen – i varje fall har vi gjort det i det parti jag representerar, men det kan vara olika i olika partier.

Jag begärde ordet egentligen för att säga något om slutsatsen i den reservation som herr Ahlmark m. fl. avgivit till det här utskottsbetänkandet. Jag måste säga att jag är litet förvånad över att man har kunnat vidhålla sitt yrkande. Inom utskottet ordnades det en föredragning av sekreteraren i 1970 års utredning om den kommunala demokratin. Föredraganden belyste mycket ingående uppläggningsarbetet, och den föredragningen gav, såvitt jag kunde bedöma det, mycket klart vid handen, att någon möjlighet att få fram ett förslag i den nu föreliggande frågan i så god tid att en proposition kunde föreläggas 1972 års riksdag inte föreligger. Den uppfattningen bekräftades tidigare här av ledamoten i utredningen Karl Boo. Man kan fråga sig vad utskottsbehandlingen skall tjäna till om man i en fråga som denna får så klara belägg för att motionärernas ambitioner har sträckt sig längre än till vad som är möjligt att genomföra men motionärerna ändå håller fast vid det ursprungliga motionskravet.

Jag kan alltså inte vara med om att stödja reservationen 1, eftersom jag har en bestämd känsla av att det skulle vara liktydigt med ett ställningstagande mot bättre vetande.

Herr ADAMSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Larsson i Luttra sade sig inte kunna dela min uppfattning när det gäller angelägenheten i fråga om tidtabellen av att få till stånd kommunalsråd. Men herr Larsson i Luttra är ju en praktisk kommunalman. Om han rannsakar hjärta och njurar håller han nog med mig om att en av de mest angelägna frågorna just nu är en översyn av suppleantsystemet liksom att frågan om minoritetsrepresentationen blir löst. Jag tror inte att herr Larsson i Luttra vill skjuta på dessa frågor bara därför att han vill ha löst frågan om kommunalsråd.

Herr LARSSON i Luttra (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror inte att frågan om suppleantsystemet för kommunfullmäktige hindrar en lösning parallellt därmed av kommunalsrådsfrågan. Det är i själva verket två vitt skilda problem. Sedan betraktar jag inte frågan om minoritetsrepresentationen som något speciellt angeläget.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! I en partimotion, nr 228 av herr Hedlund m. fl., kräver man att man skall "utarbete ett förslag till lagstiftning om kommunalsråd enligt vad som anförts i motionen, i sådan tid att val till sådana råd enligt den nya lagstiftningen kan äga rum på hösten 1972". I vår reservation går vi inte riktigt lika långt som centerns partimotion, som också är undertecknad av herr Larsson i Luttra.

Det är klart att herr Larsson i Luttra kan säga att han senare har

kommit till en annan ståndpunkt än partimotionen. Det har ändå klart framgått att kommunaldemokratiutredningen under det kommande året skulle kunna arbeta fram ett sådant här förslag. Skulle man behöva en förstärkning av sina sekretariatresurser för att göra det, utgår jag från att statsmakterna är beredda att bekosta det om riksdagen skulle bifalla reservationen 1. Omöjligt är det inte.

Det vi nu diskuterar är ju i allra högsta grad en ideologisk fråga. Björn Molin har visat det i sitt anförande. Det finns en rad kommuner där människorna i dag upplever avståndet mellan politikerna och sig själva som mycket stort. De känslorna finns i glesbygdskommunerna – det har herr Boo alldeles rätt i – där det är många mil mellan orter i kommunens utkant och dess centrum där besluten fattas. Det gäller också de stora tätorterna, där människorna finner det svårt att påverka de styrande, där byalag bildas för att ge kraft åt en lokal opinion och där den kommunalpolitiska debatten i hög grad stimulerats av många av dessa byalag och av det ökande intresset för den egna kommundelen. Under valrörelsen mötte vi inom vårt parti ett utomordentligt starkt gensvar från människorna – kanske framför allt i dessa två typer av kommuner, glesbygdskommunerna och de stora tätorterna – för införande av direktvalda kommunalsråd.

Nu vill vi liberaler så snabbt som möjligt se till att kommunerna får rätt att införa direktvalda kommunalsråd, som kan ge röst åt intressen och åsikter i respektive kommun. Den rätten bör kommunerna ha redan i nästa kommunalval, dvs. år 1973. Om närdemokratin skall kunna fördjupas får vi inte vänta år efter år med angelägna reformer. Det är *nu* vi skall driva fram de här förändringarna.

Herr Adamsson ansåg inte att det var så viktigt och så bråttom. Enligt vår mening är det bråttom. Utredningskvaren får inte mala sönder det engagemang och den idealitet som kommunalsråd skulle kunna kanalisera. Därför har vi sagt i folkpartiets närdemokratimotion att vi måste få förslag och beslut om rätt till direktvalda kommunalsråd redan under 1972. Skall vi hinna med reformen till nästa val är det nödvändigt.

Det betyder att kommunaldemokratiutredningen alltså måste prioritera arbetet med kommunalsråden mer än man hittills har tänkt göra. Det är alldeles riktigt, som Björn Molin har sagt, att om man inte får förslag 1972 och om valen till kommunalsråden sker samtidigt med kommunalvalen (vilket inte är nödvändigt) kan med utredningens arbetsplan val till kommunalsråd hållas först 1976 och kommunalsråden komma i gång på allvar först 1977. Men också utan en gemensam valdag på detta sätt kommer man, om vår reservation bifalles, att få kommunalsråd i arbete snabbare än annars.

Nu har den här tidtabellen förnekats i debatten. Men i konstitutionsutskottet har vi, det har herr Larsson i Luttra alldeles rätt i, diskuterat denna sak utförligt i ett par omgångar. Jag kan därför inte komma till någon annan slutsats än den som herr Molin har kommit till och som uttryckes i reservationen 1.

Vi hade den 23 februari en utfrågning med sekreteraren i kommunaldemokratiutredningen. Får jag bara citera två repliker ur det stenografiska protokollet från den utfrågningen. Efter en fråga från mig om

tidtabellen beträffande kommunalråd kom följande sammanfattning i en fråga och ett svar:

”Ahlmark: Det betyder alltså att vi här i landet inte kan få några kommunalråd förrän 1977?

Ericsson: Som jag bedömer det kan vi inte före 1977 få kommunalråd med beslutsmajoritet – och det är det frågan gäller – såvitt vi inte prioriterar vårt arbete mycket hårt på den punkten.”

Detta var ett klargörande besked. Försöken att i efterhand glida bort från det beskedet kan inte lyckas. Vi måste alltså prioritera hårt om vi snabbt skall få kommunalråd. Det är vad vår reservation handlar om.

Jag vill inskräpa att det här inte är en formalitet eller teknisk detalj. Det gäller om vi så snart som möjligt skall kunna närma väljare och valda till varandra, om vi vill bredda ansvar och inflytande i kommunerna, om vi vill ge fler människor än i dag en chans att påverka samhällsutvecklingen. Det är en viktig del i vårt program för ökad närdemokrati. Vi beklagar, det vill jag säga till mina vänner i centerpartiet, att inte *hela* oppositionen i dag har slutit upp bakom den linjen och bakom reservationen 1.

Om socialdemokratin har jag däremot inga som helst illusioner på denna punkt, och herr Adamsson har visat varför. Gång på gång har jag hört socialdemokrater argumentera mot kommunalråd med motivationen att de politiska partierna i stället för kommunalråd kan kanalisera medborgarnas önskemål. För oss är det självklart att detta också är en del av partiernas arbete och att partierna skall ges resurser för att utföra det. Men det finns faktiskt en stor majoritet människor här i Sverige som inte vill gå in i något politiskt parti. De människorna, som icke är partianslutna, har också en rätt att få påverka sin kommuns utveckling på det fördjupade sätt som införandet av kommunalråd skulle innebära. Vi politiker, herr Adamsson, får inte bli så fixerade vid partiernas roll och ställning att vi glömmer att de flesta här i landet inte är med i politiska partier.

Nu säger herr Adamsson att vi skall avvakta erfarenheterna av det kommunala partistödet. Givetvis är det bra att få de erfarenheterna. Men på vilket sätt skulle de kunna påverka vår inställning till kommunalråd? Skulle, herr Adamsson, plötsligt alla människor bli partianslutna som en följd av det kommunala partistödet? Skulle det leda till något slags reell kollektivanslutning av svenska folket till alla de politiska partierna? Det är självfallet otänkbart.

Och skulle det kommunala partistödet förändra de båda grundläggande fakta som vi har utgått från: för det första att det finns ett stort geografiskt avstånd mellan människorna i en del av de nya kommunernas utkanter och centrum och, för det andra, det grundläggande kravet från allt större medborgargrupper som upplever ett avstånd mellan väljare och valda? Skulle de problemen kunna klaras enbart genom det kommunala partistödet?

Jag vill fråga herr Adamsson: Är det så att ni i socialdemokratin verkligen anser att de politiska partiernas arbete ute i kommunerna är ett alternativ till införande av kommunalråd?

Herr ADAMSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Det kan väl ändå inte förnekas att när vi beslutade om systemet med suppleanter var det just i syfte att vidga kontakterna med väljarna. Det skulle vara fler som hade möjligheter att deltaga i det kommunala arbetet och också bättre möjligheter att hålla kontakt med olika delar av kommunen.

När det gäller utredningen är det så, som jag sade i mitt första anförande, att herr Ahlmark inte vill ha någon utredning. Han vill ha ett förslag direkt framlagt utan något hänsynstagande till vad en utredning kan komma fram till vid en bedömning av frågan. Han är inte intresserad av sådana erfarenheter i detta sammanhang. Han har inget behov av någon förutsättningslös utredning innan han tar ställning till denna fråga. Det är där det skiljer sig mellan min och hans uppfattning.

Jag vill icke i dagens läge ta ställning till huruvida vi skall ha kommundelsråd enligt den föreslagna modellen eller inte. Jag vill se argumenten för och emot innan jag blir övertygad om vilket av dessa system vi skall använda. Jag vill emellertid klart ha sagt att det är en möjlighet att via de politiska partierna skapa den kontakt som fullmäktigeledamöter och andra är ute efter.

Men här är det också en skillnad i fråga om partiernas politiska uppbyggnad. Jag förstår mycket väl att herr Ahlmark har mötts av de här sympatierna när han har varit ute i bygderna för folkpartiets räkning, eftersom detta parti inte är uppbyggt efter en sådan modell som det socialdemokratiska partiet. Där har vi normalt dessa kontakter ute i bygderna, och där är det inte på det sättet att väljarna och medlemmarna uppfattar kommunfullmäktigeledamöterna som de styrande i den mening som herr Ahlmark har gjort gällande.

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! På en punkt har herr Adamsson alldeles rätt: Jag vill inte ha en *förutsättningslös* utredning om det här. Jag vill ha ett förslag. Det är rätt uppfattat. Vi har tagit ställning för införande av direktvalda kommundelsråd. Vi menar att det är ett bra sätt att närma väljare och valda till varandra och att ge röst och kraft åt lokala opinioner också i kommuners utkanter och i de stora tätortskommunerna. Det har vi tagit ställning för; det är riktigt, herr Adamsson.

Sedan är det tydligt att inte heller herr Adamsson är förutsättningslös; jag har en känsla av att han står på den andra sidan, eftersom han hela tiden anför skäl *mot* kommundelsråden. Först säger han att suppleanter i kommunfullmäktige skulle ha samma syfte som kommundelsråden och skulle bredda inflytandet. Det är bra med de här suppleanterna, men det kan väl ändå inte vara ett alternativ till kommundelsråden. De kan inte vidga ansvaret så mycket som avsikten är med kommundelsråden.

Det intressanta i det som herr Adamsson säger är att han anser att enbart partierna skall utföra de saker som vi menar att också kommundelsråden skall jobba för, alltså att kanalisera människors åsikter i de olika kommundelarna. Det är ju ändå såvitt jag vet så att ungefär 30 procent av väljarna är anslutna till partier. Då har vi räknat in de kollektivanslutna bland socialdemokraterna. Gör vi inte det, är väl

mindre än 20 procent av väljarna medlemmar av något parti. En överväldigande majoritet av svenska folket är alltså *inte* partiansluten. Då är frågan herr Adamsson: Skall denna överväldigande majoritet av svenska folket också få en chans att genom kommundelsråd påverka utvecklingen ute i kommunerna? Eller måste denna majoritet av folket ansluta sig till politiska partier för att få den rätten?

Herr Adamsson säger att socialdemokraterna aldrig möter de stämningar som jag möter. Då måste jag säga att ni är stendöva. Om ni inte har hört människorna uttrycka som sin åsikt att det finns ett för stort avstånd till dem som styr ute i kommunerna och att det vore bra för demokratin, om vi minskade det avståndet, då har ni inte lyssnat vare sig på rörelsen eller på några andra.

Herr ADAMSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte ta upp någon ideologisk debatt – det skulle vara intressant i och för sig – med utgångspunkt i vad herr Ahlmark nu har sagt. Det är väl ändå så att alla medborgare i det här landet, om de vill delta i kommunfullmäktigevalen och om de vill delta i riksdagsvalen, som är viktiga val, måste rösta på partier. Nu hävdas det plötsligt att de som inte tillhör partier skulle få något annat alternativ. Varför bara till kommundelsråd, herr Ahlmark? Varför inte till riksdagen, till kommunfullmäktige osv.?

Herr Ahlmark sade att vi är stendöva. Vår organisation är så uppbyggd att vi har kontakt med väljarna, inte bara vid valtillfällena utan också mellan valen. Partiet har därmed en mycket god kontakt med människorna i olika delar av kommunerna ute i landet.

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag sade att *om* socialdemokratin också i fortsättningen kommer att resonera som herr Adamsson, att det icke finns något gehör ute bland människorna för inrättande av kommundelsråd, då är ni stendöva. Jag har fortfarande förhoppningen att 1970-talet skall visa att socialdemokratin kommer fram till en mera progressiv uppfattning än vad man hittills har visat i dessa frågor.

Men om herr Adamsson har jag inte särskilt många illusioner efter den här debatten. Han ställde i sitt senaste inlägg som ett alternativ till kommundelsråden det förhållandet som vi har haft i 50 år i det här landet: att väljarna har rätt att rösta på partierna. Visst har de den rätten. Men vi skall väl ändå fördjupa demokratin ute i kommunerna genom att försöka vidga fler människors möjligheter att mera än nu påverka kommunens skötsel. Det kan ske genom kommundelsråd.

Herr BOO (c):

Herr talman! Om det är något parti som har värnat om den kommunala självstyrelsen och velat ha den levande för när demokratin, så är det centerpartiet. En historieskrivare kommer säkert att kunna verifiera detta. Jag gjorde i mitt tidigare anförande ett kort referat av de tidpunkter då vi på ett alldeles särskilt sätt har varit angelägna att verkligen få en analys av de problem som vid antagandet av olika

reformer uppstått på den här punkten. Vi fick dem inte. Vi beklagar detta, men vi är ändå tillfreds med att det äntligen har kommit till stånd en utredning som skall analysera problematiken.

Sedan vill jag korrigera herr Ahlmark på en punkt. Det gäller årtalet 1977. När utredningens sekreterare hade föredragning i utskottet nämnde han att 1977 var det första tänkbara året då man kunde genomföra en kommundelsrådsreform i praktiken, om vi inte fick fram materialet 1972 och om valen skulle kombineras med övriga kommunala val. I centern har vi den uppfattningen att det inte är säkert att valen till kommundelsråd skall kombineras med de övriga valen. Det räcker med tre val vid ett och samma tillfälle.

Beträffande prioriteringen av dessa frågor i utredningen vill jag säga att frågan om suppleanter kommer att tas i förtur men endast i den del som gäller korrigerings- och sammanräkningsförfarandet. Det är en ganska enkel utredningsprocedur som behöver föregå ett förslag härom. Därutöver hänvisar jag till vad som står i reservationen 2, nämligen att vi förutsätter att utredningen med viss förtur tar upp frågan om kommundelsråd.

Herr LARSSON i Luttra (c):

Herr talman! Det är alldeles uppenbart att de politiska partierna spelar en viktig roll i detta sammanhang, men det räcker inte. För att det skall bli balans i det hela måste det finnas också på särskilt sätt sammansatta kommundelsråd. Det är vår bestämda uppfattning.

Sedan skulle jag vilja säga några ord till herr Ahlmark. Man får inte eftersätta ett noggrant utredningsarbete i detta sammanhang. Då går det med detta förslag som med ett tidigare, att det inte leder till någonting. Av herr Ahlmarks anförande framgick att han inte hade något emot ett forcerat utredningsarbete för att få fram ett förslag till 1972 års riksdag. Jag tror att detta är att ta alltför lättvindigt på denna uppgift.

Herr Karl Boo har redan klarlagt, att vi reserverar inte delar uppfattningen att valet av kommundelsråd skulle försenas så avsevärt om förslaget kan föreläggas exempelvis 1973 års riksdag – det framgår av centerns partimotion.

Till sist vill jag i klarhetens intresse yrka bifall till reservationen 2.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Konstitutionsutskottets vice ordförande, herr Larsson i Luttra, var förvånad över den slutsats vi hade kommit till i reservationen 1, när vi yrkar att riksdagen anhåller om förslag till lagstiftning rörande kommundelsråd till 1972 års riksdag. Men i motionen 228, undertecknad av bl. a. herr Larsson i Luttra, krävs att riksdagen skall hos Kungl. Maj:t begära att den pågående utredningen utarbetar ett förslag i sådan tid att valet till kommundelsråd enligt den nya lagen kan äga rum på hösten 1972. Det var därför jag sade att jag var förvånad över att man inte kunde ansluta sig till en begäran om ett förslag till 1972 års riksdag, när man alltså hade motionerat om att valet skulle äga rum 1972.

Det är alltså denna diskrepans som jag fäst mig vid och som jag i mitt första inlägg gav uttryck för min förvåning över, herr Boo. Nu är detta kanske inte så betydelsefullt, ty glädjande nog anser man inom både

folkpartiet och centerpartiet att kommunedelsråden är en av flera åtgärder för att närma de styrande till de styrda. Uppenbarligen går skiljelinjen mellan å ena sidan socialdemokraterna som inte tycker att detta är så angeläget och å andra sidan de övriga partierna som tror att kommunedelsråden kommer att stimulera det politiska intresset i kommunerna och därmed stärka den kommunala självstyrelsen. Jag känner visserligen inte kommunisternas inställning i denna fråga, men jag vet att de i Göteborgs stadsfullmäktige motionerat om införande av kommunedelsråd. Herr Adamsson sade att han inte inom den socialdemokratiska partiapparaten träffat någon människa som upplever ett avstånd mellan styrande och styrda. Jag tror givetvis herr Adamsson på hans ord. Men tänker han inte bry sig om stämningar hos alla dem som står utanför det socialdemokratiska partiet, som känner ett behov av att få göra sin röst hörd och som tycker att de styrande borde lyssna mera lyhört till de styrda?

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Det finns många slag av samarbetsformer, det finns många sätt på vilka man kan berika sitt vetande. I måndags hade Svenska kommunförbundet kallat till sammanträde med sin länsavdelning i Lund för att diskutera gemensamma problem. Jag var närvarande vid det sammanträdet. Frågan gällde hur man på lämpligaste sätt skulle kunna hjälpa varandra med anskaffandet av audiovisuella undervisningsmedel för att detta inte skulle bli alltför ekonomiskt betungande för kommunerna. Hur den frågan skulle lösas kom man överens om.

Men efteråt uppträdde Sten-Sture Landström, som är direktör för Svenska kommunförbundet. Han höll, ärade kammarledamöter, ett mycket långt anförande i vilket han nära nog på sina bara knän bad att kommunerna skulle få vara i fred och själva ordna sina angelägenheter. Han beklagade att man så ofta från riksdag och regering försökte uppträda som förmyndare över kommunerna.

Detta rimmar illa med de modeller som man nu försöker driva fram med bestämda och tvingande krav på kommunerna. Menar vi någonting med vårt resonemang om att vi skall vara rädda om kommunernas självstyrelse finns det ingen anledning för riksdagen att i fråga efter fråga lägga på kommunerna nya uppgifter.

Jag skall i övrigt inte ta upp någon debatt.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Jag tror att direktör Landström i Svenska kommunförbundet, som verkligen är en klok karl, i första hand tänkte på de ekonomiska pålagor av bindande karaktär som riksdagen med regeringens goda minne – eller kanske rättare uttryckt på initiativ av regeringen – har lagt på kommunerna. I detta förslag vill vi inte tvinga kommunerna till någonting; vi vill öppna en möjlighet för dem att om de så vill införa kommunedelsråd. Det tror jag att direktör Landström tycker är ett bra förslag.

Herr HENNINGSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Menar herr Molin att ett beslut av kommunerna om

kommundelsråd icke har några ekonomiska konsekvenser?

Herr MOLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det behöver inte ha några ekonomiska konsekvenser.

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Det är ganska uppseendeväckande att i den ganska långa debatt som vi nu har haft omkring kommunedelsråd har ingen av dem som biträder meningen att vi snarast möjligt skall få denna institution sagt någonting om vilken kompetens dessa kommunedelsråd skall ha. Vilka frågor skall de avgöra? I vilka avseenden skall de kunna besluta? Herr Werner i Malmö sade att de skall kunna syssla med trafikfrågor. Jag vet inte om han syftar till att göra trafiklagstiftningen mer komplicerad än den för närvarande är, men det är det enda exempel som hittills har presenterats.

Ett ställningstagande till denna fråga förutsätter en grundlig utredning om kompetensen, om de erfarenheter som vi har fått efter det att vi infört både distriktsorganisationer i den tidigare socialnämndsorganisationen och det kommunala partistödet. Först därefter är jag beredd att sakligt bedöma huruvida vi skall införa denna institution. Det är inte på det sättet, som det har sagts här, att jag bestämt har avvisat den här tanken.

Herr Molin är ute och friar till militanta grupper. Jag vill klart och entydigt säga till honom att den opposition som springer med plakat har jag aldrig friat till.

Herr MOLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet inte om herr Adamsson har läst motionen 86 som har behandlats av konstitutionsutskottet, i vilket herr Adamsson är ledamot. På s. 16 i den motionen finns en redogörelse för kommunedelsrådets uppgifter. Jag skall bara återge ett par korta meningar: "Råden bör därför göras till obligatoriska remissorgan i stadsplanefrågor. Råden bör därutöver ha förslagsrätt i frågor som är exklusiva för den egna kommundelen, t. ex. lokalisering av lekskolor och fritidsgårdar, planering av övergångsställen för gående, vissa lokala trafikföreskrifter m. m." Också i centerpartiets motion står det en del om vad de här råden skall syssla med.

Jag blev väldigt förvånad när herr Adamsson talade om militanta grupper som gick omkring med plakat. Jag tror att det är svårt att säga någonting generellt om de grupperna. Ibland har jag stor respekt för dem, ibland har jag liten respekt för dem. Men herr Adamsson menar väl inte att alla de människor, som finns utanför den socialdemokratiska partiapparaten och som i dag känner en viss maktlöshet inför de styrande, bara är militanta grupper som går omkring med plakat?

Herr ADAMSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Molin var mycket kortfattad i sin uppräknin, men han nämnde ändå ett exempel: stadsplanefrågor. Men, herr Molin, här pågår en särskild utredning när det gäller stadsplaneärendena. Jag tillhör

dem som menar att det bör vara möjligt för allmänheten att i en vidare krets än kommunedlsråden kan bli få ta ställning till sådana saker. Det bör ges tillfälle för alla medborgare att i den mån ärendet angår dem i dessa stycken få göra sin röst hörd på något sätt. Jag hoppas därför att den tillsatta utredningen kommer med sådana förslag att vi verkligen får ett vidgat inflytande på det här området.

Vad jag sedan syftade på var närmast detta, att det tycktes föresväva herr Molin att det skulle vara möjligt att välja folk till medlemmar av kommunedlsråd utan att man på sedvanligt sätt gör upp listor med partibeteckningar och sådana ting.

Herr LARSSON i Luttra (c):

Herr talman! Herr Adamsson undrade vad de här kommunedlsråden skulle göra. Det finns ju direktiv för utredningen, herr Adamsson! Vi har inte velat komplicera och försena utredningen genom att yrka på särskilda tilläggsdirektiv, utan de direktiv som utredningen har att arbeta efter anser vi att man bör följa.

Vidare förstär jag inte riktigt herr Molins ambition att driva ett motionsyrkande till det bittra slutet, fastän han har fått mycket klara besked om att det är orealistiskt med den tidsram som han här har talat för.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Jag måste säga att jag blir mer och mer förbryllad över herr Adamsson för varje gång han uppträder. Nu försöker han sätta ett betyg på de människor som vill ha kommunedlsråd genom att helt föraktfullt säga att det är sådana där som "springer med plakat".

För det första: Har ni aldrig inom socialdemokratin hört talas om att det finns människor som stöder den här reformidén och som *inte* "springer med plakat", som herr Adamsson kallar dem?

För det andra: Vad skulle det vara för fel att "springa med plakat"? Spelar det inte en viss roll vad det står på de här plakaten och vad det är för typ av demonstration? Har ni aldrig i socialdemokratin på första maj använt er av plakat?

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till 1 o) utskottets hemställan, 2 o) reservationen nr 1 av herr Ahlmark m. fl. samt 3 o) reservationen nr 2 av herr Larsson i Luttra m. fl., och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Molin begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2 o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan herr Larsson i Luttra begärt votering även beträffande kontrapositionen, upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 20 antar

Nr 45

Onsdagen den
17 mars 1971

Kommunal folk- omröstning

reservationen nr 1 av herr Ahlmark m. fl. röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraproposition i nämnda votering
antagit reservationen nr 2 av herr Larsson i Luttra m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens
ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Larsson i Luttra
begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Den-
na omröstning gav följande resultat:

Ja	—	84
Nej	.	77
Avstår	-	156

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och
godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i
betänkandet nr 20 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Ahlmark
m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens
ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Molin begärde
rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna om-
röstning gav följande resultat:

Ja	—	167
Nej	—	113
Avstår	—	38

§ 2 Kommunal folkomröstning

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 21 i anledning av
motioner om kommunal folkomröstning.

I detta betänkande behandlades motionerna

nr 86 av herr Helén m. fl. såvitt avsåg hemställa punkt 10, i
vilken yrkats att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde att
Kungl. Maj:t utfärdade tilläggsdirektiv till 1970 års kommunaldemokrati-
utredning om att framlägga förslag om nödvändiga lagändringar för att
ett kommunalt rådgivande folkomröstningsinstitut skulle kunna skapas.

nr 114 av herr Bohman m. fl. såvitt avsåg hemställa punkt 3, i vilken
yrkats att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa att
Kungl. Maj:t lät utreda frågan om införande av ett folkomröstningsinsti-
tut på såväl riks- som kommunalplan, samt

nr 548 av herrar Sterne och Richardson, i vilken yrkats att riksdagen
i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde om tilläggsdirektiv till utredningen
om den kommunala demokratin och förslag angående införande av

Onsdagen den
17 mars 1971

*Kommunal folk-
omröstning*

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle avslå motionerna

- 1) nr 86 såvitt avsåg hemställa punkt 10.
- 2) nr 114 såvitt avsåg hemställa punkt 3 samt
- 3) nr 548.

Reservation hade avgivits av herrar Nelander (fp), Werner i Malmö (m), Norrby i Akersberga (fp) och Schött (m), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen nr 86, såvitt avsåg hemställa punkt 10, och motionen nr 548 samt med anledning av motionen nr 114, såvitt avsåg hemställa punkt 3, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde om uppdrag åt utredningen om den kommunala demokratin att framlägga förslag till de lagändringar som erfordrades för införande av ett rådgivande kommunalt folkomröstningsinstitut.

Herr NORRBY i Akersberga (fp):

Herr talman! Förutsättningarna för den kommunala självstyrelsen undergår snabba förändringar. En rad faktorer medverkar till det, och bland de faktorerna vill jag nämna den gemensamma valdagen, kommunsammanläggningarna, de allt fler och mer komplicerade uppgifterna för kommunerna, den allmänna debatt- och informationssituationen i samhället som ständigt förändras.

I många hänseenden tenderar de här förändringarna att försämra förutsättningarna för den kommunala demokratins funktion, och det är i det läget naturligtvis oerhört väsentligt att man strävar efter att vidareutveckla och förnya den kommunala demokratins arbetsformer och att visa en öppen och positiv attityd till nya medel för en bibehållen och förstärkt kommunal demokrati. Kommundelsrad är en sådan förnyelse som vi just har diskuterat och voterat om. Ett rådgivande kommunalt folkomröstningsinstitut är en annan.

Den kommunala självstyrelsen i vårt land baseras på den representativa demokratin. Att så skall vara fallet har ingen ifrågasatt. Men för väljarna innebär ju den representativa demokratin en möjlighet att öva direkt inflytande, framför allt vid kommunfullmäktigevalen vart tredje år. Och genom den gemensamma valdagen tenderar de kommunala frågorna att komma i skymundan i valdebatterna. En väg till en aktivare kommunal debatt är då rådgivande kommunala folkomröstningar. Denna väg skall ses enbart som ett komplement till den representativa demokratin, den kan aldrig bli ett alternativ. Men som komplement är den värdefull, framför allt därför att man då kan skapa en levande kommunal valdebatt vid sidan av debatterna i anslutning till den gemensamma valdagen.

Den nuvarande kommunallagen ger tyvärr inte möjlighet för kommunerna att anordna kommunala folkomröstningar. Det är naturligtvis otillfredsställande att kommuninnevånarna inte har möjlighet att erbjudas ett sådant remissförfarande. Det är kanske framför allt i frågor som rör t. ex. boendemiljön och kommunindelningsfrågor som det kan vara särskilt viktigt att i form av en kommunal folkomröstning tillfråga dem som berörs av besluten.

Det gäller ju att lyssna till opinioner, även de tysta. Det är ju de högljudda opinionerna, de välorganiserade opinionerna, som i första hand kommer till tals. Man talar ibland om "de tysta majoriteterna". Jag ser det som en väsentlig strävan mot en bättre när demokrati att låta dessa "tysta" opinioner komma till tals.

I direktiven till utredningen om den kommunala demokratin behandlas frågan om folkomröstningsinstitutet mycket restriktivt. Det beklagar vi reservanter i konstitutionsutskottet. Det finns frågor som går över partigränserna, det finns människor med en äsiktsprofil som gör att de inte passar in i något politiskt parti. Och vi skall ju komma ihåg att inget parti har mer än en tredjedel av sin väljarkår organiserad. Nya vägar att närma de styrande och de styrda till varandra måste alltså sökas.

Vi reservanter i utskottet ser folkomröstningsinstitutet som ett verksamt medel att stimulera allmänhetens politiska intresse. Det är inte någon helt avgörande eller helt dominerande fråga, men det är en komponent i utvecklingen av en bättre fungerande när demokrati.

Herr talman! Med det anförda vill jag yrka bifall till reservationen av herr Nelander m. fl.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! I moderata samlingspartiets partimotion om åtgärder för att stärka demokratin framhålls beträffande kommunala folkomröstningar bl. a. att det är en fråga av utomordentlig vikt från den kommunala demokratis synpunkt. Liksom tidigare understrykes i motionen angelägenheten av att man även på det kommunala planet kompletterar den representativa demokratin med ett inslag av medinflytande för medborgarna. Just på det kommunala planet är frågorna ofta överblickbara och när liggande, vilket är ett starkt skäl för att låta medborgarna i vissa fall få ett direkt inflytande vid frågornas handläggning.

Den gemensamma valdagen har, som här tidigare nämnts, onekligen inneburit att de kommunalpolitiska frågorna på många sätt har kommit bort i valrörelsen. Detta är att djupt beklaga, då behovet av en livlig kommunal debatt av olika anledningar nu måste bedömas som utomordentligt stort, större än tidigare. Vi behöver endast tänka på exempelvis kommunreformen, som har inneburit att allt färre får möjlighet att genom den representativa demokratin göra sin röst hörd. Eller vi kan tänka på miljöfrågorna, som ju får en allt större aktualitet och en allt större räckvidd. Nog måste det ligga ett stort värde i att möjlighet ges att anordna folkomröstning exempelvis inom en kommun, som kanske hotas av ett ingrepp vilket radikalt förändrar miljöförhållandena inom kommunen.

Herr talman! Då herr Norrby har väl utvecklat reservanternas synpunkter kan jag nu fatta mig kort. Jag vill här endast erinra om att moderata samlingspartiet sedan många år är mycket positivt inställt till tanken på kommunala folkomröstningar. Vi beklagar att tanken på sådana folkomröstningar fått en så negativ behandling i direktiven till utredningen om den kommunala demokratin. Det är därför helt naturligt att vi nu gemensamt med folkpartiet hemställer om uppdrag för

utredningen att framlägga förslag till de lagändringar som erfordras för införande av ett rådgivande kommunalt folkomröstningsinstitut.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr LARSSON i Luttra (c):

Herr talman! Föreliggande motioner går ut på att man skall ge 1970 års utredning om den kommunala demokratin tilläggsdirektiv som innebär införande av rådgivande folkomröstning i kommunerna. Jag har emellertid sagt tidigare att man skall vara försiktig med yrkanden om tilläggsdirektiv till denna utredning, om man vill att utredningen skall bli klar med sitt arbete inom rimlig tid.

Denna fråga har varit föremål för utredning tidigare. 1950 års folkomröstnings- och valsätsutredning föreslog sälunda att kommunernas fullmäktige med enkel majoritet skulle kunna besluta om folkomröstning i frågor som låg under fullmäktiges handläggning, dock med vissa undantag. Där finns alltså ett utredningsförslag som inte har utnyttjats; det förslaget föranledde nämligen inte någon lagstiftning.

I direktiven till 1970 års utredning om den kommunala demokratin finns folkomröstningsfrågan med i bilden, men statsrådet säger att utredningen i första hand bör överväga andra åtgärder, som på ett effektivare och med en representativ demokrati bättre förenligt sätt tillgodoser intresset av en ökad medborgerlig förankring av den kommunala självstyrelsen.

Ja, herr talman, jag har svårt att mobilisera någon entusiasm för att man i kommunallagstiftningen skulle införa bestämmelser om en rådgivande folkomröstning på det kommunala planet. Jag anser att det bör räcka med att den pågående utredningen har en möjlighet att ta upp frågan under utredningsarbetet.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Nelander m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Norrby i Åkersberga begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 21 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Nelander m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Norrby i Åkersberga begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja .. 218
Nej -- 89
Avstår — 5

Onsdagen den
17 mars 1971

*Förläggningen
av kommun-
fullmäktiges
mandatperiod*

*Offentlighet i de
kommunala
nämnderna*

§ 3 Förläggningen av kommunfullmäktiges mandatperiod

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 22 i anledning av motion om förläggningen av kommunfullmäktiges mandatperiod.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Utskottets betänkande är enhälligt. Det handlar om mandatperioden i de kommunala församlingarna. I flera år har vi från liberalt håll drivit kravet att nyvalda kommunfullmäktige skall sammanträda så snabbt som möjligt efter valet. Det gamla fullmäktige skall inte sitta kvar efter valdagen och fatta beslut som kanske står i strid med den opinion som kom till uttryck i valet. Om den saken motionerade folkpartiet i januari i år.

Betänkande nr 22 från konstitutionsutskottet är i praktiken ett bifall till vår närdemokratimotion på den punkten. Vid 1973 års val skall nyvalda kommunfullmäktige sammanträda "i nära anslutning till valet". Vi är helt tillfredsställda med det beslutet i utskottet och deltar med glädje i den enighet som nu skapats i den här frågan. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 4 Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 23 i anledning av motion om upplysningstjänst för kommunfullmäktige.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5 Offentlighet i de kommunala nämnderna

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 24 i anledning av motioner om offentlighet i de kommunala nämnderna.

I detta betänkande behandlades motionerna nr 114 av herr Bohman m. fl. såvitt avsåg hemställan punkt 7 i den del den angick öppna styrelser och nämnder i kommunerna, i vilken yrkats att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde att Kungl. Maj:t överlämnade motionen till utredningen om den kommunala demokratin för beaktande i syfte att fördjupa den kommunala demokratin, samt

nr 547 av herr Schött i vilken yrkats att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde om tilläggsdirektiv till utredningen om kommunal demokrati i enlighet med vad i motionen anförts.

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle avslå motionerna

1. nr 144 såvitt avsåg hemställan punkt 7 i den del den angick öppna styrelser och nämnder i kommunerna, samt

2. nr 547.

Reservation hade avgivits av herrar Nelander (fp), Werner i Malmö (m), Schött (m) och Molin (fp), vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionen nr 114, såvitt nu var i fråga, och motionen nr 547 skulle hos Kungl. Maj:t anhålla om motionernas överlämnande till utredningen om den kommunala demokratin för beaktande av vad i motionerna anförts om offentlighet i de kommunala nämnderna.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Konstitutionsutskottets betänkande nr 24 avser två motioner, dels en partimotion från moderata samlingspartiet, dels en enskild motion av mig.

Båda motionerna avser verksamheten i de kommunala nämnderna och syftar till att ge de enskilda medborgarna ökad insyn och ökad information om denna verksamhet.

Partimotionen gäller införande av möjligheten att i lämpliga fall hålla öppna nämndsamtalen med utfrågande av inkallade representanter och experter, medan den enskilda motionen avser viss skyldighet för kommunal nämnd att hålla offentligt informationsmöte, där nämndens verksamhet redovisas.

Särskilt på grund av kommunsammanläggningarna förs nu en livlig debatt om hur vi skall kunna bevara och förstärka den kommunala demokratin. Kraven om ökad insyn och ökad information tillhör då de primära kraven. Insyn och information utgör en ovillkorlig förutsättning för ökade möjligheter till ett reellt medinflytande från medborgarnas sida.

Mellan kommunens fullmäktige och dess nämnder föreligger härvidlag en klar skillnad.

Fullmäktiges sammanträden är offentliga och medger pressbevakning. Alla torde vi vara överens om att detta är av oskattbart värde för vår kommunala demokrati. Ingen av oss skulle acceptera att fullmäktiges sammanträden mörklades.

Beträffande nämndsamtalen i kommunerna gäller emellertid att dessa inte är offentliga, att insynen i dem är dålig och att redovisningen från dem ofta ur kommuninvånarnas synpunkt är mycket otillfredsställande.

Ett vanligt fel är också att kommunal information – när den nu över huvud taget förekommer – ofta ges först när beslut i en fråga redan är fattat och ett projekt redan är genomfört. I allt större utsträckning borde informationen i stället ges på planeringsstadiet för att därmed medverka till en saklig offentlig diskussion, som kunde vara vägledande för kommunalmännen.

Det är bl. a. dessa synpunkter som föranlett de nu aktuella motionerna.

Motionsförslagen har vi som i konstitutionsutskottet representerat folkpartiet och moderata samlingspartiet ansett vara av sådant intresse, att de borde överlämnas för övervägande till den för ett år sedan tillsatta utredningen om den kommunala demokratin.

Tyvärr kunde vi inte få med utskottets majoritet på denna linje, varför

vi nödgats framföra vår uppfattning i form av en reservation till utskottets betänkande.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till denna reservation.

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s):

Herr talman! Det har rätt fullständig enighet i utskottet om principen att största möjliga öppenhet skall iakttagas av de offentliga organen. Motiven för denna principiella grundsyn har ju angivits bl. a. i det kommittébetänkande som lag som grund för vår nuvarande tryckfrihetsförordning.

Principen är ju att publiciteten i ett demokratiskt samhälle, där de allmänna organen bygger sin ställning på folkligt förtroende, måste vara grundad på yttrandefrihet, och att den enskildes politiska medverkan i samhället kräver att han fritt kan skaffa sig kännedom om händelser och förhållanden av politisk betydelse. Därigenom sätts han i stånd att bilda sig ett omdöme i aktuella frågor. Likaså fordrar de allmänna organens verksamhet en kännedom om enskildas förhållanden och reaktioner som endast en fri debatt och nyhetsbevakning kan förmedla.

Detta innebär att samhällets myndigheter och organ enligt gällande tryckfrihetsförordning skall låta representanter för massmedierna i deras egenskap av företrädare för medborgarna ta del av allt ej sekretessbelagt material som de önskar få del av och erhålla den hjälp som de behöver för att kunna ge en korrekt bild av de ärenden som kommer upp till avgörande i de olika instanserna.

Herr Schött gav här en ganska mörk bild av möjligheterna att kunna täcka de kommunala nämndernas verksamhet. Utifrån mina erfarenheter såsom tidningsman har jag inte riktigt samma pessimistiska inställning. Jag har en stark känsla av att det både lokalt och centralt har skett en betydande uppryckning på den kommunala sidans informationssektor. Under sådana förhållanden tycker jag att det är särskilt opåkallat att från riksdagen komma med pekpinnar. Det finns nu en särskild informationssektion inom Kommunförbundet, och den har sedan några år tillbaka startat ett mycket konstruktivt utvecklingsarbete. Det är klart att man kan ha blandade erfarenheter från olika kommuner, men det står klart för mig att möjligheten till en kontinuerlig bevakning av vad som förekommit i nämnder och styrelser för nyhetsmedierna är den bästa metoden att ge medborgarinformation och insyn i de offentliga organens verksamhet. På många håll får tidningarnas kommunalredaktörer del av samma material som ledamöterna i nämnderna. Det leder till en ingående pressgranskning och bevakning av samhällsverksamheten.

Jag håller med herr Schött om att det är viktigt att planer om förändringar – exempelvis på stadsbyggnadssidan – redovisas så tidigt att debatten om bl. a. stadsmiljöns utformning kan komma i gång innan besluten fattas. Där har gjorts mycket positivt under senare tid.

Om jag så går till de konkreta förslag som ställs i motionerna, är herr Schöotts förslag säkert välmenande men mycket opraktiskt. Han vill att nämnderna skall äläggas att en gång årligen vid ett informationsmöte redovisa för sin verksamhet. Jag tror att det är en betydande risk för att detta kan leda till en inskränkning av informationen. Långt viktigare är

en kontinuerlig information som utgår från aktuella händelser. Påtvingad information vid ett visst tillfälle blir lätt slentrianmässig och utan nyhets- och informationsvärde för journalisterna.

Jag vill också ifrågasätta om öppna nämndsammanträden är den bästa formen för en offentlig redovisning. Pressens nyhetsbevakning av nämndernas ställningstaganden ger underlaget för en betydligt mer informativ debatt än den som kan väntas förekomma vid i lag påbudna öppna sammanträden. Jag har en känsla av att tidningar, som ofta har begränsade resurser i förhållande till bevakningsuppdragets omfattning, drar sig för att sitta av långa sammanträden, där det kan väntas bli långt mellan de journalistiska poängerna. Jag tror mycket mer på den av utskottets majoritet förordade metoden att genom särskilda arrangemang, presskonferenser, öppna möten m. m. tillgodose offentlighetsintresset vid de tillfällen då särskilt viktiga beslut fattas. Även här tror jag man med fördel kan lita till den kommunala självstyrelsens egen initiativkraft.

Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Jag kan ge herr Svensson i Eskilstuna rätt i att det naturligtvis har skett en förbättring på sina håll och att informationen i vissa städer – tydligen i herr Svenssons – fungerar ganska hyggligt. Men ett faktum är att det återstår oändligt mycket för att den kommunala informationen skall fungera tillfredsställande över lag.

Vad här har sagts om pressens bevakning kan jag helt instämma i. Jag framhöll i mitt förra anförande att den bevakningen är av oskattbart värde. Den kan man inte tänka bort. Men vi behöver väl inte tala om antingen—eller utan vi bör tala om både—och. Pressbevakningen utesluter inte andra former av information.

Såvitt jag kan bedöma vore det av stort värde om varje kommunal nämnd minst en gång om året hade ett offentligt informationsmöte där medborgarna i kommunen hade tillfälle att ställa frågor. Likaså tror jag att det vore värdefullt om en nämnd eller styrelse hade möjlighet att någon gång hålla offentligt sammanträde.

Jag är litet besviken över det motstånd som de här förslagen rönt i konstitutionsutskottet. Min besvikelse var som störst när man till och med förvägrade en remiss av förslagen till Kommunförbundet.

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s):

Herr talman! Jag står fast vid den uppfattningen att det är felaktigt av riksdagen att i ett sådant här sammanhang uppträda med pekpinnar gentemot kommunerna, då de står mitt uppe i ett mycket intressant utvecklingsarbete på detta område.

Jag kan också upplysa herr Schött om att det nu förekommer kontakter mellan den kommunala informationsavdelningen hos Kommunförbundet och den utredning som sysslar med den kommunala demokratin. Det är då opåkallat med ytterligare initiativ från riksdagens sida. Därför står jag fast vid att vi bör avslå motionerna.

Det fanns ingen anledning till en remiss, eftersom denna verksamhet

Onsdagen den
17 mars 1971

*Offentlighet i de
kommunala
nämnderna*

pågår och är känd. Vi ansåg därför att vi kunde gå på ett omedelbart avslagsyrkande.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! I sitt förra anförande talade herr Svensson i Eskilstuna om att presskonferenserna fyllde en så stor uppgift. Jag glömde replikera, att de trots detta naturligtvis aldrig kan fylla samma uppgift som offentliga informationsmöten. Vid presskonferenserna har tidningsmännen tillfälle att ställa sina frågor, men det vore av värde om medborgarna över lag hade tillfälle att ställa dem.

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s):

Herr talman! Utskottsmajoriteten anser offentliga informationsmöten vara ett lämpligt alternativ till herr Schöotts förslag. Vad herr Schött föreslår är att man skall ålägga myndigheterna att ta sådana kontakter. Vi anser att nämnderna kan ta dessa initiativ redan i dag, vilket man också gör. Men det bör ske då man har något av journalistiskt nyhetsvärde att meddela, eftersom man då når det bästa resultatet. Det blir annars en slentrianmässig kontakt med pressen, som ingalunda värderas.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Även om denna kontakt inte värderas av pressen, kanske den värderas av de vanliga medborgarna.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Nelander m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Schött begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 24 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Nelander m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Schött begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	223
Nej	—	89
Avstår	—	6

§ 6 Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 25 i anledning av proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1969:215) med särskilda bestämmelser om Stockholms läns landstingskommun.

§ 7 Föredrogs finansutskottets betänkande nr 3 i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1971/72 för kungl. hov- och slottsstaterna jämte motioner.

Nr 45

Onsdagen den
17 mars 1971

Punkten 1

Hans Maj:ts Konungens och det Kungl. Husets hovhållning

*Hans Maj:ts
Konungens och
det Kungl. Husets
hovhållning*

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! När denna punkt i budgeten diskuteras händer det ibland att utskottet meddelar att det har fått speciella upplysningar om hovets ekonomi. Jag förutsätter, att man har fått det också denna gång. För den som bara läser propositionen och utskottsbetänkandet är det svårförklarligt, att det skulle behövas en höjning med 150 000 kronor av arvodet för en liten personkrets, en summa som för en vanlig människa motsvarar kanske en halv miljon kronor i inkomst före skatt. Detta föreslås utan att det har varit tillökning i familjen och utan att det ges någon egentlig förklaring.

För andra familjer brukar som bekant barnbidraget upphöra, när barnen blir äldre, men det sker inte för den här familjen. För den föreslås i stället ett fantastiskt dubbelt SACO-påslag av anslaget.

Det är så mycket egendomligare som det i dag råder stor kärvhet när det gäller att bedöma vad människor kan få ut i lön. Återhållsamhet predikas, och man anser i allmänhet, att vi helt enkelt inte har råd att öka arvoden och löner ens måttligt. Med tanke därpå ser den föreslagna arvodeshöjningen illa ut.

Jag har haft svårt att förstå, varför man skulle föreslå denna höjning nu, men något antyds i utskottets betänkande. Det står någonting om att den tjugofemårige kronprinsen nu liksom "står på lut", och då skulle det behövas ett litet högre anslag till familjen.

De andra föreslagna höjningarna under anslaget till kungl. hov- och slottsstaterna, som det heter, har motiverats med lönehöjningar för anställd personal och med höjda priser. Men den föreslagna anslagshöjningen för kronprinsens del är som sagt litet svår att förklara – det är något av mystik över sådana här ryck. Kanske är det helt enkelt så, att man vill markera att det är nu är fråga om ett slags aspirantanställning, som man binder sig vid för att inte kunna säga upp sedan. Vad vet jag? Kanske vet man mer inom utskottet. Det kan också hända, att man inte alls vet varför utan handlar under inflytande av en mystik som bjärt bryter mot de impulser och lagar, som finansutskottet annars brukar lyda.

Jag kommer inte att yrka bifall till min motion. Jag är medveten om att det inte lönar sig. Min avsikt har egentligen varit att rikta uppmärksamheten på att gängse medborgarplikter och lagar gör halt inför en viss familj i detta land.

Frågan om skattefriheten kommer upp senare. Jag förutsätter, att det då kan bli en ganska stor grupp som ser det absurda i att den högsta ledningen är befriad från skatt medan det är en självklarhet att andra människors inkomster beskattas. Det kan i den frågan bli en vidare upplutning.

Med mitt inlägg här har jag mest velat markera och peka på vad vi låter ske, och att förhållandena är medeltida.

I detta anförande instämde herr Wikner (s).

Herr ALF PETTERSSON i Malmö (s):

Herr talman! Jag skulle kunna inskränka mig till att instämma i vad fru Eriksson i Stockholm sade i detta ärende. Lika litet som fru Eriksson känner jag någon förståelse för förslaget att räkna upp de ifrågavarande anslagen. Jag tycker att de redan nu befinner sig på en sådan nivå att man inte kan ha förståelse för de argument som anföres i statsverkspropositionen och utskottets betänkande om en uppräknig som kompensation för löne- och prisstegringarna.

När vi i motion nr 300 vill gå betydligt längre än fru Eriksson gör i sin motion tycker vi att det är motiverat mot bakgrund av anslagens redan höga nivå. Motivet för våra motionsförslag är den restriktivitet och återhållsamhet som i övrigt präglar riksstatsförslaget och som så ofta under dessa månader har understrukits från denna talarstol. Jag anser det vara omotiverat att göra uppräknig med ett belopp på 550 000 kronor när anslagen befinner sig på den nivå som de gör i dag.

Utskottet hänvisar emellertid till att de nuvarande anslagen fastställdes år 1967, att löne- och prisstegringarna därefter bör kompenseras och att det nya apanaget till kronprinsen bör tillstyrkas med hänvisning till att han uppnår den ålder som i lag är angiven för statschef.

Herr talman! Jag tycker att man skulle kunna klara de löne- och prisstegringar som har inträffat med de anslag som redan finns. Vårt kungahus är inte utfattigt – det framgår av uppgifter i pressen under de senaste veckorna om att kungahusets rådgivare satsat på mycket fina aktiepapper. Tidningsrubriken "Kungen är god för 30 miljoner" motiverar enligt min mening mycket väl att vi inte visar den generositet som utskottet tillstyrkt. Det nya förslaget om 150 000 kronor tycker jag borde ha motiverat en omprövning av de tidigare utgående anslagsbeloppen, men någon sådan har man inte heller ansett sig behöva göra.

Liksom fru Eriksson skall jag avstå från att yrka bifall till motionen. Jag skall inte heller förlänga kammarens behandling av detta ärende med en votering, men jag ställer stora förhoppningar på att kammarens ledamöter kommer att visa förståelse för den motion som herr Palm har väckt när det gäller dessa anslags skattefrihet, vilken senare kommer upp till behandling i kammaren.

I detta anförande instämde herr Lundberg (s).

Herr EKSTRÖM (s):

Herr talman! Motionärerna har inte ställt några yrkanden, utan endast framfört synpunkter som förekommer i motionerna. Det verkar som om motionärerna inte heller är överraskade av den attityd som ett enhälligt finansutskott intagit till deras förslag till besparingar i ett – det är vi helt medvetna om – kärt ekonomiskt läge.

Fru Eriksson i Stockholm har ställt frågan, om vi i utskottet har

inhämtat uppgifter om hovets ekonomi. Det är alldeles uppenbart att vi vet ungefär hur stora kostnaderna för personal och annat är. Fru Eriksson har inte heller i sin motion framställt något yrkande på den punkten. Däremot har herrar Alf Pettersson i Malmö och Jönsson i Arlov ställt yrkanden om att beloppet på 3 400 000 kronor skulle stå oförändrat. Dessutom skulle en sänkning ske av tidigare utgående särskilda ersättningar.

Jag skall inte ge mig in på någon detaljerad motivering till att utskottet tillstyrkt statsverkspropositionens hemställan om en höjning av kungl. hovstaten till 4 325 000 kronor, utan jag nöjer mig med att yrka bifall till finansutskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 2–4

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 8 Föredrogs finansutskottets betänkande nr 4 i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om vissa anslag för budgetåret 1971/72 inom finansdepartementets verksamhetsområde jämte motioner.

Punkterna 1–3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 4

Statskontoret

Kungl. Maj:t hade (punkt B 7, s. 29–33) föreslagit riksdagen att till Statskontoret för budgetåret 1971/72 anvisa ett förslagsanslag av 25 105 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat motionen nr 571 av fru Mogård och herr Wennerfors vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla att de synpunkter som i motionen framförts beaktades.

Utskottet hemställde

att riksdagen

1. till Statskontoret för budgetåret 1971/72 anvisade ett förslagsanslag av 25 105 000 kronor,
2. skulle avslå motionen nr 571.

Reservation hade avgivits av herrar Wedén (fp), Burenstam Linder (m), Löfgren (fp) och Åsling (c), som ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört i anledning av motionen nr 571.

Herr TREDJE VICE TALMANNEN yttrade:

Vid denna punkt hålls gemensam överläggning för samtliga övriga punkter i detta betänkande.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! I finansutskottets betänkande nr 4 talas det ganska mycket om datamaskiner. Under punkten 4 föreslås statskontoret få pengar till samordning av ADB. Under punkten 5 talas det om datamaskincentralen och viss försöksverksamhet på ADB-området. Under punkten 13 vill man bygga 8 500 m² rumsyta för datamaskincentral och under punkten 16 vill man ge ett investeringsanslag om 8 miljoner kronor för datamaskiner och ett bemyndigande om 90 miljoner kronor för ytterligare beställningar av datamaskiner.

I detta sammanhang har vi haft att ta ställning till en motion av fru Mogård och herr Wennerfors som framför synpunkter på de centrala informationssystem som håller på att växa fram. Motionärerna fäster uppmärksamheten bl. a. på de svårigheter för integritetsskydd som dessa centraliserade anläggningar kan innebära. I en reservation vid punkten 4 har vi velat föra dessa synpunkter vidare till Kungl. Maj:t.

Jag är medveten om att det finns utredningar som har till uppgift att finna garantier för integritetsskyddet. Men det är tveksamt om direktiven till dessa täcker de speciella problem som hänger ihop med att man bygger upp ett centraliserat datamaskinsystem. Under alla omständigheter kommer dessa utredningar och deras slutsatser att låta vänta på sig. Därför finns det en allvarlig risk för att man genom olika anslag och bemyndiganden rör sig i en riktning som så småningom kommer att visa sig mindre lyckad. Vad som fattas är en plan för utbyggnaden av datakapaciteten, så att man har en möjlighet att bedöma konsekvenserna av den centralisering som nu tycks ske. Dessa risker gäller särskilt för de olika projekt som går ut på en centralisering av datamaskiner. Därför vill vi med vår reservation understryka betydelsen av att Kungl. Maj:t tar hänsyn till de synpunkter som framförs i motionen. Med mitt särskilda yttrande vid den punkt som gäller de omfattande bemyndiganden som finansministern vill ha för att göra beställningar av datamaskiner har jag ytterligare velat stryka under de betänkligheter som jag anser att man har anledning att framföra.

För det är ju så — det tycks alla som deltar i debatten om integritetsskydd vara eniga om — att dessa centraliserade datamaskinsystem innebär risker för den enskilda människan. Ändå tycks vi vara i full färd med att obetänksamt låta ett sådant system växa fram. Med en travestering av ett känt ordspråk kan man beskriva det som händer med att säga att "kon växer medan gräset dör".

Fru ANÉR (fp):

Herr talman! Det är en mycket väsentlig fråga som motionärerna har tagit upp i motionen 571. Där begärs en skyndsam utredning om i vilken mån en centralisering av maskinella register, alltså vad vi kallar databanker, är tekniskt nödvändig och/eller ekonomiskt önskvärd. Det är t. o. m. inte alldeles säkert att motionärerna är medvetna om hur angeläget det är att den här frågan tas upp. Jag skall be att som bakgrund

få citera vad som stod i en amerikansk studie från mars 1969 från Stanford Research Institute:

”Det är omöjligt i praktiken att göra en kostnadsanalys på en administrativ verksamhet för att på denna analys kunna grunda beslutet om att skapa respektive inte skapa ett datasystem. Själva analysen tar för lång tid och är för dyr. Dels blir man nämligen tvungen att lägga om hela arbetssättet för att kunna använda datorer, dels – och det är det viktiga – är de fördelar i politisk-social mening som datasystemet kommer att medföra omöjliga eller åtminstone svåra att definiera, i varje fall så att man skulle kunna sätta upp dessa fördelar mot kostnaderna och göra en meningsfull kalkyl.”

Det betyder inte att man inte bör införa datasystem alls, vill jag tillägga, eller att man skall göra en sådan sak bara på instinkt, utan det betyder att avgörandet måste läggas på en helt annan nivå, där det för övrigt, såvitt jag vet, ännu inte lagts i något land: man måste *först* avgöra på vilket sätt man vill att den offentliga administrationen skall fungera i sina kvalitativa och organisatoriska aspekter, och *sedan* får man undersöka i vad mån dessa eventuellt nya krav bättre kan uppfyllas via datorer än på något annat sätt.

Vidare måste naturligtvis dataprogrammen skräddarsys för just de uppgifter man behöver ha utförda, därför att om inte de systemen från början är väl genomtänkta och integrerade både med rutinerna hos dem som skall ha nytta av upplysningarna och med sättet för informations-samlingen, blir det snabbt obönhörligen för dyrt att ändra på systemen. Datorerna blir då värre än meningslösa – de kostar stora pengar och ställer bara till trassel.

Jag skall tillåta mig, herr talman, att uppbygga kammaren med ett par exempel på hur det kan se ut i verkligheten. Chefen för en av Englands största tillverkare av s. k. mjukvara berättar att han träffat en av direktörerna i en stor New York-firma, där man hade börjat installera ett stort datasystem, som man från början hade projekterat skulle kosta 300 000 dollar i utvecklingsarbeten. Vid det aktuella tillfället hade datorerna och arbetet på att få dem att fungera i kontorsarbetet kostat 3 miljoner dollar, och systemet visade ännu inga tecken på att vara klart att fungera. Bolaget hade vid det här laget lyckats förbruka åtta stycken datachefer på sju år. Jag talade med den nionde, sade min sagesman, och han verkade inte må särskilt bra han heller.

Motsvarande svårigheter antyds i en rapport som publicerades i England i januari i år, ”Datorer i statlig administration under de kommande tio åren”. De två ämbetsmän och den datakonsult som skrivit rapporten säger bl. a. att en majoritet bland departementen – de engelska departementen alltså – klagar på att tillverkarna och försäljarna av datamaskiner ”har undervärderat svårigheterna och kommit med extravaganta och ibland missvisande påståenden om effektiviteten hos både hårdvaran och mjukvaran”.

Sådana här misslyckade dataprojekt kunde man göra en lång lista på, men det är inte nödvändigt. Det jag har dragit fram räcker för att understryka hur väldigt lätt det är att förköpa sig på den här marknaden, vidare att kunden måste i förväg ha ytterst klart för sig vilket system han

behöver för just sina speciella behov, och det betyder att man måste analysera sitt eget system väldigt noga först. Det duger inte att först slå ihop en massa databanker och sedan se efter om man kan reda ut de problem som sammanslagningen medfört. Precis som när det gäller skyddet av den enskildes integritet gentemot möjligheten av missbruk av datorerna gäller det också här: man måste ha lagar och utredningar först och datasystemen sedan. Annars kommer datorerna att stifta lagarna åt oss i stället för vi åt dem.

Med denna motivering, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen av herr Wedén m. fl.

I detta anförande instämde herr Wiklund i Stockholm (fp).

Herr EKSTRÖM (s):

Herr talman! Jag tror att alla ledamöter som läst utskottets betänkande och reservationen frågar sig vad reservationen egentligen gäller. Den tunna spik som man hängt sin reservation på är att man "ansett det viktigt att framhålla integritetssynpunkternas betydelse även i nu förevarande sammanhang". Enligt min mening bör ändå reservationer användas för att markera sakskillnader, men det är det inte fråga om i detta fall. Utskottsmajoriteten har mycket starkt poängterat att det inte råder några delade meningar i sakfrågan.

Integritetsskyddet är en ytterst viktig fråga. Det är därför som regeringen för två år sedan tillsatte två tunga utredningar i dessa frågor, den ena för att utreda frågor om offentlighet och sekretess i allmänna handlingar och den andra för att utreda kreditupplysningsverksamheten. I direktiven till dessa båda utredningar ägnas huvudparten av uppmärksamheten åt de nya krav på integritetsskydd som bl. a. ADB-tekniken ställer. Det är just detta problem som offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén skall syssla med. Jag skall be, herr talman, att få läsa upp ett avsnitt ur direktiven från april 1969. Det säges där: "Vad som kanske har tilldragit sig mest uppmärksamhet är frågorna om vilka speciella behov av sekretesskydd som ADB-tekniken för med sig. Möjligheterna att med denna teknik föra samman stora mängder av information i en enda enhet och att därur göra olika sammanställningar och analyser har väckt oro för att övergången till ADB inom den offentliga förvaltningen skulle kunna bringa i dagen förhållanden som med konventionell teknik i praktiken är fördolda och som också anses böra vara det. Framför allt har oron gällt riskerna för opåkallade ingrepp i den personliga integriteten. Det är sedan länge erkänt att det kan finnas skäl att hemligstämpla sammanställningar av i och för sig offentligt material rörande enskilda personers förhållanden. Ett exempel härpå är kriminalregistret, som är föremål för sekretess trots att det bygger på offentliga domar. Det är antagligt att ADB-tekniken kan ge upphov till andra sammanställningar som av samma skäl kan behöva bli föremål för sekretess. Riskerna för menliga avslöjanden vid användning av ADB-teknik gäller emellertid inte bara den personliga integriteten. Man kan också tänka sig fall där sammanställningar och analyser av i och för sig offentligt material kan bringa i dagen t. ex. upplysningar som bör hållas hemliga av försvarspoli-

tiska skäl.”

Det är ingenting nytt som motionärerna här har kommit med. Redan 1969 motionerade herrar Björk, Dahlberg och Hugosson m. fl. i dessa frågor, som alltså har uppmärksammats tidigare.

Även om det finns de som påstår att man skall fästa stor vikt vid vad finansutskottet säger, tycker vi i utskottet att det är litet förmätet att vi vid behandling av statskontorets anslagsbehov skall föra in några satser om att integritetsskyddet är en viktig fråga. Det verkar, tycker vi, litet yrvaket av reservanterna, när statsmakterna varit vakna åtminstone två år i denna sak och när det finns två utredningar som behandlar den. Och det är faktiskt inte statskontoret som skall dra upp riktlinjerna för hur rättsskyddet här skall byggas ut. Det skall regering och riksdag göra. Det är viktigt att komma ihåg detta. Om det skulle förhålla sig så enkelt som att utredningarna arbetar långsammare än de kan göra, har reservanterna goda möjligheter att se till att de som står dem nära i utredningarna driver på arbetet. Centern har ju till yttermera visso en utredningsledamot som sitter här i kammaren.

Kontentan av detta blir väl ändå: Låt oss ta diskussionen om integritetsskyddet när det i dessa avsnitt sakkunniga utskottet behandlat ärendet och låt oss inte nu ta upp en debatt härom i anslutning till finansutskottets betänkande om medel till statskontoret. Det skadar inte, tycker jag, om riksdagen har en rimlig arbetsordning och håller sig till den. Vi kommer säkerligen att få en debatt om dessa frågor när konstitutionsutskottet omsider lägger fram sitt betänkande i dessa frågor. Anledningen till att denna motion hamnade i finansutskottet var väl att motionärerna särskilt hade åberopat denna punkt i statsverkspropagationen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Jag tycker det är förträffligt att vi har tillfälle att tala om integritetsskyddet samtidigt som vi är i färd med att bevilja stora pengar för centralisering av datamaskiner. Det som är oroande, herr Ekström, är ju att ett utskott föreslår en mängd pengar för en uppbyggnad av denna kapacitet samtidigt som det i ett annat hörn sitter utredningar som kommer fram till några slutsatser först i efterhand. Det är av den anledningen som vi vill fästa inte statskontorets utan Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på att vi kanske så småningom kommer att ångra en del av det som vi nu genomför. Lagarna lunkar efter och det är fara värt, om jag får tillåta mig att upprepa mitt travesterade ordspråk, att kon – dvs. datamaskinskapaciteten – växer medan gräset – dvs. medan människorna, gräsrötterna – dör. Den risken har vi all anledning att debattera i samband med att vi delar ut dessa pengar.

Herr EKSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Burenstam Linder har ju dels varit med om att avge reservationen, dels också ansett sig föranlåten att avge ett särskilt yttrande i ärendet. Man kan naturligtvis göra på det sättet – det är ju ändå delvis samma saker som kommer fram både i reservationen och i det

Nr 45

Onsdagen den
17 mars 1971

Statskontoret

särskilda yttrandet.

Det är alldeles klart att det inte råder några delade meningar om integritetsskyddet. Men utskottet har bestämt sagt ifrån att det inte vill ta ställning till den frågan nu, när det gäller att lämna bemyndigande till statskontoret att dels beställa och hyra dataanläggningar för 90 miljoner kronor, dels få anvisning på 9 miljoner kronor till den centrala datamaskinsfonden.

Jag har en känsla av att vi här i riksdagen börjar få en sådan arbetsordning att jag, och kanske flera med mig, förstår hur det kommer att se ut här i huset den 31 maj, om vi skall ha upprepade debatter i samma frågor, eftersom det nu har råkat bli så att denna motion har hänvisats till finansutskottet. Herr Burenstam Linder vet lika väl som jag att vi var mycket betänksamma inför om vi över huvud taget skulle behandla motionen och om det inte hade varit riktigare att hänskjuta den till konstitutionsutskottet.

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! Om jag kommer ihåg rätt, herr Ekström, var det faktiskt oppositionen som ville hänskjuta motionen till konstitutionsutskottet, medan den socialdemokratiska majoriteten var pigg på att i finansutskottet avstyrka motionen.

Herr HUGOSSON (s):

Herr talman! Jag begärde ordet dels på grund av ett uttryck som herr Burenstam Linder fällde — han sade att lagarna lunkar efter —, dels med anledning av en formulering i reservationen som skulle kunna uppfattas som ett angrepp på de båda kommittéer, som arbetar intensivt med dessa frågor, för att arbetet inte bedrivs med den skyndsamhet som önskvärt är.

Om det är så att lagarna lunkar efter vill jag slå fast att oppositionen på intet sätt har varit någon pådrivande faktor när det gäller att i riksdagen aktualisera frågorna om integriteten, som lagtekniskt är mycket besvärliga att lösa i ett samhälle där vi vill slå vakt om offentlighetsprincipen och där den tekniska utvecklingen går så snabbt som den gör.

Redan 1967 hade jag en interpellationsdebatt med justitieministern i de här frågorna. Icke någon annan deltog i den debatten än socialdemokrater. 1969 var vi ett antal socialdemokrater som motionerade i riksdagen. Frågan behandlades i allmänna beredningsutskottet, och resultatet blev att såväl offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén som kreditupplysningsutredningen tillkom. Inte då heller visade oppositionen något synbarligt intresse för integritetsfrågorna.

Sedan fick vi en folkräkning 1970, och pressen hade tydligen inte klart för sig att de uppgifter som insamlas i samband med en folkräkning är sekretessbelagda och således inte får fritt utlämnas. Då blev det helt plötsligt opportunt att begära ökad lagstiftning, men man var sent ute; då hade regeringen redan tillsatt de här båda utredningarna.

Jag vill gärna hålla med om att det är angeläget att vi får en lagstiftning mycket snabbt som löser de här problemen, men jag vill samtidigt försvara utredningarna, eftersom man i reservationen indirekt

kan utläsa att de arbetar långsamt. Som väl torde vara känt för både fru Anér och herr Burenstam Linder har såväl kreditupplysningsutredningen som offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén aviserat att det eventuellt redan hösten 1971 presenteras förslag, som innebär att det skall komma lagar som reglerar just de här besvärliga integritetsfrågorna i samband med databaser och databanker.

Jag vill gärna slå fast att Sverige – som kanske det första land i världen – har satt förberedelsearbete för lagstiftning i gång av de här frågorna. Vi får således inom en relativt snar framtid förslag på riksdagens bord i avsikt att stärka skyddet för den personliga integriteten, och det är ytterligt angeläget att så blir fallet. Men jag vill samtidigt slå fast att personlig integritet inte bara sammanhänger med offentliga databaser utan i lika stor utsträckning har anknytning till de register som finns i privata databanker, där utvecklingen är minst lika snabb som inom den offentliga sektorn.

Men detta får naturligtvis inte innebära att man helt plötsligt skulle stoppa upp den tekniska utvecklingen på vare sig den offentliga eller den privata sektorn. Den samordning som aviseras i finansdepartementets bilaga är väl just en sådan som erfordras bl. a. för att man skall kunna tillämpa ett bättre skydd för den personliga integriteten. Uppenbarligen är det ju så, att skyddsaspekterna enklare kan tillgodoses och möjligheterna till övervakning blir väsentligt större i ett centraliserat system än i ett decentraliserat system. Om vi har 24 län och 24 dataregister på 24 olika ställen är det väsentligt besvärligare att svara för integritetskontrollen än om vi har ett centraliserat datasystem. Därför är det angeläget att den samordning kommer till stånd som aviserats i finansdepartementets bilaga. Finansministern kommer ju att för Kungl. Maj:ta upp de frågor som gäller former för och innehåll i den samordningsverksamhet som bör bedrivas på ADB-området, och det står på intet sätt i strid med riktlinjerna för de frågor som de båda kommittéerna har till uppgift att lösa och framlägga förslag om.

Jag har velat till kammarens protokoll få sagt att de båda utredningarna arbetar synnerligen intensivt och avser att eventuellt redan innevarande år framlägga förslag i syfte att lösa just de frågor som har tagits upp i reservationen och det särskilda yttrandet.

Fru ANÉR (fp):

Herr talman! Jag vill bara säga att jag ämnar fortsätta att ta upp den här diskussionen när vi skall diskutera konstitutionsutskottets betänkande. Integritetsfrågorna gick jag med flit inte in på, ty det var inte dem som vi egentligen skulle tala om den här gången.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölles.

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels

*Utrednings- och
försöksverksamhet
rörande program-
budgetering*

reservationen av herr Wedén m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Löfgren begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkandet nr 4 punkten 4 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Wedén m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Löfgren begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 163
Nej — 155
Avstår — 2

Punkterna 5–16

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 17

Lades till handlingarna.

§ 9 Utrednings- och försöksverksamhet rörande programbudgetering

Föredrogs finansutskottets betänkande nr 5 i anledning av i statsverkspropositionen behandlade för flera huvudtitlar gemensamma frågor i vad avser utrednings- och försöksverksamhet rörande programbudgetering.

Herr PETERSSON i Gäddvik (m):

Herr talman! Finansutskottet har i sitt betänkande nr 5 nämnt försvaret bland de verksamhetsområden för vilka utskottet anser att det krävs ytterligare överväganden innan programbudgetering kan aktualiseras.

Jag vill nu fråga om detta innebär att finansutskottet har en annan uppfattning än statsutskottet och riksdagen hade förra året. Statsutskottet lämnade utan erinran ett förslag från Kungl. Maj:t om införande av ett nytt system för planering och budgetering inom försvaret genom ett utlåtande som var enhälligt. Riksdagsbeslutet då innebär att en form av programbudget införs för det militära försvaret, civilförsvaret och det psykologiska försvaret den 1 juli 1972.

Jag vill också påpeka att statsutskottet begärde en utredning av riksdagens roll i det nya planeringssystemet för försvaret. 1970 års försvarsutredning skall utreda detta enligt tilläggsdirektiv som utredningen har fått den 14 januari 1971.

Herr EKSTRÖM (s):

Herr talman! Redan 1964 påbörjades praktiska försök med program-

Onsdagen den
17 mars 1971

*Behörigheten att
förrätta kyrklig
vigsel*

budgetering vid lokal myndighet inom försvaret. Fr. o. m. den 1 juli 1970 har dessa försök utvidgats och omfattar samtliga förband och andra enheter inom Bergslagens militärområde. Härtill kommer ett tiotal andra enheter på central, regional och lokal nivå. Till detta skall fogas att anslagsframställningar från militära myndigheter för budgetåret 1972/73 skall lämnas i programbudgetform enligt Kungl. Maj:ts beslut i januari 1970.

En särskild delegation arbetar med att leda införandet av systemet. Men det är alldeles klart att utvärdering måste ske här liksom på andra stora offentliga områden där försöksverksamhet pågår. Att försvaret på det här området ligger långt framme är vi helt medvetna om inom finansutskottet. Vi har sett detta ur riksdagens synpunkt, som skall ta ställning till en ny presentation av budgeten, och det är det vi har menat med vad som har sagts i betänkandet.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 10 Föredrogs

Finansutskottets betänkanden

Nr 6 i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1971/72 till oförutsedda utgifter

Nr 7 i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1971/72 till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster

Nr 8 med förslag till ändring i stadgarna för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond

Skatteutskottets betänkanden

Nr 8 i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om vissa anslag för budgetåret 1971/72 till skatte- och kontrollväsen

Nr 9 i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1971/72 till bidrag till Föreningen Fruktdrycker och till lån för inrättande av alkoholfria restauranger

Nr 10 i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1971/72 till bidrag till vanföra ägare av motorfordon

Nr 11 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tillägsstat II till riksstaten för budgetåret 1970/71 i vad avser anslag till kilometerbeskattning.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 11 Behörigheten att förrätta kyrklig vigsel

Föredrogs lagutskottets betänkande nr 5 i anledning av motion angående behörigheten att förrätta kyrklig vigsel.

I motionen nr 58 av herr Johansson i Skärstad m. fl. hemställdes att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till 1971 års riksdag, vilket gav vigselförrättare såväl inom svenska kyrkan som inom andra kristna trossamfund behörighet att viga svenska medborgare, även då ingen av de trolovade var medlem av vigselförrättarens eget samfund eller kyrka, under förutsättning att minst en av de trolovade tillhörde något kristet trossamfund.

Utskottet hemställde att riksdagen i anledning av motionen nr 58 i skrivelse till Kungl. Maj:t gav till känna vad utskottet i betänkandet anfört.

Reservation hade avgivits av herr Svedberg (s), fröken Anderson i Lerum (s), herr Hammarberg (s), fru Lundblad (s) samt herrar Andersson i Södertälje (s), Israelsson (vpk) och Olsson i Timrå (s), vilka ansett att utskottet bort hemställa, att motionen nr 58 inte föranledde någon riksdagens åtgärd.

Herr SVEDBERG (s):

Herr talman! Detta betänkande från lagutskottet behandlar en motion, i vilken föreslås att förrättare av kyrklig vigsel skall få vissa utökade befogenheter.

Enligt gällande bestämmelser skall de trolovade eller en av dem tillhöra samma kyrka eller samfund som vigselförrättaren. Det föreslås nu att denna spärregel tas bort och att det skall kunna räcka med att de trolovade eller en av dem tillhör annat kristet samfund. Det har emellertid lagts till ett annat förbehåll, som inte finns i nuvarande lag, och som verkar litet förbryllande, nämligen det att de trolovade skall vara svenska medborgare. Även med den föreslagna lagändringen skulle alltså endast statskyrkopräst få förrätta kyrklig vigsel, när exempelvis en svensk medborgare gifter sig med en finsk och de tillhör statskyrkan. Om däremot den svenska medborgaren gått ur statskyrkan och t. ex. tillhör Baptistsamfundet och om den finska kontrahenten inte tillhör något samfund alls, blir det även i fortsättningen endast den behörige baptistpastorn som får vara kyrklig vigselförrättare, om utskottet skulle vinna gehör för sin mening.

De klara linjer som nu finns i lagen skulle också komma att krånglas till för statskyrkoprästen som har vigselnskyldighet när endera av de trolovade är medlem i församlingen. Han skulle nu få en ny kategori församlingsbor för vilka han skall ha rätt men inte skyldighet att vara vigselförrättare.

Det skall dock medges att denna motion har ett gott syfte, och det är heller inte i första hand detta som jag skulle vilja kalla för en oformlighet som har gjort att reservanterna har yrkat avslag på motionen och på utskottets hemställan, utan huvudanledningen är att familjelagssakkunniga gör en översyn av äktenskapslagstiftningen, vari den fråga som detta betänkande berör ingår bara som en detalj. Kommittén undersöker om det är möjligt att låta äktenskapets rättsliga betydelse sanktioneras av borgerlig myndighet, varefter det kyrkliga inslaget blir en rent personlig

angelägenhet, i likhet med lysningen enligt nuvarande lag. Den ordningen finns för övrigt i länder sådana som Tyskland, Frankrike, Italien, Belgien, Nederländerna och Schweiz, medan däremot stater sådana som Amerika, England och de övriga nordiska länderna har systemet med valfrihet för de trolovade när det gäller att välja borgerlig eller kyrklig vigsel, varvid även den senare formen konstituerar äktenskapet i juridisk mening.

Vilket system en kommande riksdag stannar för vet vi inte nu; vi vet bara att dessa saker är föremål för utredning och att det inte kan vara angeläget att rycka denna detalj ut ur ett större sammanhang.

Nu säger visserligen utskottet att utredningen kommer att ta flera år, men då har man tydligen glömt bort att en ändring av vigselbefogenheter-na för präst i svenska kyrkan också är en kyrkomötets angelägenhet, och nästa ordinarie kyrkomöte blir 1975. En lagstiftning av det slag utskottet förordar kan därför inte aktualiseras förrän tidigast 1976, och till dess torde väl familjelagssakkunniga liksom även 1968 års beredning om stat och kyrka ha låtit höra av sig. I detta sammanhang kan jag nämna att det har meddelats att familjelagssakkunniga har diskuterat möjligheten att framlägga ett delbetänkande i början av nästa år. Där skulle tas upp frågor om äktenskaps ingående och äktenskaps upplösning, och då kommer ju även frågan om vigselbehörighet upp.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! En frikyrkopastor berättade häromdagen att han anmodats viga ett brudpar där den blivande maken var en av hans f. d. konfirmander. Kontrahenterna hade en bestämd önskan att just hennes konfirmationspastor skulle viga dem. De hade redan fått löfte om att få använda ett litet fint kapell för vigselakten, då frikyrkopastorn frågade dem om deras kyrkotillhörighet. Det visade sig att båda kontrahenterna tillhörde svenska kyrkan men likväl i sin allmänna uppfattning och inställning betraktade sig såsom frikyrkliga.

Som bestämmelserna nu är utformade måste denne frikyrkopastor vägra att viga sin f. d. konfirmand och hennes trolovade, då ingen av dem tillhörde hans trossamfund. Att förklara för dem det rimliga i denna ordning var tämligen omöjligt, och hans besked kändes kränkande och diskriminerande både för kontrahenterna och för pastorn. Det finns många liknande exempel. Vigsel av två frikyrkliga av en präst i svenska kyrkan, t. ex. ett par ungdomar, som under hela sin uppväxttid deltagit i frikyrkligt ungdomsarbete och anslutit sig till frikyrkoförsamling, går inte heller för sig. Detta är alltså ett fall, där så att säga det omvända förhållandet mot det exempel jag började med föreligger.

Varför måste man på detta sätt stöta människors känslor just i en situation då dessa är präglade av unga, ljusa förhoppningar, glädje och vilja till trohet och gemenskap? Jag anser att denna fråga om att mjuka upp en nu på visst sätt begränsad vigselbehörighet för präster och pastorer inte alls, som reservanterna genom hänvisning till första lagutskottets tidigare utlåtanden tycks mena, *med fördel* kan anstå med avbidan på att ställning tas till kyrka—stat-utredningens slutbetänkande i

Onsdagen den
17 mars 1971

*Behörigheten att
förrätta kyrklig
vigsel*

en högst oviss framtid. Det är här fråga om en stötande diskriminering och begränsning av valfriheten som inte kan motiveras med tillräckligt starka principiella skäl.

1958 års utredning kyrka—stat säger just om denna sak följande: "Vigselrätten inom fritt trossamfund är på samma sätt som inom svenska kyrkan begränsad till de fall då åtminstone den ena av de trolovade tillhör samfundet. För fritt trossamfund kan detta emellertid ha större praktisk betydelse än för kyrkan. Det torde knappast förekomma att den som utträtt ur svenska kyrkan önskar vigsel inom kyrkan. Däremot förekommer att personer som visserligen ej inträtt i ett fritt trossamfund men ändock står i nära relation till ett sådant önskar viga inom samfundet. I riksdagen har i motioner hemställts om lagändring för att möjliggöra en sådan vigsel."

Så tillägger utredningen: "Några principiella betänkligheter av mera allvarlig art föreligger ej mot en sådan ändring, att redan i A-läget" – dvs. med svenska kyrkan fortfarande kopplad till staten – "vigselförrättare inom annat trossamfund än svenska kyrkan ges behörighet att viga även då ingen av de trolovade är medlem i samfundet."

Denna utredningens uppfattning visar bl. a. på vilket håll inom samfundet den nuvarande ordningen oftast skapar misstämning och verkar diskriminerande, nämligen inom de fria trossamfundet. Jag skulle kunna tänka mig att de s. k. invandrarkyrkorna, såsom frikyrkor, också fått eller så småningom får problem av denna onödiga karaktär.

När reservanterna åberopar behov av kyrkomötets medverkan för en lagstiftning, såsom herr Svedberg gjorde nyss, har denna invändning mindre relevans, eftersom problemet mera sällan gör sig gällande bland svenska kyrkans präster. Det skall sägas till reservanternas heder, att de själva påpekar att den av dem anförda invändningen begränsar sig till den svenska kyrkans prästerskaps vigselbehörighet.

Jag anser att det här rör sig om en rent praktisk fråga om valfrihet och service. Tänk om de borgerliga vigselförrättarnas behörighet begränsades på likartat sätt, t. ex. så att de fick viga bara om minst en av kontrahenterna hade en viss övertygelse, överensstämmande med vigselförrättarens, eller om en av eller båda kontrahenterna var medlem i samma förening som vigselförrättaren tillhör! Det vore ju groteskt!

Jag kan gärna medge att frågan om formerna för vigseln kan komma i ett nytt läge, om kyrka och stat skils åt. Men det är ju en lång väg innan ställning kan tas till denna senare fråga. Här borde man åtminstone för frikyrkornas del ganska snart kunna avlägsna en irriterande begränsning av pastorernas vigselbehörighet såsom ett led i en utveckling till större valfrihet och jämlikhet då det gäller formen för ingående av äktenskap. Ett positivt ställningstagande till motionen innebär inte något föregripande av blivande reformer på det aktuella området.

Det bör framhållas att 1968 års beredning om stat och kyrka – alltså inte utredningen kyrka—stat – inte alls skall ta upp vigselfrågan.

1969 års familjelagssakkunniga, som här har åberopats, håller på med en utredning som reservanterna anser bör avvaktas innan man tar ställning till den nu genom motionen aktualiserade frågan om en vigselbehörighet, oavsett om kontrahenterna – en eller båda – tillhör

vigsselförrättarens trossamfund. I de sakkunnigas direktiv berörs den gamla tanken att man genom obligatoriskt civiläktenskap skulle ge trossamfundet — deras präster och pastorer liksom samfundens medlemmar — frihet att ordna vigselceremonier efter egen önskan, dock med den skillnaden att kyrklig vigselceremoni inte skulle ha eller behöva ha någon rättslig verkan, eftersom den sidan av saken skulle tillgodoses genom civiläktenskap såsom ett obligatorium.

Departementschefen säger i direktiven till de sakkunniga att han inte är övertygad om att detta är en lycklig lösning. Han syftar då tydligen på att det för dem som vill ha kyrklig vigsel skulle bli fråga om dubbla ceremonier, en företeelse som — av skäl som återopps i motionen, dvs. rådande begränsning av vigselbehörigheten — inte helt tycks ha försvunnit sedan frikyrkopastorerna fick sådan behörighet. Att denna egenartade konsekvens av en ordning med obligatoriskt civiläktenskap bör undvikas när det gäller situationer, då de berörda känslor inte bör stötas genom bestämmelser som framstår såsom onödigt byråkratiska, är väl klart.

Departementschefen tänker sig därför i stället en registrering hos folkbokföringsmyndighet som det konstitutiva för äktenskapet. Det är väl inte helt säkert att det går att komma fram den vägen, i varje fall inte så länge vi håller fast vid 1962 års FN-konvention angående samtycke till, minimiålder för och registrering av äktenskap. I denna konventions artikel 1 heter det nämligen: "Äktenskap skall ej anses i laga ordning ingånget utan båda kontrahenternas av fri vilja avgivna samtycke. Detta skall avgivas av dem personligen efter vederbörlig kungörelse samt inför vigselsemyndigheten och i vittnens närvaro, i enlighet med vad som må vara i lag föreskrivet."

Detta tycks förutsätta, herr talman, ett slags vigsel och inte bara en enkel registrering. Det är väl åtskilliga folkpsykologiska skäl som talar för att folk *vill* ha litet ceremonier, kanske även högtidlighet, då de står i begrepp att ingå äktenskap. De kanske då också vill ha frihet att välja mellan olika former för äktenskaps ingående med laga verkan utan att i vissa fall behöva underkasta sig dubblering av ceremonierna vid tillkomsten av en sådan förbindelse.

Ett bifall till utskottets förslag löser inte alla här och i motionen berörda problem men skulle i ett övergångsskede, herr talman, kunna väsentligt bidra till en mindre stötande ordning än den nuvarande, i första hand vad gäller frikyrkopastorers vigselbehörighet.

Jag ber, herr talman, med det anförda att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr SVEDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Lagutskottets ordförande drar upp olika alternativ för hur denna sak skall ordnas, när kyrka—stat—utredningen har kommit fram med sina förslag och riksdagen har blivit i tillfälle att fatta beslut. Men vi vet ju inte vid det här laget vilken ställning riksdagen kommer att ta. Men vi vet i varje fall att frågan blir föremål för diskussion och att den lilla

detaljen med vigseln och hur den skall gå till får bedömas i ett större sammanhang som rör hela lagstiftningskomplexet.

När herr Wiklund refererade till vad utredningen kyrka—stat hade sagt om att det inte fanns några principiella betänkligheter mot att införa denna bestämmelse om utvidgade möjligheter, speciellt för frikyrkopastorer, är det ändå att märka, att denna utredning sade detta innan den nya utredningen, familjelagssakkunniga, hade tillsatts och börjat med sitt arbete. Nu vet vi att det i varje fall har diskuterats att familjelagssakkunniga skall komma med ett betänkande ganska snart, och då skulle det bli på det sättet som herr Wiklund sade, nämligen att bestämmelserna skall gälla under en övergångstid, om nu riksdagen går med på vad utskottet föreslår.

Jag skulle bara vilja tillägga att det väl inte blir någon övergångstid alls, utan att det uppkommer en mycket egendomlig situation, om riksdagen dels stannar för vad utskottet nu föreslår, dels tar upp detta problemkomplex i dess helhet.

Herr Wiklund nämnde att reservanterna varit artiga nog att framhålla att kyrkomötets samtycke krävdes bara för statskyrkoprästerna och att det inte möter hinder att för frikyrkopastorernas del ge den utvidgade vigselbehörigheten. Då är det väl ändå bara att notera att motionärerna och utskottet har siktat på att den här lagen skall införas gemensamt för frikyrkopastorer och för statskyrkans präster. Det talas i utskottets motivering om ekumenisk samhörighet som bör präglade de kristna samfunden och att det framstår som angeläget att markera en kristen enhet och enighet. Är inte detta tomma fraser, måste det väl innebära att man är beredd på att ta hänsyn till kyrkomötets mening.

Herr Wiklund var även inne på att om utskottets uppfattning vinner gehör, får de som skall gifta sig större möjligheter att välja vigselförrättare. Till det vill jag bara tillägga att det även kommer att medföra större möjlighet för dem som skall förrätta vigsel att välja vilka de vill viga . . .

(Herr *talmannen* lät nu klubban falla och yttrade: Tiden för kort genmäle är tre minuter.)

Herr WIKLUND i Stockholm (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har egentligen redan svarat på det herr Svedberg var inne på, i varje fall i senare delen av sitt anförande, då jag sagt att det yrkande som vi har ställt icke löser *alla* problemen, men detta kunde ge ett bidrag till större valfrihet och jämlikhet för dem som önskar få en s. k. kyrklig vigsel.

Jag vill än en gång också betona att detta inte kommer att innebära ett föregripande av vad som kan komma att lagstiftas om längre fram när familjelagssakkunnigas betänkande skall läggas till grund för lagstiftning och vi får behandla denna i riksdagen.

Herr SVEDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Om utskottet skulle vinna gehör för sin mening och vi alltså skulle få en lag om utvidgad vigselrätt för präster och pastorer skulle ju — vilket jag var inne på innan klubban föll — detta även medföra

att prästerna och pastorerna också finge större valfrihet. Alltså skulle inte bara de trolovade kunna välja vigselförrättare i större utsträckning än tidigare, utan även vigselförrättarna skulle kunna vinka med kalla handen och säga, att er vill vi inte vara med om att viga. Det har ju hänt att t. o. m. statskyrkopräster har vägrat att förrätta vigsel. Om den bindningen att i varje fall en av de trolovade skall tillhöra samma samfund eller kyrka som vigselförrättaren inte längre finns, är det större anledning att vänta sig sådana här tråkiga saker som att en vigselförrättare vägrar förrätta vigsel. Det är också en eventualitet som man bör ha med i bilden innan man tar ställning i denna fråga.

Fru ÅSBRINK (s):

Herr talman! Först och främst skall man fastslå att utskottets förslag ingalunda innebär någon förändring eller utökning av statens auktorisering av vigselförrättare, av antalet präster och predikanter som förses med rätten att viga enligt juridiskt oantastbara former, utan vad det gäller är en ökad frihet inom den nu förefintliga ramen för vigselrätt.

För den som inte har något direkt religiöst intresse av en förändring borde väl ändå den individens frihet, som vi kämpar för på alla områden i vårt samhälle, också få göra sig gällande i fråga om detta förslag, att man beviljar andra människor valfrihet. Det torde vara en grundprincip i vårt samhälle. Därtill kommer för dem av oss som har ett engagemang i något religiöst samfund en önskan att i en tid, som hotas mer och mer av sekularisering, alla religiösa intressen skall kunna samverka över gränserna mellan olika samfund, "den strävan till ekumenisk samhörighet" som står omnämnd i utskottets betänkande.

Överallt är det alltså fråga om en ökad frihet. Det framgår också av de remissvar som omnämns i historiken till motionen och till utskottets yttrande att när beredningen infordrade svar, ställde sig remissinstanserna genomgående positiva till en ändring. Inte minst gäller detta Sveriges kristna socialdemokraters förbund, som finner en dylik ändring självklar.

Att reservanterna nu hänvisar till att den föreslagna ändringen för den svenska statskyrkans del också måste underställas kyrkomötets granskning är ju ett argument som icke är relevant för denna frågas avgörande. Det får bli en kyrkans interna sak att sedermera avgöra. Men för en rad andra samfund i detta land, som vi inte får glömma bort, skulle det kunna innebära en omedelbar frihet.

Herr talman! Eftersom denna reform utgör ett avgjort steg mot ett ökat samarbete och samförstånd mellan de olika samfunden i vårt land och också utgör ett steg till ökad valfrihet för varje individ i vårt land, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar Wikström, Enlund och Henmark (samtliga fp).

Herr JOHANSSON i Skärstad (c):

Herr talman! Jag kunde ha avstått från att yttra mig och anslutit mig till det föregående anförandet. Får jag bara säga att det skett en utveckling på detta område. Inom frikyrkan har vi fått flera gudstjänst-

besökare och vänner – inte minst genom det omfattande ungdomsarbete som bedrivs – som inte är anslutna till våra församlingar men som kommer till våra kyrkor och då gärna vill förlägga sina kyrkliga ceremonier till dem. Inte minst gäller detta vigslarna.

Därför torde det te sig ganska naturligt att man företar en lagändring som innebär rätt för pastor att – vilket samfund han än tillhör – viga dem som så önskar. Det torde te sig ännu mer naturligt att två unga människor som vill förena sina öden får välja den vigselförrättare de önskar.

Jag ber med detta att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ZACHRISSON (s):

Herr talman! I den principfråga som nu är uppe till diskussion har jag ingen annan mening än utskottet. Jag tycker dock att man har valt en ovanligt säregen tidpunkt för att föreslå denna reform, eftersom såväl 1968 års beredning om kyrka–stat som familjelagssakkunniga nästa år kommer att framlägga förslag som berör frågan om vigselbehörigheten. Dessa förslag innebär, som lagutskottet utan svårighet borde ha kunnat utläsa ur de direktiv man har citerat i utskottsbetänkandet, en lösning på de problem som motionärerna har aktualiserat.

Utskottet är medvetet om att en lagändring, i varje fall för svenska kyrkans del, kräver ett kyrkomöte. Ett sådant väntas inte av naturliga skäl förrän de båda nämnda utredningarna har lagt sina förslag. Ett riksdagsbeslut nu mitt i utredningsarbetet tjänar alltså inga andra syften än att mata byråkratikvarnen. Jag kan inte förstå vad det är för klokt med det. Riksdagen har, enligt min mening, betydligt mer väsentliga uppgifter att ägna sig åt och jag föreslår därför kammaren att stödja reservationen.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Det är inte utskotten som väljer tidpunkten för sina framstötter, herr Zachrisson. Ställningstagandena i utskotten är betingade av de ärenden som läggs på utskottens bord. Här har det väckts en motion som vi måste ta ställning till, och det har vi nu gjort på principiella grunder.

Även om det, herr Zachrisson, kommer ett förslag från familjelagssakkunniga nästa år, som jag förmodar ger en elegant lösning av hithörande problem – jag har något hört talas om i vilken riktning resonemangen går inom den utredningen – så blir det troligen ändå en lång remissbehandling av de sakkunnigas förslag. Det blir därmed ingalunda något beslut om en reform nästa år, om betänkandet då föreligger, utan det kommer säkert att dröja flera år innan vi får denna fråga definitivt löst.

Jag vill till sist tillfoga, herr talman, att kyrkomöte relativt ofta extrainkallas, kanske inte specifikt för en fråga av detta slag, men det finns många andra frågor som säkerligen skulle kunna föranleda ett kyrkomöte tidigare än år 1975.

Herr KÄLLSTAD (fp)

Nr 45

Onsdagen den
17 mars 1971

*Behörigheten att
förrätta kyrklig
vigsel*

Herr talman! Jag råkar vara en frikyrkopräst som har vigselrätt enligt de bestämmelser som gäller för Metodistkyrkan. Den har haft sådan rätt ända sedan år 1876, och de övriga frikyrkosamfunden har fått den från år 1951 när den nya religionsfrihetslagen tillkom.

Men det innefattas också speciella begränsningar i denna rätt att förrätta vigsel. Jag motionerade i denna fråga år 1962, och det har hänt en hel del under 1960-talet som talar till förmån för en vidgad vigselrätt i överensstämmelse med detta utskottsbetänkande, inte minst på det ekumeniska området med större förståelse kyrkorna och samfunden emellan. Jag skall ta ett praktiskt exempel för att visa hur den lagstiftning som nu gäller slår. Om jag skulle vilja viga min egen bror, son eller dotter och vederbörande tillhör ett annat samfund än jag själv och hans eller hennes kontrahent också gör det, vore alltså jag såsom brodern eller fadern ur stånd att förrätta den vigseln enligt nuvarande bestämmelser. Jag tycker vi har en egenartad ordning som uppsätter sådana hinder.

Jag yrkar alltså bifall till det förslag som lagutskottets betänkande nr 5 innefattar. Jag anser att tiden nu äntligen är inne för en riktigare lagstiftning på detta område och för en vidgad vigselrätt.

Fru ÅSBRINK (s):

Herr talman! Jag vill gärna säga att jag inte kan ansluta mig till den terminologi som herr Zachrisson använde.

Jag tycker att det är att underskatta de klart mänskliga relationerna i vårt samhälle att tala om att ett beslut nu för en ändring endast skulle innebära en ökning av den byråkratiska kvarnens malande och om att riksdagen har väsentligare – jag tror att herr Zachrisson sade betydligt väsentligare – frågor att ägna sig åt. Det rör sig dock om personliga frågor – om trosfrågor och samvetsfrågor – och då kan man inte avfärda dem på det sättet som herr Zachrisson gjorde.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Svedberg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Svedberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i betänkan-
det nr 5 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Svedberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda
angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes.
Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 153
Nej – 153
Avstår – 7

Då sålunda de avgivna rösterna var lika delade, nedlade herr talmannen i rösturnan en ja-sedel och en nej-sedel, varefter på herr talmannens anmodan fru Nilsson i Sunne (s) ur urnan upptog den ena av dessa båda sedlar, och befanns denna innehålla ja.

Kammaren hade alltså i enlighet med ja-propositionens innehåll bifallit utskottets hemställan.

§ 12 Sänkning av myndighetsåldern

Föredrogs lagutskottets betänkande nr 6 i anledning av motioner om sänkning av myndighetsåldern.

I motionen nr 652 av herr Elmstedt m. fl. hemställdes att riksdagen beslutade att myndighetsåldern skulle inträffa vid uppnådda 18 års ålder.

I motionen nr 662 av herr Romanus m. fl. hemställdes att riksdagen uttalade att myndighetsåldern borde sänkas till 18 år samt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde om förslag till erforderliga lagändringar i detta syfte.

Utskottet hemställde att motionerna nr 652 och 662 inte föranledde någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar Wiklund i Stockholm (fp), Svanström (c) och Börjesson i Falköping (c), fru Jonäng (c) samt herr Annerås (fp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

dels att riksdagen i anledning av motionen nr 652 och med bifall till motionen nr 662 hos Kungl. Maj:t hemställde om förslag till erforderliga lagändringar för en sänkning av myndighetsåldern till 18 år,

dels att motionen nr 652, i vad den inte besvarats genom vad reservanterna anfört och hemställt, inte föranledde någon riksdagens åtgärd.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Såvitt jag vet täcks inte den fråga vi nu skall behandla av någon sittande utredning, varken för vårt eget lands vidkommande eller på nordiskt plan. Vi kan dock samtidigt konstatera att en expertkommitté inom Europarådet för närvarande utreder frågan om europeisk harmonisering av myndighetsåldern.

Några hänsyn till pågående utredningar i vårt eget land behöver vi alltså inte ta utan kan argumentera för våra ståndpunkter rakt fram, så att säga.

Som bekant sänktes den civilrättsliga åldersgränsen — det är ju den det här gäller — vid 1969 års riksdag och är därför 20 år gällande från den 1 juli 1969. Märkligt nog åberopar utskottsmajoriteten inte *otillräcklig* erfarenhet av lagstiftningen såsom argument mot en ytterligare sänkning av myndighetsåldern annat än mera indirekt genom hänvisning till att första lagutskottet 1970, då samma motionsyrkande behandlades, påpekat bristen på erfarenhet. Inte heller åberopar majoriteten *dåliga* erfarenheter av den nya myndighetsåldern.

Helt utan erfarenheter kan man väl knappast vara. Men några ogynnsamma erfarenheter tycks som sagt inte ha framträtt. Och majoriteten säger sig t. o. m. ha förståelse för motionärernas synpunkter och utesluter inte att dessa kan leda till en sänkt myndighetsålder, när "tillräckliga erfarenheter vunnits". Man kan fråga sig hur snart erfarenheterna blir tillräckliga. Departementschefen var mindre försiktig i propositionen 1969, då han anförde ungefär de argument *för* en sänkt myndighetsålder, som anförts i de nu aktuella motionerna. Han säger:

"Ungdomsorganisationernas uppfattning att man bör gå längre än utredningen har föreslagit och sänka myndighetsåldern till 18 år har enligt min mening vissa skäl för sig. Många har redan vid 18 år frigit sig från det ekonomiska beroendet av föräldrarna och lever ett självständigt liv. De är bosatta utanför föräldrahemmet, har eget hushåll och försörjer sig själva genom eget arbete eller bedriver studier som finansieras genom statliga studiemedel."

Bl. a. genom dessa omständigheter, herr talman, kan ungdomen nu för tiden allmänt taget anses allt tidigare nå mognad i biologiskt och socialt hänseende. Både män och kvinnor kan gifta sig, om de fyllt 18 år. Giftna personer borde väl ha laglig möjlighet att ingå avtal om lån, avbetalningsköp och annat som hänger samman med bosättningen och hushållet i övrigt? Trots att första lagutskottet förra året pekade på sådana förhållanden och dessutom erinrade om att man vid 18 års ålder blir värnpliktig och vidare får rätt att sluta arbetsavtal avvisades yrkandet om ytterligare sänkt myndighetsålder. Det skulle kanske kunna sägas att man givit ungdomar som fyllt 18 år ett slags partiell myndighetsålder, genom i vissa avseenden vidgad ekonomisk behörighet i åldrarna mellan 18 och 20 år. Därmed kan man eller *anser* man sig alltså bära upprätthålla en formell myndighetsålder vid 20 år.

Denna formella sida av saken tycks man tillmäta stor betydelse och detta i det nordiska samarbetets intresse. Förra året konstaterade utskottet att 20-årsgränsen, som tillkommit efter just nordiska överläggningar med resultat i en i de nordiska länderna enhetlig myndighetsålder vid 20 år, var av väsentlig betydelse för utskottets inställning.

Lagutskottets majoritet i år, som räknar med eventualiteten av en ytterligare sänkning av myndighetsåldern, då erfarenheterna blivit tillräckliga, har inte större tilltro till betydelsen av nordisk harmonisering i fråga om myndighetsåldern än att man nöjer sig med att uttala *önskvärheten* av att en framtida reform kommer till stånd i nordisk samverkan.

Visst är, herr talman, sådan samverkan önskvärd, men den får inte i onödan hindra reformer och bli till en broms i utvecklingen. Jag har gått igenom förra årets debatt om dessa saker, och jag tillåter mig citera just beträffande samordningen med de övriga nordiska länderna i lagstiftningsfrågor ett litet stycke ur ett av de anföranden som Bertil Ohlin höll i den debatten: "Enligt min mening gagnar man den nordiska saken bäst genom att se efter var en samordning verkligen är så viktig att man eventuellt vill ta risken av någon försening. I annat fall får man låta takten vara ojämn och samordna successivt efter bästa förmåga."

Herr talman! Vid Nordiska rådets senaste session var frågan om

nordisk lagharmonisering uppe till en delvis het principdebatt om för- och nackdelar med att eftersträva nordisk lagharmoniering. Det var framför allt Helge Scip, den norske vänsterledaren, som slog vakt om principen att man borde skynda långsamt med harmonisering och gemenskap vad gäller lagstiftningsfrågor, under det att man från den svenska regeringens sida genom statsrådet Carl Lidbom försvarade en tankegång som den svenske justitieministern lanserade vid justitieministermötet i Stockholm nyligen. Enligt ett referat i en ledare i Dagens Nyheter för den 13 mars i år gjorde Carl Lidbom följande uttalande: "Det kan också ligga i den nordiska lagharmoniseringens intresse att något land går före med pionjärexperiment och kanske drar de andra med sig."

Nordisk harmonisering är bra, men den får inte utan starka skäl hindra en lagharmonisering *inom det egna landet!* På här berörda områden finns det starka skäl för en sådan harmonisering inom vårt eget land.

Ett bifall till reservationen skulle också bli ett klart och värdefullt uttryck för lagstiftarens förtroende för ungdomen.

Till sist: Jag skulle nog liksom förmodligen många av kammarens övriga ledamöter gärna vilja höra hur utskottets kommunistiske ledamot motiverar sin ställning i denna fråga. Jag har försökt finna någon officiell uppfattning från det kommunistiska partiet i saken men har misslyckats. Jag skulle främst vilja veta om herr Israelsson i utskottet representerar sin grupps åskådning i fråga om en önskvärd sänkning av myndighetsåldern.

Herr talman! Jag yrkar med detta bifall till reservationen.

Herr SVANSTRÖM (c):

Herr talman! Centerpartiets ledamöter i lagutskottet har anslutit sig till reservationen, och jag kan på alla punkter instämma i det som herr Wiklund i Stockholm nyss anförde. Det kan vara mycket intressant att göra några vidare jämförelser med andra länder utanför Norden i fråga om myndighetsåldern. Då kan vi konstatera att 18-årsåldern generellt genomförts i öststaterna. Det ännu mera märkliga är att det som konservativt ansedda England också infört en myndighetsålder på 18 år. För vårt vidkommande måste det vara önskvärt och angeläget att i görligaste mån begränsa antalet åldersgränser till det minsta möjliga. Eftersom det redan nu finns en 18-års gräns såsom här tidigare anförts och som gäller i många fall skulle en ytterligare anpassning också av myndighetsåldern till 18-årsgränsen vara angelägen.

Parallellt med detta önskemål har från centerpartiets sida i andra sammanhang också framförts önskemål om en rösträttsålder av 18 år.

Med detta korta anförande, herr talman, ber jag att få instämma i yrkandet om bifall till reservationen.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Efter vad som redan sagts i dag – och ännu mer om man tar hänsyn till vad som sagts vid behandlingen vid tidigare riksdagar – är det inte särskilt lätt att utvinna några nya synpunkter ur detta ärende. De som har motsatt sig en ytterligare sänkning av myndighetsåldern medger i regel, och det gör även utskottet, att det finns skäl för en sänkning till 18 år, särskilt nu när giftasåldern sänkts till 18 år för både män och kvinnor.

Det huvudargument som man brukar åberopa mot en reform i Sverige är den nordiska rättslikheten. Som herr Wiklund i Stockholm nämnde behandlades frågan nu senast vid nordiska rådets diskussion om familjerätten i Köpenhamn i februari. Jag vill utöver vad herr Wiklund citerade också lämna ytterligare några bidrag från statsrådet Lidboms anförande å svenska regeringens vägnar. Statsrådet Lidbom sade bl. a.: "I det nordiska samarbetet brukar vi gå vidare på samordningens väg där det finns naturliga förutsättningar för det. Men vi brukar undvika att försöka tvinga på ett land reformer som opinionen där inte är mogen för. Och vi brukar också akta oss för att kräva av ett eller flera länder att de avstår från enligt dem angelägna reformer av det skälet att de andra inte kan följa med. På sikt skulle vi göra det nordiska samarbetet en stor otjänst om vi handlade så att vi bibragte människor i våra länder uppfattningen att samarbetet är en hämsko på utvecklingen.

Det finns emellertid exempel på att den splittring som följt av att något av de nordiska länderna gått före och visat vägen ganska snart har kunnat överbryggas på nytt."

Herr Lidbom pekade också på risken för — om man håller alltför hårt på rättslikheten — att det land där reformivern är minst i varje särskilt fall kommer att bestämma takten i reformarbetet.

Jag lämnar därhän om detta uttalande är tillämpligt på familjerätten; uppenbart är enligt min uppfattning att det kan tillämpas på frågan om en sänkning av myndighetsåldern.

I den reservation som är fogad till utskottets betänkande framhålles: "Nordisk rättslighet i fråga om myndighetsåldern är naturligtvis önskvärd, men den är enligt utskottets mening inte nödvändig." Såvitt jag kan se stämmer reservationens uttalande betydligt bättre än majoritetens med den svenska regeringens uppfattning, som den framfördes av statsrådet Lidbom. Det är naturligtvis i och för sig inte någon garanti för att det är en riktig uppfattning, men det kan noteras med en viss tillfredsställelse i detta sammanhang.

Som herr Wiklund i Stockholm nämnde, pekade även Bertil Ohlin, som är en föregångsman inom det nordiska samarbetet, på att det ibland kan vara värdefullt för samarbetet på sikt att ett nordiskt land går före i lagstiftningsarbetet. I synnerhet om det, som i detta fall, i de nordiska länderna finns en stark opinion för en sänkning av myndighetsåldern, kan det inte vara särskilt allvarligt för samarbetet om Sverige går i spetsen. Det finns, som herr Svanström nämnde, också andra länder i världen som vi har beröringspunkter med och som har infört 18-årsgränsen.

Med denna kortfattade motivering ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr SVEDBERG (s):

Herr talman! 1969 års riksdag beslöt efter ett grundligt utredningsarbete och med instämmande av så gott som alla hörda remissinstanser att sänka myndighetsåldern från 21 till 20 år. Det fanns visserligen även då några som ville gå längre — ned till 18 år — men det kan även erinras om att den reservant i utredningen som ville bibehålla 21-årsgränsen fick medhåll av så tunga remissinstanser som Svenska bankföreningen och

Svenska försäkringsbolags riksförbund. De hävdade att riskerna för obetänksamt spolierande av försäkringsskydd och sparande ökade, även om myndighetsåldern bara sänktes till 20 år. Riksdagen fann emellertid 20 år vara en väl avvägd myndighetsålder, och den då beslutade reformen har nu varit i kraft cirka ett och ett halvt år.

Som ett komplement till den nya myndighetsåldern beslöts då även om ökad självbestämmanderätt för ungdomar i 18–20-årsåldern. Den underårige fick större möjligheter att själv fritt välja mellan förvärvsarbete och studier, rätt att skaffa egen bostad utan föräldrars medverkan och givetvis som tidigare rätt att ta anställning och disponera över arbetsinkomsten. Den tidigare rätten för gift underårige att få företa rättshandlingar som erfordras för den dagliga hushållningen vidgades till att gälla alla underårige med eget hushåll. Förmyndaren skulle emellertid kunna vara till visst skydd även för denna kategori underårige och ha rätt att ingripa därest vederbörande missbrukade sin handlingsfrihet.

Riksdagsbeslutet 1969 betraktades som en lämplig kompromiss mellan önskemålet att ungdomar i 18–20-årsåldern skulle få större rätt att själva bestämma i egna angelägenheter och det berättigade kravet att ungdomar också skulle kunna påräkna ett visst skydd, om det erfordrades, mot oförsiktiga ekonomiska åtaganden. Lagutskottet anser att de här synpunkterna fortfarande är bärande och yrkar därför avslag på motionerna. Men som det har erinrats om här är utskottet inte främmande för tanken att en ytterligare sänkning av myndighetsåldern kan aktualiseras, sedan tillräcklig positiv erfarenhet vunnits av den tidigare reformen.

Herr Wiklund i Stockholm sade att det inte kunde påvisas några negativa erfarenheter, men mot det kan man invända att det ändå har gått ganska kort tid. Den senaste reformen har ju inte varit i kraft så länge.

Utskottet framhåller även betydelsen av nordisk samordning i det här hänseendet, vilken kan motiveras med de nära förbindelser som råder mellan de nordiska länderna.

Vidare kan noteras att en expertkommitté inom Europarådet – herr Wiklund var inne på det – håller på att utreda frågan om ett förenhetligande av myndighetsåldern i de västeuropeiska länderna. Man kan tillägga att den expertkommittén även undersöker vad det innebär att vara myndig i de olika länderna. Det är inte sagt att lagstiftningen är likartad. Här nämndes England, där man har tagit den här reformen och har myndighetsåldern satt till 18 år. Men där har man exempelvis en arvslagstiftning som inte känner till laglottsinstitutet, som ju finns här i landet. Det medför alltså rätt för en arvlätare att se till att en bröstarvinge kan få sitt arv t. ex. när han fyller 20 eller 25 år. Man har möjlighet att testamentera på så sätt att arvtagaren får årliga legat eller hur man nu vill anordna det. Detta kan synas som en detalj i det hela, men det var säkert inte oväsentligt när engelsmännen tog den här reformen.

Vad beträffar öststaterna känner jag inte så noga till deras lagstiftning på det här området, men jag förmodar att den i varje fall inte är likartad med den i Norden. I den här expertkommittén inom Europarådet är man alltså i färd med att göra en kartläggning i det här hänseendet. Det är

klart att det skulle vara värdefullt att få gemensamma bestämmelser på den här punkten. Människorna – särskilt de yngre – flyttar ju mera än tidigare från land till annat. Här i Norden har detta med gemensam arbetsmarknad och de många förbindelser som finns inom affärslivet gjort det synnerligen angeläget att fortsatta reformer skall kunna gå i nordisk enighet.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till lagutskottets hemställan.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det föreföll av herr Svedbergs inlägg som om han ville bekräfta att några ogynnsamma erfarenheter icke har vunnits av den sänkning som redan har skett i fråga om myndighetsåldern. Det är visserligen en kort tid som har gått sedan dess, och man kan inte veta så mycket, menar herr Svedberg, men på ett och ett halvt år borde väl ändå några ogynnsamma erfarenheter ha trätt fram. Vad vissa remissinstanser sade före lagstiftningen tycker jag inte vi har anledning att ta hänsyn till nu, utan vi får nu försöka dra slutsatser av den lagstiftning vi har.

Det var en klar halvmesyr, efter min mening, när man 1969 gav bara "partiell" myndighet åt ungdomar i åldern 18–20 år. Man sänkte myndighetsåldern från 21 till 20 år, och sedan gav man 18–20-åringar vissa behörigheter på det ekonomiska området.

Herr Svedberg åberopade den expertkommitté som arbetar i Europarådet. Jag är den förste att på allt sätt backa upp vad som sker av aktivitet inom Europarådet; jag har ju för min del förmånen att vara delegat nere i Strasbourg och kan följa verksamheten där. Men det är i alla fall så – det vet vi allesammans – att det tar lång tid att få till stånd europeisk samverkan. Och skulle vi vänta på denna expertkommitté – som arbetar med frågorna på utpräglad principiell grund avseende förhållandena i de västeuropeiska länderna – vet jag inte hur länge vi får vänta. Jag skall väl inte profetera, men nog kommer det att ta ett flertal år i varje fall, bortåt fem sex år skulle jag kunna tänka mig, att få fram praktiska resultat av expertkommitténs arbete. Det är ju nämligen också en lång väg innan vi skulle kunna komma dithän att vi fick till stånd en konvention.

När England, detta konservativa land, har tagit en reform av det slag som vi här talar om, då tycker man ju att också vi borde vara mogna för att göra det.

Jag säger igen, herr talman, att nordisk samverkan skall vi vara aktsamma om och främja på allt vis, men det får inte utgöra ett hinder för reformer som i dagens läge ter sig naturliga.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag noterade, liksom jag tror att övriga ledamöter gjorde, att argumentet om den nordiska rättslikheten hade en ganska undanskymd plats i herr Svedbergs anförande. Och hur skulle det kunna ha något annat, efter de deklARATIONER som gjordes av statsrådet Lidbom i Köpenhamn?

Det innebär emellertid att det inte är mycket kvar av försvaret för nejsägande här, eftersom man redan tidigare på de flesta andra punkter

Sänkning av myndighetsåldern

har medgivit att skälen för en ytterligare sänkning är ganska starka. Och det är naturligtvis intressant att utskottets talesman åberopar Bankföreningen som ett stöd för sin ståndpunkt och talar om risk för obetänksamt spolierande av sparande, om man skulle sänka myndighetsåldern.

Nu tror jag att det som man här tänker på är ett antal ungdomar som har stora förmögenheter och som kanske inte är mogna att sköta dem helt och hållet, om de är 18 eller 19 år. Men tyvärr är de nog inte mogna att göra det när de är 20 eller 21 år heller, i de få fall som det gäller. Därför kan man inte göra någonting åt det problemet genom den allmänna myndighetsåldern, utan den får avpassas efter de förhållanden som gäller för den stora majoriteten av ungdomar.

Det är klart att man kan säga att en sänkning till 20 år kunde vara en kompromiss mellan dem som ville ha 21 år och dem som ville ha en ytterligare sänkning. Men om man ansåg att skälen redan vid det förra tillfället var starka för en sänkning till 18 år, så håller man naturligtvis fast vid det nu.

Och när det gäller att åberopa erfarenheter måste man ju ställa frågan: Hur länge skall vi vänta? Hur länge anser utskottets talesman att man skall vänta, innan man i Sverige kan sänka myndighetsåldern till 18 år, som man har gjort i andra länder?

Jag undrar om man inte redan nu är mogen att på allmänna grunder säga att 18-åringar i Sverige, som har så många skyldigheter och som också har vissa rättigheter av typen att man får gifta sig, är mogna att få en fullständig myndighet.

Herr SVEDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Wiklund i Stockholm tyckte att det beslut som fattades i riksdagen för ett par år sedan, när myndighetsåldern sänktes till 20 år, var en halvmesyr. Man skulle redan då ha tagit steget fullt ut och gått ned till 18 år. Men reservanterna skriver själva: "Många ungdomar har också redan vid 18 års ålder frigjort sig från det ekonomiska beroendet av föräldrarna och lever ett självständigt liv." Med den formuleringen menar reservanterna att det också finns ungdomar som inte i alla hänseenden handlar välbetänt i ekonomiska ting. Även om många klarar sådana saker, så gör inte alla det. Och det är just för dessa andra som den reform vi genomförde senast utformades så som fallet var. Vi gick då inte i allt ned till en myndighetsålder på 18 år utan gav utrymme för att pappa och mamma eller en förmyndare skulle kunna hjälpa en underårig, om det behövdes. Och nog kan väl även herr Wiklund i Stockholm medge att det finns ungdomar i samhället som är i den belägenheten.

Sedan erinras det om att man i Bankföreningen var fundersam förra gången, när det var fråga om att sänka myndighetsåldern. Där ville man inte ens gå ned till 20 år, och jag vet inte om man då bara ömmade för några i samhället som skulle komma att förfoga över stora arv eller liknande. Sparandet är väl en angelägenhet som berör alla medborgare. Och när nu såväl försäkringsbolagens riksorganisation som Bankföreningen har denna mening tycker jag att det i varje fall inte kan inspirera till att i detta fall redan efter något år gå ytterligare ett steg på

reformernas väg.

Sedan frågade herr Romanus hur länge vi då skall vänta, innan tillräckliga erfarenheter vunnits i detta avseende. Ja, utskottet menar att detta är en sak som får mogna fram; man kan t. ex. ta initiativ i Nordiska rådet och där skapa enighet. Frågan kan också föras fram på många andra sätt. Nu har det ju ändå bara förflutit en kort tid sedan den förra reformen genomfördes, och det var ett långt utredningsarbete som föregick det beslut som riksdagen då tog.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp) kort genmäle:

Herr talman! Visst finns det en del ungdomar som inte svarar mot de krav man måste ställa på dem, om man ytterligare sänker myndighetsåldern så som vi reserverar vill. Det medger jag gärna, herr Svedberg. Men som herr Romanus underströk torde det röra sig om bara ett fåtal osäkra fall, eftersom vi hittills inte har märkt några äventyrligheter av den reform som vi genomförde 1969, en reform, som ju även innefattade en viss ekonomisk myndighetsbehörighet för 18–20-åringar. Och om det bland dem finns de där fåtaliga fallen som det här har talats om, så har vi ju en förmynderskapslagstiftning att ta till; inte så att den skulle kunna eller få användas generellt men dock i de undantagsfall som herr Svedberg talat om.

Herr SVEDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Det var väl litet långsökt att säga att vi kan sätta till förmyndare i den meningen. Vi skall väl inte åstadkomma en lagstiftning som kräver sådana åtgärder.

Inte heller kan man väl säga att det bara rör sig om ett fåtal fall. Det kan vara många 18-åringar som kommer i en sådan belägenhet att de behöver ett visst stöd i ekonomiska angelägenheter. Det tror jag att man kan få belägg för på många fronter.

För min del är jag dock övertygad om att det här är en reform som kommer. Det är bara det att frågan är för tidigt väckt.

Fru HJELM-WALLÉN (s):

Herr talman! Vid förra årets riksdag fanns det även en socialdemokratisk motion om sänkning av myndighetsåldern; samtidigt krävde vi då en sänkning av rätts- och valbarhetsåldern till 18 år. Även om vi detta år inte har aktualiserat frågan motionsvägen, intar vi fortfarande samma ståndpunkt som då.

Jag skall inte här närmare utveckla skälen för en sänkning utan ber att få hänvisa till vad som här tidigare har anförts.

Av de motiveringar som utskottsmajoriteten anger för att inte heller i år vilja förändra myndighetsåldern är det lättast att förstå argumentet att man önskar avvakta erfarenheter av den sänkning från 21 till 20 år som gjordes 1969 samt de erfarenheter som kan vinnas av den vidgade behörighet för omyndiga i åldern 18–20 år som också infördes 1969. Även om man alltså kan ha förståelse för dessa argument, kan de knappast utgöra vägande skäl för oss som hela tiden ansett att det är lämpligast att åldersstreckat går vid 18 år.

Onsdagen den
17 mars 1971

Sänkning av myndighetsåldern

Utskottets andra motivering för att inte vidta en förändring nu är att detta skulle gå emot den nordiska rättslikheten. För min del tror jag inte att man gagnar det nordiska samarbetet, om det ständigt skall användas som argument mot förslag om förändringar. De eventuella nackdelar som skulle uppstå i ett fåtal fall vid skilda myndighetsåldrar i de nordiska länderna uppvägs enligt min uppfattning av fördelarna av att ha myndighetsåldern bestämd till 18 år.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar Hellström och Gustavsson i Nässjö (båda s).

Herr WINBERG (m):

Herr talman! Jag tillhör den majoritet i lagutskottet som står bakom betänkande nr 6, och det finns måhända anledning för mig att här i kammaren helt kort motivera det ställningstagandet.

Jag kan då genast deklarerat att jag i princip är positiv till tanken på en ytterligare sänkning av myndighetsåldern och alltså är positiv till de motioner vi nu behandlar, men jag har ändå inte ansett mig kunna biträda reservationen. Skälen till det är i huvudsak följande.

Omyndighet innebär en inskränkning i en persons normala rättshandlingsförmåga. Vad beträffar åldern som inskränkande faktor bör åldersgränsen naturligtvis inte sättas högre än vad som är absolut nödvändigt. Men omyndigheten skall ge ett stöd för individen mot att genom förhastade rättshandlingar utsätta sig för alltför stora ekonomiska och andra risker.

Gällande lag säger att den som är under 20 år är omyndig och icke själv äger råda över sin egendom eller åtaga sig förbindelser annat än i vissa undantagsfall, som lagen anger. Naturligtvis finns det de som är under 20 år, som besitter större mognad och omdöme än andra som kanske är betydligt över 20 år. Men någonstans måste en gräns dras, som kan *dels* tillgodose kravet att ge rättshandlingsförmåga åt alla som kan bedömas ha erforderlig mognad, *dels* skydda dem som inte har det från att lida skada av sitt handlande.

20-årsgränsen gäller nu sedan den 1 juli 1969. Tidigare var gränsen 21 år, och det hade den varit sedan lång tid tillbaka – för män, tror jag, ända sedan 1721. Men lagändringen 1969 innebar också ändringar för de åldersgrupper som avses i de motioner vi nu behandlar: de som fyllt 18 år men inte 20 år. Herr Svedberg nämnde vilka förändringar lagändringen innebar, men jag tror att det kan finnas anledning att upprepa dem, eftersom dessa förändringar ofta kommer bort i diskussionen. Dessa ungdomar fick den 1 juli 1969 ökade möjligheter att själva fritt välja mellan förvärvsarbete och studier, de fick rätt att skaffa sig egen bostad utan föräldrarnas medverkan, de fick rätt att, om de hade eget hushåll, själva ingå sådana rättshandlingar som brukar företas för den dagliga hushållningen eller för uppfostran av barn som tillhör hushållet. Inskränkningen av rättshandlingsförmågan till 20-årsgränsen gäller väl nu väsentligen ingående av allmänna civilrättsliga avtal och förvaltningen av egen förmögenhet. Med hänsyn till det och till att en ändring av

åldersgränsen så nyligen har skett talar enligt min mening övervägande skäl för att man bör avvakta de erfarenheter som kan vinnas under en något längre tid än de dryga ett och ett halvt år som gått sedan åldersgränsen sänktes till 20 år.

Också det andra argumentet som utskottet för fram — den nordiska rättslikheten — tycker jag är värt att beaktas. Behovet av likartade regler i de nordiska länderna växlar givetvis från område till område. Med den relativt likartade civillagstiftning vi har i Norden anser jag att myndighetsåldern är en fråga där kravet på likartade regler har hög prioritet. Alla nordiska länder har under åren 1967 till 1970 sänkt myndighetsåldern från 21 till 20 år. Det är alltså nu åter samma myndighetsålder i Norden. Jag för min del är — för att inte uttrycka mig alltför starkt — åtminstone tveksam om lämpligheten av att vi i Sverige redan nu skulle bryta den rättslikheten, som jag på detta område anser vara mycket eftersträvansvärd.

Herr talman! Med den motiveringen ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Eftersom jag blivit apostroferad av herr Wiklund i Stockholm, fann jag mig föranlåten att ta ordet för att lämna den förklaring herr Wiklund efterlyste. Han frågar — ifall jag fattade honom rätt — om vpk-gruppen i övrigt kan vara ense med mig i mitt ställningstagande i lagutskottet.

Jag kan väl först säga ungefär detsamma som jag sade i utskottet, nämligen att det är ett gammalt krav inom praktiskt taget alla politiska ungdomsförbund att myndighetsåldern borde vara lägre än 21 år. Man anser där att t. ex. unga män, av vilka samhället kräver att de skall göra sin värnplikt och eventuellt offra livet för sitt land, också skall ha fulla medborgerliga rättigheter.

Vad som dock föranledde mig att stödja utskottslinjen var att myndighetsåldern nyligen sänkts och att den allmänna meningen var att man mycket snart kunde motse en ytterligare sänkning — man ville dock först avvakta utfallet av den nyligen företagna sänkningen av myndighetsåldern.

Vad det gäller frågan om de övriga i vpk-gruppen är det möjligt att de har en annan mening; de kanske anser att vi redan i dag skulle kunna ta ett beslut om sänkning av myndighetsåldern.

I jordbruksutskottet diskuterades i början av riksdagen procedurfrågor, t. ex. om man kan inta en annan ståndpunkt i kammaren än den man bundit sig för i ett utskott. En gammal erfaren riksdagsledamot, herr Hansson i Skegrie, upplyste att visst kunde man det. Men det är en fråga om riksdagsmoral, sade han. Jag är ganska ny här i riksdagen, och det tycks ta litet tid innan man uppfattar för det första om det finns någon riksdagsmoral och för det andra vilka regler som i så fall gäller för denna. Jag får faktiskt erkänna, att jag nog måste vara med om åtminstone hela vårriksdagen innan jag kan uttala mig helt säkert i den frågan. Så mycket kan jag dock säga, att jag kan anse det förenligt med min riksdagsmoral att vid voteringen möjligen avstå från att rösta.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag skulle tro att vi vid föregående riksdagar har framfört alla argument för och emot i detta sammanhang. Jag vill bara understryka att jag utgår ifrån att myndighets- och rösträttsåldern skall följas åt. Jag har vid olika tillfällen både i motioner och i anföranden yrkat på att såväl myndighetsåldern som rösträttsåldern skall sättas vid 18 år.

Därför, herr talman, ber jag att i detta sammanhang få yrka bifall till reservationen. Jag förutsätter att konstitutionsutskottet i en framtid även skall se till att rösträttsåldern anpassas därefter.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill deklarerera samma uppfattning som herr Lundberg i fråga om önskvärdheten av att få till stånd gemensam myndighetsålder och rösträttsålder.

Jag vill samtidigt bara erinra om att det hos konstitutionsutskottet ligger en motion eller motioner om sänkning av rösträttsåldern. Jag beklagar att debatten kring den frågan inte har kunnat samordnas med den debatt som vi håller här i dag. Det hade ju varit önskvärt. Vid förra årets riksdag hölls en gemensam debatt kring dessa båda frågor. Men det är ju nu inget att göra åt. Vi får förmodligen en likartad debatt som denna här i kammaren när frågan om en sänkning av rösträttsåldern kommer upp senare under vårriksdagen.

Herr WIJKMAN (m):

Herr talman! Mycket har redan sagts i denna fråga i kväll. Jag känner bara ett behov av att deklarerera min ståndpunkt mot bakgrund av bl. a. den ställning som mitt partis representanter har tagit i utskottet.

Ungdomen har på en rad områden tillerkänts ökat inflytande och ökat ansvarstagande, giftermål t. ex. kan ske vid 18 års ålder, vilket i realiteten medför en rad förpliktelser och ett stort ansvar för den som gifter sig vid denna ålder. Många förvärvsarbetar redan vid 17-18-årsåldern. Andra studerar vid högre utbildningsanstalter och är i de flesta fall hänvisade till egen hushållning, egen ekonomi etc. Det är därför angeläget att vi tar steget fullt ut och sänker myndighetsåldern för att därigenom tillerkänna ungdomarna inte bara ett reellt utan även ett formellt ansvar.

Om det hade funnits några allvarliga invändningar mot en sänkning, dvs. några erfarenheter under den tid som har förflutit från det man sänkte myndighetsåldern från 21 till 20 år — det är snart två år — hade utskottet, såvitt jag kan förstå, anfört dessa invändningar. Men inga sådana argument finns anförda, och därför menar jag att man i dag kan ta steget fullt ut.

Ett argument mot en sänkning är konstaterandet av angelägenheten av en nordisk harmonisering på området. Utskottet menar att en ytterligare sänkning bör tillkomma i nordisk samverkan. Härtill vill jag säga att detta ingalunda är en fråga, där skilda ordningar i de nordiska länderna kan sägas vara något negativt. Snarare är det väl så som herr Wiklund mycket riktigt har påpekat, nämligen att det kan vara positivt och önskvärt att ett nordiskt land, i detta fall Sverige, går före och visar vägen.

Till sist! Herr Svedberg anför såsom argument mot en sänkning av myndighetsåldern att sparandet skulle komma i kläm. Låt mig bara säga, herr talman, att denna fråga inte precis är den mest naturliga när det gäller att demonstrera en positiv inställning till sparandet. Jag gläder mig självfallet åt varje litet bevis från socialdemokraterna på en positiv inställning till ett personligt sparande och ägande. Jag vill dock påpeka att det faktiskt finns mera närliggande förslag, som kommer att behandlas i kammaren under våren, och där jag förväntar mig samma positiva inställning från herr Svedberg.

Jag vill, herr talman, avslutningsvis yrka bifall till reservationen.

Herr SÖDERSTRÖM (m):

Herr talman! Moderata samlingspartiets ledamöter i lagutskottet har ställt sig på utskottets sida och finns alltså inte med på reservationen. Jag har inte begärt ordet för att i likhet med en tidigare talare säga att jag tänker ändra uppfattning, utan jag tänker stå för den.

Herr Winberg har nyss såsom erfaren jurist talat om sin motivering för det hela. Det är ett ställningstagande som jag helt kan instämma i. Såsom varande mera lekman har det för mig varit många skäl som talat för en sänkning men också många skäl som har talat mot en sänkning av myndighetsåldern.

Vad som har kommit mig att ta mitt ställningstagande är framför allt två skäl. Det ena framgår av första sidan på betänkandet. 1969 års riksdag sänkte myndighetsåldern från 21 till 20 år. Denna lag har alltså varit i kraft ungefär ett och ett halvt år, noga räknat 20 månader. Den andra orsaken – och den har faktiskt inte berörts i kväll – är att när detta var uppe förra året framhölls det att frågan om en ytterligare sänkning skall prövas av grundlagberedningen. Förra året föreslog utskottet också att de motioner som då fanns skulle överlämnas till grundlagberedningen, och riksdagen följde detta förslag.

Om dagens ungdom har nått en ytterligare mognad, vilket jag för all del inte betvivlar, så borde den kunna inse att man inte kan skynda alltför snabbt i en sådan här fråga. Vi har principiellt sett den inställningen, och den kom fram vid en tidigare debatt i kväll, att när en fråga är hänskjuten till beredning, bör man inte ta ställning förrän man kan förvänta ett utslag från denna.

Jag har med detta, herr talman, bara velat redovisa de skäl som kommit mig att inta denna ståndpunkt. Även om jag vill tala om att jag har förståelse för de andra skälen har alltså dessa övervägt.

Därmed, herr talman, vill jag yrka bifall till lagutskottets hemställan i betänkande nr 6.

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c):

Herr talman! Det har upprepade gånger här hänvisats till de uttalanden som statsrådet Lidbom gjorde vid Nordiska rådets session i Köpenhamn för någon vecka sedan. När jag deltog i den debatt där statsrådet Lidbom gjorde dessa uttalanden, kan det vara skäl att erinra om att hans uttalanden, när han hävdade att ett land bör gå före och driva på utvecklingen, mötte invändningar från representanter för

samtliga nordiska länder och de väckte också erinringar från svenskt håll.

Vi har anledning eftersträva en samordning mellan de nordiska länderna. Vi bygger på en gemensam kultursyn. I en tid när vi är mer beroende av varandra än någonsin tidigare är det också anledning att försöka finna en gemensam nämnare för den lagstiftning vi engagerar oss i.

I detta läge och när vi nyligen bestämt myndighetsåldern till 20 år finns det skäl att ta hänsyn också till våra nordiska grannländer i denna fråga. Nordiska rådet har behandlat frågan 1970 och då stannat för att man skulle ha en myndighetsålder på 20 år. Det finns inte skäl att gå ifrån den gemensamma linje som man där har slagit vakt omkring i Norden.

Från dessa utgångspunkter, herr talman, kommer jag att ge min anslutning till utskottets hemställan.

Herr HAMMARBERG (s):

Herr talman! Först några ord med anledning av herr Israelssons tolkning av riksdagsmoralen. Han återopade att han varit här så kort tid och att han ännu inte hunnit lära känna riksdagsmoralen.

Jag förutsätter emellertid att herr Israelsson har så lång tid bakom sig i föreningslivet och så stor föreningsvana, att han där lärt sig den moralregeln att därest man intagit en ställning i en styrelse eller en nämnd och det sedan gäller att ta ställning i en annan beslutande församling springer man inte ifrån sin uppfattning utan att därför ha bärande skäl, och man redovisar även skälen för sitt avståndstagande från en tidigare uppfattning.

Vad som föranledde mig att begära ordet var dock inte detta utan ett yttrande av herr Romanus. Han sade att det inte fanns mycket kvar av den nordiska rättslikheten. Liksom flera andra talare återopade han statsrådet Lidboms uttalande i Köpenhamn. I likhet med herr Carlsson i Vikmanshyttan vill jag betona att statsrådet Lidboms tal i Köpenhamn diskuterades mycket. Framför allt vill jag understryka att ingen uppfattade statsrådet Lidboms tal som ett försök till torpedering av den nordiska lagharmoniseringen. Hans tal gick mera ut på att man i olika situationer ville pröva lämpligheten av en nordisk lagharmonisering. Man kan såsom herr Carlsson i Vikmanshyttan återopa sessionen i Köpenhamn i fråga om denna harmonisering.

Man måste se praktiskt på de områden i fråga om vilka vi vill tillämpa nordisk rättslikhet. Jag skall här inte försöka räkna upp ett antal frågor som man vid Köpenhamns-sessionen tog ställning till just från dessa utgångspunkter. I stället skall jag redovisa två skäl till att jag tar mycket stor hänsyn till den nordiska rättslikheten när det gäller myndighetsåldern. För det första har den nuvarande 20-årsgränsen faktiskt kommit till om inte i nordisk samverkan så efter resonemang och överläggningar mellan de nordiska länderna. När det gäller antagandet av 20-årsgränsen har vi sålunda ett visst nordiskt förflutet.

Det andra skälet knyter an till vad jag redan antytt, nämligen till de praktiska hänsynen till en likartad rättstillämpning. Detta gäller i mycket hög grad myndighetsåldern som kommer in i bilden i situationer som vi

ofta möter i nordiskt samarbete. Tack vare den gemensamma nordiska arbetsmarknaden har vi ett mycket stort flöde av arbetskraft mellan de nordiska länderna, inte minst av ungdomar. Det skulle vara ganska olyckligt om vi i de nordiska länderna skilde oss åt när det gäller myndighetsåldern.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Får jag helt kort i anslutning till några av de föregående anförandena bara tala om att frågan om rösträttsåldern för närvarande är föremål för en mycket ingående behandling inom grundlagberedningen och att jag hoppas att beredningen inom en snar framtid skall kunna ta ställning i denna fråga.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Jag ber först att få rätta till ett missförstånd som herr Hammarberg råkade ut för, när han uppfattade det som att jag skulle mena, att det inte fanns mycket kvar av den nordiska rättslikheten. Jag tror inte att jag sade så. I varje fall menade jag, att det inte fanns mycket kvar av utskottets argument, då man hänvisar till den nordiska rättslikheten i detta sammanhang, och att det kanske var därför som utskottets talesman lät den nordiska rättslikheten få en ganska undanskymd plats i sitt anförande.

Den deklaration som statsrådet Lidbom gjorde å den svenska regeringens vägnar vid Nordiska rådets sammanträde i Köpenhamn tror jag inte man kan vifta undan med att säga, att uttalandet mötte en del gensagor. Det begriper jag mycket väl att det fick. Jag har läst hela protokollet och tagit del av kritiken. Det sätt på vilket statsrådet Lidboms deklaration framfördes gjorde att den nog kunde vara värd en del invändningar. Men man kan väl ändå inte negligera, att den svenska regeringen har uttalat följande tank: att vi på sikt skulle göra det nordiska samarbetet en stor otjänst om vi handlade så, att vi bibragte människor i våra länder uppfattningen att samarbetet är en hämsko på utvecklingen.

Det är denna centrala tanke som, naturligt nog, när ett statsråd uttalar sig, får gälla för den svenska regeringen och som jag tycker är en ganska rimlig tanke.

En liknande tanke uttryckte också herr Ohlin vid riksdagsbehandlingen förra året av frågan om rösträtts- och myndighetsålderns sänkning. Han sade att det i vissa sammanhang kan vara värdefullt att ett nordiskt land går före. Det är den frågan som är aktuell just nu. Och herr Ohlin är kanske inte lika kontroversiell i nordiska sammanhang som herr Lidbom.

När det gäller sambandet mellan rösträttsålder och myndighetsålder vill jag understryka att vi motionärer, som har väckt den motion som nu behandlas, har yrkat på en sänkning av både rösträttsåldern och myndighetsåldern, även om frågorna nu behandlas i olika utskott.

Men man bör också påminna om att detta samband icke är absolut. I dag finns det inget sådant samband. Vi har klarat oss ganska bra i detta

Onsdagen den
17 mars 1971

Besittningsskyddet enligt hyreslagen

land utan ett exakt samband mellan myndighets- och rösträttsålder. När man tidigare har avvisat förslag om en sänkning av rösträttsåldern har det varit med hänvisning till, att det är så tekniskt komplicerat att sänka myndighetsåldern, och att man först måste ta itu med det. Det är därför det är så angeläget att vi nu får en beställning från riksdagen om ett lagförslag som går ut på en sänkning av myndighetsåldern.

Jag tror det är betydligt enklare för den utredning som sysslar med rösträttsfrågorna att klara ut hur det skall gå till. Om nu myndighetsåldern skulle sänkas före år 1976, som är den tidigaste tidpunkt då vi kan få en sänkt rösträttsålder, så är väl inte det någon olycka. Det tror jag inte heller att herr Johansson i Trollhättan menade.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande om bifall till reservationen.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Wiklund i Stockholm m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Wiklund i Stockholm begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i betänkandet nr 6 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Wiklund i Stockholm m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Wiklund i Stockholm begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 161
Nej — 147
Avstår — 8

§ 13 Besittningsskyddet enligt hyreslagen

Föredrogs lagutskottets betänkande nr 7 i anledning av motion angående besittningsskyddet enligt hyreslagen.

I motionen nr 653 av herrar Engström och Hallgren yrkades att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställde om sådan utformning av 46 § i hyreslagen att besittningsskyddet efter tre års anställning blev ovillkorligt.

Utskottet hemställde att motionen nr 653 inte föranledde någon riksdagens åtgärd.

utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen nr 653 i skrivelse till regeringen begärde förslag till sådan ändring av § 46 hyreslagen att besittningsskyddet efter 3 års anställning blev ovillkorligt.

Herr ENGSTRÖM (vpk):

Herr talman! Den ändring av hyreslagen, som begärs i motionen, berör bara *en*, men en nog så viktig, paragraf i den nya hyreslagen. Yrkandet gäller att riksdagen genom skrivelse till regeringen skall begära en sådan ändring av hyreslagens 46 § att besittningsskyddet blir ovillkorligt efter tre år för boende i tjänstebostäder.

I och för sig har vi motionärer ingen sympati för den tidsgränsen. I remissyttrande till förslaget om ny hyreslag anförde bl. a. LO att en avflyttningsklausul inte borde få gälla mer än två år och att förlängning av denna tidsfrist inte fick förekomma. Samma krav framfördes av TCO, som på nytt fört fram kravet om en tvåårsgräns i ett färskt remissyttrande om hyresregleringen.

Orsaken till att vi begär en begränsad ändring av 46 § är att Svea hovrätt i två och hovrätten för västra Sverige i ett uppmärksammat domslut tolkat formuleringen i punkt 8 av paragrafen så, att hyresgästen inte har rätt till förlängning av hyresavtalet om hyresvärden har synnerliga skäl att upplösa hyresförhållandet. I samtliga dessa fall har industriföretag stått bakom de bostadsföretag, som skött uthyrningen av bostäderna.

De motiv som anfördes av departementschefen och tredje lagutskottet för utformningen av 46 § punkt 8 har alldeles uppenbart spelat en roll för domsluten i hovrätten.

I motiven anförde departementschefen att hyresvärden skall ha sakliga skäl för sitt anspråk på att få disponera lägenheten för att nyrekrytera arbetskraft, men att man därvid inte bör ställa alltför stora krav på bevisning för företaget när det gäller att åberopa synnerliga skäl för att få disponera lägenheten.

Det fall jag bäst känner till är hovrättens utslag när det gäller tjänstebostäder i Nacka. Svea hovrätt har främst tagit hänsyn till företagets behov av bostäder för sina anställda. Företaget, Atlas Copco, har åberopat sig på att det är ett exportföretag och behöver bostäder för sina yrkesarbetare. Här finns i hovrättens utslag en mycket intressant formulering. Departementschefen anförde om jag minns rätt att hyresvärdens krav på att få disponera lägenheten skulle gå i första hand, om det skulle leda till "allvarligt men" för företaget att inte få disponera bostaden för sina anställda och för nyrekrytering.

I Svea hovrätts domslut används i stället formuleringen "allvarlig olägenhet". Det är alldeles uppenbart att det är en kvalitativ skillnad på de här två begreppen. "Allvarligt men" för företaget måste tolkas som att det uppstår mycket stora svårigheter. "Allvarlig olägenhet" är något helt annat. Det är självklart en allvarlig olägenhet för ett storföretag i t. ex. Storstockholm att inte få disponera några hundra tjänstebostäder för att binda just den arbetskraft man främst behöver.

Jag skall inte gå närmare in på den skillnad, som kan finnas mellan tjänstebostäder på orter med olika grad av odifferentierat näringsliv. Den

saken är starkt överdriven i de motiv, som ligger till grund för lagstiftningen.

Vad som i det här sammanhanget är särskilt intressant är att andra ändå större exportföretag i Storstockholm inte har sådana här behov – t. ex. LM Eriksson tycks inte alls behöva tjänstebostäder. Det är ganska märkligt att företrädare för politiska riktningar, som predikar fri konkurrens om arbetskraften, slår vakt om en lagstiftning som låser lönearbetarna vid vissa arbetsplatser.

Har nu de här få fallen med prejudicerande domslut så stor betydelse? Utskottsmajoriteten säger att den rättspraxis som varit tillgänglig för utskottet inte visar någon enhetlig bild.

Det kan man naturligtvis säga om man blandar ihop hyresnämndernas utslag och de prejudicerande domarna i hovrätterna. Hyresnämnderna i Storstockholm har enligt uppgift behandlat ca 100 fall när det gäller tjänstebostäder och i alla utom tre gått på hyresgästens krav. De har också behållit sin tolkning efter rådhus- och hovrätternas annorlunda tolkning och domslut. Det finns här en strid mellan hyresnämnderna och de högre instanser som skall tolka detta. Praxis är alltså inte alls svår att överblicka. Hovrätternas utslag är få, men de berör tusentals lönearbetare som bor i tjänstebostäder.

Vem är det då som gynnas av de här prejudicerande domsluten, och hur skall man ändra på dem? Svenska arbetsgivareföreningen och dess medlemsföretag i olika branscher är ju helt klara över vilken hjälp man fått genom dessa domslut. De har också alla möjligheter att hindra hovrätten att göra en ny tolkning, och de möjligheterna utnyttjas även.

Hur går det till? Jo, om arbetsköparparten vinner i tingsrätten, kan man ju utgå från att hyresgästen med hyresgästföreningens hjälp överklagar i hovrätten. Vad gör då arbetsköparna?

Med hjälp av förbindelser och ekonomiska resurser erbjuder de likvärdig bostad och hygglig flyttningsersättning åt den som slutat sin anställning. Vederbörande har ingen garanti för att hovrätten ändrar tidigare domslut och låter honom bo kvar i den bostad han har. Arbetsköparens erbjudande om annan bostad och flyttningsersättning antas av den anställde. Sedan finns det inget ärende att pröva i hovrätten.

Men alla övriga, som bor i företagets bostäder, är fortfarande lika oklara och osäkra över konsekvenserna av att sluta sin anställning. Ingen kan ge bestämda råd, varken hyresgästföreningen eller fackföreningen.

Det är detta som är paragrafens och domslutens kärna. Hur skall man kunna få någon ny prövning i hovrätten då arbetsköparna kan förhindra de enskilda målen att komma fram dit? Lagen står som tidigare på arbetsköparnas sida i det här avseendet.

Det finns, som även reservanten understrukt, anledning att se över flera paragrafer i den nya hyreslagen. Men här handlar det om den paragraf, som skapar de mest akuta svårigheterna och den största osäkerheten för tusentals hyresgäster, de som har bostaden kopplad till anställning.

Utskottets välvilliga understrykande, att hyresgästens intresse att få bo kvar i lägenheten måste komma i första hand, hjälper inte långt. Även reservanten har gjort samma självklara konstaterande. Men i reservationen

är detta inte kringgärdat av att det kan anföras vägande skäl för att underlätta företagens möjlighet att skaffa arbetskraft.

Departementschefens uttalande att hyreslagen bör bli föremål för översyn är ingen garanti för att den här frågan blir löst snabbt. Utskottet har hängt upp sitt avslagsyrkande på en hänvisning till att Hyresgästernas riksförbund i en skrivelse till regeringen begärt en översyn av vissa av hyreslagens bestämmelser. Jag är övertygad om att man även inom Hyresgästernas riksförbund anser det synnerligen angeläget att snabbt få en sådan ändring av 46 § att de här prejudicerande domarna i hovrätterna kan undanröjas.

När begränsat besittningsskydd för boende i tjänstebostäder infördes i hyreslagen var det naturligtvis ett framsteg. Det väckte förhoppningar hos tusentals industrianställda, särskilt i storstäderna, om att de äntligen skulle bli kvitt den förnedrande långtidsbindningen vid anställning hos ett visst företag. Svenska arbetsgivareföreningen och dess medlemsföretag söker nu permanenta denna förnedrande långtidsbindning av lönearbetare vid företag med egna tjänstebostäder och utnyttjar därvid domarna i hovrätterna.

Här får man välja sida. För egen del finner jag det naturligt att ta ställning mot Arbetsgivareföreningen och för hyresgästerna, lönearbetarna, som saknar garanti för att de får behålla bostaden i händelse de slutar sin anställning.

Jag ber med det anförda, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr HAMMARBERG (s):

Herr talman! Den hyreslagstiftning som trädde i kraft den 1 januari 1969 och som vi således har haft i drygt två år kännetecknas i mycket hög grad av besittningsskyddet för hyresgästerna. Jag vill påstå att det är ett mycket starkt besittningsskydd som präglar hela den här lagstiftningen. Rätten att få förlänga hyresförhållande kan enligt lagen endast brytas i vissa fall, och de fallen anges i 45 och 46 §§ i lagen.

I den motion som behandlas i lagutskottets förevarande betänkande upptas 46 § punkt 8. Där talas om bostadsrätten i personalbostäder som icke är typiska tjänstebostäder, således bostäder ägda av arbetsgivarna som tillhandahålls de anställda. I betydande utsträckning förekommer att dessa bostäder upplåtes med s. k. avflyttningsklausul, innebärande att den anställde måste lämna sin bostad, om han slutar sin anställning. Före den nuvarande lagens tillkomst gick dessa hyresuppgörelser med avflyttningsklausul allmänt under beteckningen slavkontrakt, därför att man genom bostad var bunden till arbetsplatsen. Sade man upp sitt jobb, hade man ingen bostad. Man var således mycket starkt bunden.

Den nya lagen ger i det avscendet ett förstärkt skydd. Jag skall villigt erkänna att det kanske inte är det hundra procentiga besittningsskydd som är önskvärt i sådana här sammanhang, men det innebär i alla fall att man å ena sidan har försökt att ta hänsyn till hyresgästens intresse av ett skydd i likhet med det som ges andra hyresgäster och å andra sidan försökt ta hänsyn till arbetsgivarens intresse av att få disponera sina bostäder för egna arbetare. Det är mellan de två intressena man har

Onsdagen den
17 mars 1971

Besittningsskyddet enligt hyreslagen

försökt att göra en avvägning.

För dem som har bebott en lägenhet i tre år blir besittningsskyddet mycket förstärkt. Det är klart att man i likhet med föregående talare kan diskutera huruvida inte denna treårsperiod borde förkortas. Personligen hyser jag mycket stark sympati för den tankegången, som också framfördes vid lagstiftningens antagande. Departementschefen snuddade själv vid ett tillfälle vid den tanken. LO var också, om jag inte missminner mig, inne på detta. Det understryks även av TCO, vilket har åberopats i reservationen. Men vid lagens antagande uttalade departementschefen, att regeln skulle vara att hyresförhållandet skulle förlängas och endast brytas om hyresvärden kunde styrka att det var till allvarligt men för företaget om lägenheten inte finge användas för annan arbetstagarare. Hyresavtalet får inte heller hävas om det är obilligt mot hyresgästen att hyresförhållandet upphör. Besittningsskyddet efter tre år är alltså ganska starkt fastslaget och det är närmast detta som motionen och reservationen berör.

Man hävdar såväl i motionen som i reservationen beträffande rättstillämpningen i vissa uppmärksammade fall att arbetsgivarens behov av bostäder för sina anställda har fått gå före hyresgästens rätt till fullt besittningsskydd efter tre år. Vi har inom utskottet haft möjlighet att ta del av några rättsfall. Inför utskottet redovisades fem rättsfall, där man prövat hur det förhåller sig med besittningsrätten efter tre års boende i lägenheten.

I två fall som hyresnämnden behandlade fördes frågan inte längre än till rådhusrätt eller tingsrätt, varvid rätten följde hyresnämndens ställningstagande i frågorna. I ett fall blev hovrättens utslag lika med hyresnämndens, men i två fall avvek hovrätten och tog således ställning till förmån för arbetsgivaren mot arbetstagararen i motsats till vad hyresnämnden hade gjort.

Inom utskottet har vi sett mycket allvarligt på denna utveckling. Vi anser därför att den bör följas med mycket stor uppmärksamhet. Det har redan framhållits här att Hyresgästernas riksförbund i skrivelse till Kungl. Maj:t begärt en översyn av vissa av hyreslagens bestämmelser. På grund därav och även med hänsyn till att chefen för justitiedepartementet tidigare uttalat att hyreslagen borde bli föremål för översyn när praktiska erfarenheter vunnits, förutsätter utskottet att denna översyn kommer till stånd utan att vi gör en direkt beställning från riksdagens sida. Det är också vad utskottet skriver.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till lagutskottets hemställan.

Herr ENGSTRÖM (vpk):

Herr talman! Herr Hammarberg har på helt avgörande punkter gett sitt stöd åt vad som står i denna motion, och det kanske inte i och för sig finns så mycket att säga.

Vi kanske skall skilja på två saker. Man kan i denna kammare diskutera juridiska termer, och tidigare benämndes detta slavkontrakt för dem som bodde i industrins tjänstebostäder. Jag vill upplysa herr Hammarberg och kammaren om att det inte är någon skillnad i dag och

allra minst efter de prejudicerande utslag som hovrätterna fällt. Precis som tidigare uppfattas hyresförhållandet som ett förnedrande slavkontrakt som binder löntagaren vid ett enskilt företag. Jag vill än en gång understryka det anmärkningsvärda att ett par storföretag i Storstockholm har denna möjlighet som andra stora företag inte anser sig behöva.

Vad beträffar att man vill skjutsa över detta till en utredning under åberopande av att hyresgästföreningen hemställt till regeringen om en översyn av vissa problem i den nya hyreslagen, vill jag ställa följande fråga: Vem skulle som part, utöver de enskilda lönearbetarna som bor i bostäderna, gynnas mest av ett bifall till reservationen? Det är alldeles uppenbart att det skulle vara den organisation som av regeringen har krävt denna översyn. Dessa mål har man nämligen här och nu; det är nu som man brottas med dessa svårigheter. Man vet att man inte får fram några nya ärenden till bl. a. Svea hovrätt, ty de blockeras av de företag som äger tjänstebostäderna.

Det är detta som är pudelns kärna. Därför bör man, om man snabbt vill hjälpa frågan framåt, rösta på reservationen.

Herr HAMMARBERG (s):

Herr talman! Jag sade i mitt tidigare anförande att vi inom utskottet har haft möjlighet att granska fem fall, och jag redogjorde också för innehållet i dem. Vi har sagt oss att detta är för litet underlag för att vi skall kunna ta definitiv ställning, och därför har vi ansett att frågan bör följas med uppmärksamhet.

Den bild som herr Engström ger av läget – att det inte skulle ha inträtt någon förändring på detta område efter den nya lagens genomförande – tror jag inte är helt rättvisande.

Herr ENGSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag har inte sagt att det inte har inträtt någon förändring. Jag är fullt medveten om – och uttryckte det också i mitt inledningsanförande – att man fick ett bättre besittningsskydd. Men det är en sak för sig. För de människor som bor i dessa bostäder och som efter den tolkning av lagen som gjordes hyste förhoppningen att äntligen, efter kanske årtiondens anställning, få slut på den förnedrande bindningen att arbeta vid ett visst företag har ingenting förändrats. Det är detta som jag har velat betona.

Jag vill rekommendera herr Hammarberg att läsa en diskussion som man har fört i hovrätten om denna fråga. Av den framgår det mycket anmärkningsvärda förhållandet att man har omtolkat motiven för lagstiftningen om allvarliga men till någonting helt annat, som i ännu högre grad gynnar de stora industriföretag som binder de anställda vid bostaden.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Israelsson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Engström begärt votering

Onsdagen den
17 mars 1971

Försäkringsskyddet för förare av statligt motorfordon

upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i betänkandet nr 7 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Israelsson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Engström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	..	291
Nej	—	16
Avstår	—	4

§ 14 Försäkringsskyddet för förare av statligt motorfordon

Föredrogs lagutskottets betänkande nr 8 i anledning av motion angående försäkringsskyddet för förare av statligt motorfordon.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Sedan den 1 juli 1969 åtnjuter ca 90 000 förare av motorfordon, som staten äger eller nyttjar, ett ekonomiskt skydd vid trafikolycksfall, som väsentligen motsvarar det skydd som kommunal- eller privatanställda bilförare kan få av sina arbetsgivare genom att dessa tecknar förarplatsförsäkringar.

Det är en angelägen och viktig reform som riksdagen har genomfört, och den kommer värnpliktiga och anställda i statsverket till godo. Men det finns en skillnad i förmånstagandet, och vi motionärer har i motionen 12 velat föreslå en ändring på den punkten. Den skillnad som råder mellan den privata och den statliga förarplatsförsäkringen är nämligen till nackdel för den statlige föraren. Vid dödsfall utbetalas inom den privata förarplatsförsäkringen de utfallande beloppen till förmånstagaren och är därför skyddade mot anspråk som kan framställas av den avlidnes fordringsägare. Det statliga förarskyddet är däremot inte skyddat i det avseendet, utan försäkringsbeloppet kan tas i anspråk för skulder som den avlidne har i dödsboet.

Samma motion var uppe under 1970 års riksdag. Utskottet ansåg då att den inte kunde biträdas men menade i alla fall att det fanns fog för den. Det är självklart att den här skillnaden borde kunna ändras på något sätt, så att försäkringarna blir likvärdiga. Meningen var ju, när man införde den statliga förarplatsförsäkringen, att den skulle vara likvärdig med den privata.

Jag kan delvis förstå utskottets avslagsyrkande, men jag kan däremot inte förstå varför man skriver så här: "Utskottet vill i sammanhanget även framhålla, att det statliga förarskyddet i vissa andra hänseenden är förmånligare än förarplatsförsäkringen" — alltså den privata. "Sålunda skall enligt den statliga regleringen vid beräkningen av dödsfalls- och

invaliditetsersättning inte ske någon nedtrappning av beloppets storlek i förhållande till förarens ålder efter fyllda 67 år såsom sker vid förarplatsförsäkringen.”

Ja, vi har ju här i dag haft en debatt om pensionsåldern, och visst är det en höjning på gång för vissa statliga tjänster. Men så långt som till 67 år har man väl ändå inte tänkt att sträcka sig, så jag har svårt att tänka mig att det finns några förare som är 67 år i statlig tjänst. Jag har nog samma uppfattning som departementschefen hade när han lade fram sin proposition och sade att någon nedtrappning inte är aktuell, eftersom det ju i statliga fordon inte finns några förare som är över 67 år.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 15 Översyn av lagen om pensionstillskott, m. m.

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 8 i anledning av motioner om översyn av lagen om pensionstillskott, m. m.

Socialförsäkringsutskottet hade i ett sammanhang behandlat följande motioner, nämligen

1) motionen nr 243 av herr Hermansson i Stockholm m. fl., i vilken bl. a. framställts yrkanden av innebörd

dels att riksdagen för sin del beslutade att 2 § lagen 1969:205 om pensionstillskott fr. o. m. den 1 juli 1971 skulle ha av motionärerna angiven lydelse,

dels att hemställan riktades till regeringen om att utarbeta förslag till härav betingade övriga ändringar i lagtexten,

dels ock att riksdagen i skrivelse till regeringen hemställde om att en översyn av ”Lag 9 maj 1969 om pensionstillskott” företogs och förslag utarbetades i syfte att åstadkomma en kraftigare standardförbättring för folkpensionärerna än den i nyssnämnda lag förutsedda,

2) motionen nr 709 av herrar Holmberg och Carlshamre, i vilken hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om snabb utredning om och förslag till ur AP-fonden finansierad komplettering av pensionstillskotten till folkpensionen.

Utskottet hemställde

A. att motionen nr 243, såvitt avsåg en höjning av pensionstillskotten och en översyn av lagen om pensionstillskott, samt motionen nr 709 inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

B. att motionen nr 243, såvitt avsåg sloandet av reduceringsreglerna i lagen om pensionstillskott, inte föranledde någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) vid utskottets hemställan under A. av herr Hermansson i Malmber-

Onsdagen den
17 mars 1971

*Översyn av lagen
om pensionstill-
skott, m. m.*

get (vpk), som ansett att utskottet under A bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen nr 243, såvitt nu var i fråga, och med avslag på motionen nr 709

a) för sin del beslutade att 2 § första och andra styckena lagen 1969:205 om pensionstillskott fr. o. m. den 1 juli 1971 skulle ha av reservanten angiven lydelse,

b) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde om översyn av lagen 1969:205 om pensionstillskott i syfte att förslag framlades om ytterligare standardförbättringar för folkpensionärerna,

2) vid utskottets hemställan under A, av herrar Ringaby (m) och Björck i Nässjö (m), som ansett att utskottet under A bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen nr 709 och med avslag på motionen nr 243, såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning om en ur AP-fonden finansierad komplettering av pensionstillskotten till folkpension,

3) vid utskottets hemställan under B, av herr Hermansson i Malmberget (vpk), som ansett att utskottet under B bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen nr 243, såvitt nu var i fråga,

1) för sin del beslutade att de tre sista styckena i 2 § lagen 1969:205 om pensionstillskott fr. o. m. den 1 juli 1971 skulle utgå, samt

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde om förslag till härav betingade övriga ändringar i lagtexten.

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! Jag vill börja med att erinra om att vpk:s riksdagsgrupp redan 1969, när riksdagen fattade beslut om införandet av pensionstillskott, anmälde den meningen att det här rörde sig om en otillräcklig standardförbättring. Vi anförde också att det var en alltför liten grupp av pensionärerna som skulle få del av denna förbättring. I det sammanhanget stödde vi oss på en beräkning som hade gjorts av riksdagens upplysningstjänst och som visade att pensionstagare, som i 1969 års penningvärde erhåller 1 800 kronor i ATP, under sin aktiva tid har haft en medelinkomst på 12 000 kronor brutto. Detta visar att den gräns som fastställts för beviljandet av denna standardförbättring är alltför snäv.

ATP är intjänt lön. Ingen bestrider det. Konstruktionen att lägga samman tillskott och ATP till i 1969 års penningvärde 180 kronor om året i reell inkomstförbättring har i tidigare riksdagsbehandling liksom i årets utskottsbetänkande befunnits vara "lämpligt avvägd". Vi har kritiserat den uppfattningen och gör så även i år.

I årets motion i denna fråga, 1971:243, påpekar vi att standardförbättringen eller, om man vill uttrycka sig så, realinkomstförbättringen inte mekaniskt bör räknas i procent. Utgångspunkten för folkpensionärer är ju en annan än om motsvarande procentuella realinkomstförbättring tillämpas på exempelvis löntagare i aktivt förvärvsarbete. De 3-procentiga tilläggen för pensionärerna som gäller ATP och pensionstillskott medför en enligt vår mening helt otillräcklig ökning.

Man kan ta pensionsbeloppen och utifrån nuvarande levnadskostnader fråga sig om den rådande och förutsedda nivån för levnadsstandarden kan anses tillfredsställande. Vi anser det inte. Utskottet anför här inte

bristande resurser som skäl mot en motiverad kraftigare förbättring – man framhårdar i uppfattningen att den beslutade tioårsplanen är "lämpligt avvägd".

Vi tog också redan från början upp den enligt vår mening stora orättvisan att handikappade förtidspensionerade, som inte åtnjuter full pension, får reducerade pensionstillägg. Utskottet avvisar vårt krav med hänvisningen att tillskotten måste stå i relation till grundförmånen och åberopar då också försäkringsmatematiska överväganden. Den argumenteringen finner jag vara inkonsekvent. Först och främst är tillskotten lika för vardera personen i ett pensionärspar, men grundförmånen för vardera av dem är lägre än för ensamstående. Här avviker man alltså från principen – om man nu skall använda detta anspråksfulla ord – om tillskott i relation till grundförmånen. Jag har självklart ingen invändning mot det; jag vill bara påvisa inkonsekvensen i utskottets argumentering.

I utskottets redovisning av gällande bestämmelser angående folkpensionsavgifterna, som återfinnes i socialförsäkringsutskottets betänkande nr 9, sägs att folkpensionsavgifterna mera har karaktären av specialskatt än av försäkringsavgift. Om detta är korrekt, hur rimmar det då med talet om "försäkringsmatematiska bedömanden" i samband med försvaret för de lägre tillskotten till de handikappade?

Till yttermera visso har det sagts att pensionsförmånerna före 67 års ålder bör lösas i annat sammanhang. Vilket annat sammanhang? Den frågan har ställts tidigare från vårt håll, och jag upprepar den nu. Låt mig också upprepa att med nuvarande utformning innebärande reducerade pensionstillskott vidgas klyftan mellan handikappade och förtidspensionerade och övriga pensionärer. Detta rimmar inte alls med talet om inkomstutjämning.

Vi har föreslagit att pensionstillskotten skall beräknas på 4 procent av basbeloppet. Detta ger mera – men också åt flera – och det är den omedelbara förbättring vi anser nödvändig. Vi har också begärt en översyn av återstående del av tioårsplanen. I det sammanhanget har vi anfört att den från pensionärsorganisationerna aktualiserade frågan om lika pension för gifta och ogifta eller ensamstående tas upp till prövning. Vi vill dock i det sammanhanget klart avgränsa oss från den av moderatreservanter aktualiserade frågan att nu lösa det problemet genom att ta AP-fonderna i anspråk.

Kammaren har tidigare behandlat frågan om sänkt pensionsålder. I den debatten anfördes att det skulle vara omöjligt att tillgodose såväl detta krav som kravet om en omedelbar pensionsförbättring. Det beror alldeles på hur man bedömer frågans vikt, vad man vill prioritera, vilka lösningar man anser ligga inom räckhåll för att klara de ekonomiska påfrestningar som dessa reformer skulle medföra. Att avvisa dem och samtidigt framställa sig som företrädare för låginkomsttagare och för inkomstutjämning är definitivt omöjligt. Men den saltomortalen gör i alla fall anhängarna av utskottets argumentering och många som deltagit i dagens debatter.

Herr talman! Här handlar det om utpräglade rättvisekrav, och därför vill jag nu yrka bifall till reservationen 1 vid utskottets hemställan under A samt till reservationen 3 vid utskottets hemställan under B, båda

Nr 45

Onsdagen den
17 mars 1971

*Översyn av lagen
om pensionstill-
skott, m. m.*

Onsdagen den
17 mars 1971

*Översyn av lagen
om pensionstill-
skott, m. m.*

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! De pensionstillskott som beslutades av 1969 års vårriksdag innebar att de pensionärer som hade liten eller ingen ATP fick en viss standardkompensation, men man kan med fog fråga sig om den standardkompensationen är tillräcklig. Det kan inte vara rimligt att de äldsta pensionärerna, som ställts utanför ATP, inte får några ordentliga pensionstillskott. De yngsta i denna grupp kommer att vara inte mindre än 83 år gamla, när tillskotten om åtta år har nått upp till garantinivån. Det innebär med andra ord att de kommer att vara så pass gamla att de mänskligt sett inte kommer att ha någon större glädje av tillskotten.

I motionen 1971:709 krävs att tillskotten ökas. Syftet med den allmänna pensioneringen borde vara att bygga upp så pass rimligt tilltagna pensioner att behovet av ekonomisk förstärkning i form av bostadstillägg, olika former av socialbidrag m. m. till våra folkpensionärer på sikt minskar kraftigt.

I reservationen 2 till socialförsäkringsutskottets betänkande nr 8 har herr Ringaby och jag reserverat oss till förmån för att en utredning sker om en ur AP-fonden finansierad komplettering av pensionstillskotten till folkpension. Härigenom skulle situationen för de av våra folkpensionärer som saknar eller har liten ATP-pension väsentligt förbättras. Vi anser att det förhållandet att de äldre lagt grunden för de nuvarande yngre generationernas välbefinnande i och för sig borde vara ett tillräckligt motiv för kraftigare pensionshöjningar.

Herr talman! Jag ber härmed kort och gott att få yrka bifall till reservationen 2 som är fogad till utskottets betänkande nr 8.

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c):

Herr talman! De frågor som vi går att behandla med anledning av socialförsäkringsutskottets betänkande nr 8 har sin grund i det beslut som 1969 års riksdag fattade om den framtida utbyggnaden av folkpensioneringen. På grundval av en utredning som hade gjorts beslöt man genomföra en successiv höjning av folkpensionerna för de grupper av pensionärer som har låg ATP eller ingen ATP. De skulle få en förhöjning till 30 procent av basbeloppet under en tioårsperiod. Det innebär att man skulle höja pensionsbeloppet med 3 procent varje år. Dessa tillägg var alltså till för dem som har låg ATP eller ingen ATP alls. Beslutet innebär att pensionen under en tioårsperiod höjs för en ensamstående från 90 procent till 120 procent av basbeloppet. Det är en förbättring som inte är obetydlig. För äkta makar innebär beslutet en förhöjning från 70 procent till 100 procent av basbeloppet för vardera maken, eller totalt en höjning från 140 procent till 200 procent av basbeloppet.

Detta riksdagens beslut 1969 innebar att målsättningen förverkligas om en höjning på 3 procent per år. Enligt beslutet av år 1969, som riksdagen var enig om då – det fanns en blank reservation från moderaterna – skall målsättningen ha förverkligats den 1 juli 1978.

I motionen 1971:243 från vänsterpartiet kommunisterna yrkar man på en förhöjning med 4 procent per år och målsättningen 40 procent av

basbeloppet. Samma yrkanden framfördes i motioner 1969 och 1970 och avvisades då av riksdagen. Det har inte inträffat någonting sedan dess som gör att man har anledning att ändra på det beslut riksdagen då fattade.

Jag kan också redovisa vad departementschefen på denna punkt uttalade i sin huvudtitel, nämligen att 1969 års beslut innebär väsentliga höjningar av folkpensionerna; bortsett från bostadstillägg och andra förbättringar får en ensamstående pensionär 6 730 kronor och äkta makar 10 740 kronor när tillägget nu för tredje gången höjs.

Jag ber alltså att få yrka avslag på reservationen 1 av herr Hermansson i Malmberget och bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

Reservationen 2, som herr Björck i Nässjö talade för och som moderaternas representanter i utskottet står bakom, grundar sig på motionen 1971:709. Jag nämnde förut att det var en enig riksdag som 1969 fattade principbeslut om en successiv höjning av pensionstillskotten. Det förelåg ett särskilt yttrande från moderaterna den gången. I motionen av herrar Holmberg och Carlshamre tar man upp de gamla tankegångarna att använda ATP-pengar för att åstadkomma en förbättring av pensionerna för vissa folkpensionärer. Det är samma tankegångar som fanns 1964 i det förslag som då diskuterades och avvisades av riksdagen. Det finns ett samband mellan avgifter och försäkringsförmåner. Slår man in på vägen att använda inbetalda försäkringspengar för andra ändamål än vad de är avsedda för, kommer vi ut på det sluttande planet. Med den utgångspunkten är moderatmotionen, som ligger till grund för reservationen 2, principiellt betänkelig. Man kan inte använda arbetsgivaravgiften för en rad ändamål som den ursprungligen inte var avsedd för. Därför ber jag att få yrka avslag på reservationen 2.

Reservationen 3 kan i viss mån betraktas som en följdreservation till reservationen 1, och beträffande denna reservation hänvisar jag till min allmänna motivering.

Från dessa utgångspunkter, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan i alla delar.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten A

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 1 av herr Hermansson i Malmberget samt 3:o) reservationen nr 2 av herrar Ringaby och Björck i Nässjö, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då fru Marklund begärde votering, upptogs för bestämmande av kontrapropositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 3:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan fru Marklund begärt votering även beträffande kontrapropositionen, upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraproposition i huvudvoteringen angående socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 8 punkten A antar reservationen nr 2 av herrar Ringaby och Björck i Nässjö, röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Nr 45

Onsdagen den
17 mars 1971

*Slopande av maxi-
meringen av folk-
pensionsavgiften*

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen nr 1 av herr Hermansson i Malmberget.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Marklund begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat: Ja — 37

Nej — 23

Avstår — 249

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 8 punkten A röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herrar Ringaby och Björck i Nässjö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen.

Punkten B

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Hermansson i Malmberget, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

§ 16 Slopande av maximeringen av folkpensionsavgiften

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 9 i anledning av motion om slopande av maximeringen av folkpensionsavgiften.

I motionen nr 342 av herr Hermansson i Stockholm m. fl. hade föreslagits att riksdagen för sin del beslutade sådan ändring av lagen (1962:398) om finansiering av folkpensioneringen att 3 § erhöll av motionärerna angiven lydelse.

Utskottet hemställde att motionen nr 342 inte föranledde någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr Hermansson i Malmberget (vpk), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen nr 342 för sin del antog av reservanten angivet förslag till lag om ändring i lagen (1962:398) om finansiering av folkpensioneringen.

Herr BERNDTSON i Linköping (vpk):

Herr talman! I motion 342 har vi från vänsterpartiet kommunisterna yrkat på en sådan ändring av lagen om finansiering av folkpensioneringen, att den nuvarande övre gränsen slopas och att sålunda folkpensionsavgift skall utgå med 5 procent av den till statlig inkomstskatt beskattningsbara inkomsten.

Det måste ändå vara ett rimligt krav, att inte de högsta inkomsttagarna befrias från pensionsavgift på de inkomster som ligger över en viss gräns. Den nuvarande övre gränsen på 1 500 kronor i folkpensionsavgift motsvarar ungefär 34 000 kronor i årsinkomst eller 30 000 kronor i beskattningsbar inkomst. Det är en besynnerlig form av utjämning och jämlikhetspolitik, att de som uppbär en högre inkomst inte behöver erlägga folkpensionsavgift på belopp som överstiger denna gräns.

Utskottet söker göra det enkelt för sig genom att hänvisa till att en liknande motion avslogs 1970, och så säger man i betänkandet rörande årets motion: "I motionen har inte åberopats något skäl som bör föranleda riksdagen att frånträda sitt ställningstagande från förra året."

Mot detta vill jag konstatera att utskottet inte åberopat något skäl som bör föranleda motionärerna att frånträda sitt ställningstagande, att den nuvarande ordningen för uttag av folkpensionsavgifterna är djupt orättvis!

Utskottet anför, att folkpensionsavgiftens storlek och konstruktion måste ses i sammanhang med de regler som gäller för inkomstbeskattningen. Det kan vi också göra, men vi kan då inte komma till utskottets ståndpunkt, att anledning saknas för att avskaffa maximiregeln för avgiftsuttag! Att det inte *bara* är en skattepolitisk fråga framgår av att socialförsäkringsutskottet behandlat den. Just därför att vi ser denna fråga som en del av inkomstbeskattningen, kommer vi till ståndpunkten, att maximiregeln, som ensidigt gynnar de högre inkomsttagarna, bör avskaffas.

Det är märkligt att allt tal om jämlikhet och utjämning mellan höga och låga inkomster så sällan får komma till konkret uttryck. Ingen kan väl ändå bestrida, att för låginkomsttagaren med exempelvis 20 000 kronor i beskattningsbar inkomst är folkpensionsavgiften på 1 000 kronor mycket mera betungande än 3 000 kronor för den som har 60 000 kronor i beskattningsbar inkomst, eller 5 000 kronor för den som har 100 000 kronor i beskattningsbar inkomst. Men utskottet vill fortfarande ha den ordningen att de höga inkomsterna – de må vara hur höga som helst – inte skall svara för mer än 1 500 kronor i folkpensionsavgift. Detta rimmar verkligen illa med talet om inkomstutjämning!

Som åberopats i motionen och som anföres i reservationen av herr Hermansson i Malmberget beräknas sloandet av folkpensionsavgiftens maximering betyda omkring 350 miljoner kronor i ökad inkomst. Inte ens herr Sträng behöver sålunda frukta följderna av denna motion. I reservationen anföres att denna merinkomst bör kunna bli ett värdefullt bidrag till genomförandet av den förbättring av pensionstillskotten, som vpk förordat och som vi nyss behandlat, eller klarare utsagt: som nyss har avslagits!

Men vi har också pekat på andra möjligheter att lätta bördan för de lägre inkomsttagarna genom de inkomstförstärkningar, som vårt förslag innebär. En minskning av mervärdeskatten är ett område. Att låta de högre inkomsttagarna betala folkpensionsavgift även på de inkomster som ligger över 34 000 kronor och använda den därav följande inkomstförstärkningen till att lätta bördan för de lägre inkomsttagarna

*Slopande av maxi-
meringen av folk-
pensionsavgiften*

skulle vara en konkret åtgärd för att minska klyftorna mellan olika inkomsttagare.

Med vad jag här anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Hermansson i Malmberget avgivna reservationen.

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c):

Herr talman! Med anledning av vad herr Berndtson i Linköping här anfört skall jag bara med några ord motivera utskottets ställningstagande.

Får jag först påminna om att 1970 års riksdag hade att ta ställning till ett beslut om förändringar i vår skattelagstiftning. Beslutet var genomgripande och gällde bl. a. övergång till individuell beskattning av arbetsinkomst. I samband därmed förändrades uttaget av folkpensionsavgiften. Medan man tidigare hade en maximering vid 1 500 kronor för äkta makar, blev det nu en maximering vid 1 500 för vardera maken.

Får jag sedan påminna om att det beslut vi fattade i fråga om folkpensionsavgiften utgör en del av det skattepaket som vi antog den gången. Från den utgångspunkten blir saken kanske inte så besynnerlig som herr Berndtson ville göra den.

Om man här förändrar gränsen för avgiftsuttaget, kommer detta att påverka det totala skatteuttaget. Nu har man fastställt de progressiva skatteskalorna med hänsyn till den utformning som skatteförslaget fick. Jag vill påminna herr Berndtson om att finansieringen av folkpensionen i dag till en tredjedel sker genom avgifter, medan drygt två tredjedelar kommer via statskassan. Det är i detta sammanhang man bör se hemställen i utskottets betänkande.

Från dessa utgångspunkter ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställen, dels reservationen av herr Hermansson i Malmberget, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Berndtson i Linköping begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställen i betänkandet nr 9 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Hermansson i Malmberget.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Berndtson i Linköping begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 293

Nej — 16

Avstår — 2

§ 17 Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 10 i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1971/72 till allmän försäkring m. m. jämte motion.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 18 Allmänt ombud vid försäkringsdomstolen

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 11 i anledning av motion om allmänt ombud vid försäkringsdomstolen.

I motionen nr 714 av herr Larsson i Staffanstorp m. fl. hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ånyo skulle anhålla om prövning och förslag rörande inrättandet av ett allmänt ombud eller annan instans med uppgift att vid försäkringsdomstolen tillvarataga främst den enskildes rätt.

Utskottet hemställde att motionen nr 714 inte föranledde någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar Carlsson i Vikmanshyttan (c), Jonsson i Mora (fp), Ringaby (m), Magnusson i Nennesholm (c) och Björck i Nässjö (m), fröken Pehrsson (c) samt fröken Bergström (fp), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen nr 714 i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening gav till känna vad reservanterna anfört.

Herr MAGNUSSON i Nennesholm (c):

Herr talman! En grundläggande rättighet i ett demokratiskt samhälle är den enskilda individens rättssäkerhet. Möjligheten att få sin sak rättvist prövad i öppna rättegångar med tillfälle att anföra allt den rättssökande önskar utan inskränkningar råder i vårt allmänna domstolväsende.

I vår tid avgörs dock i ökad utsträckning för den enskilde viktiga frågor genom administrativa beslut. Det är därför viktigt att tillse att även förvaltningsdomstolar eller domstolsliknande förvaltningsorgan fungerar enligt samma höga krav på rättssäkerhet.

I motionen 714, väckt av herr Larsson i Staffanstorp m. fl., som behandlas i detta socialförsäkringsutskottets betänkande, tar motionärerna upp frågan om den enskildes rättssäkerhet inom ett område av förvaltningen, nämligen försäkringsdomstolen. Motionärerna hemställer att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ånyo måtte anhålla om prövning och förslag rörande inrättandet av ett allmänt ombud eller annan instans med uppgift att vid försäkringsdomstolen tillvarata främst den enskildes rätt.

Man kan säkert, som motionärerna framhåller i sin motion, starkt ifrågasätta om rättssäkerheten i försäkringsmål är betryggande, särskilt mot bakgrund av att det många gånger är sjuka och gamla människor eller på annat sätt handikappade personer med en begränsad förmåga att föra sin talan som invecklas i mål av detta slag. Här skulle ett allmänt ombud, menar såväl motionärerna som vi reservanter, med uppgift att tillvarata

Nr 45

Onsdagen den
17 mars 1971

*Allmänt ombud
vid försäkrings-
domstolen*

Onsdagen den
17 mars 1971

*Allmänt ombud
vid försäkrings-
domstolen*

de enskildas intressen säkerligen ha mycket stor betydelse för rättssäkerhetens trygghet.

Riksdagsrevisorerna har senast 1967 påtalat de stora olikheter som förekommer mellan de olika försäkringskassornas bedömning av rätt till förtidspension. Den enskilde försäkringstagaren tror på försäkringskassan eller riksförsäkringsverket och vet många gånger kanske rätt litet om sin möjlighet att överklaga och få sin rätt prövd i försäkringsdomstolen. För de vanliga människorna är lagparagrafer inte heller så lätta att tolka och tillämpa.

Låt mig, herr talman, bara ta ett enda exempel för att belysa vad jag menar. Ett äkta par hade fått en dom på äktenskapsskillnad i tingsrätt. Mannen dog strax efter domen på äktenskapsskillnaden. Hustrun sökte därefter änkepension, men fick avslag både i försäkringskassan och i riksförsäkringsverket. Hon fick då tips av en god vän, som var jurist och som kände till fallet, att överklaga hos försäkringsdomstolen. Där kunde man konstatera att allt var riktigt beträffande äktenskapsskillnaden men att domen inte vunnit laga kraft, vilket fordras för att äktenskapsskillnad skall föreligga. I detta fall dog alltså mannen innan så skett, och då är äktenskapet inte upplöst genom äktenskapsskillnaden utan genom mannens död, varför änkepension skall utgå enligt lagen om allmän försäkring. Det innebär i detta fall att hustrun, som var i 40-årsåldern, får omkring 10 000 kronor om året så länge hon lever ogift.

Här och i liknande fall borde ett allmänhetens ombud kunna göra en stor insats för den enskilde. Just tack vare juristens påpekande fick denna änka sin rätt.

Vid 1965 års riksdag framfördes en fyrpartimotion i samma syfte som den vi nu behandlar. I ett yttrande tillstyrkte försäkringsdomstolen en utredning i ärendet, och andra lagutskottet fann det då, i sin prövning av de i motionen aktualiserade frågorna, befogat att närmare granska hela problemkomplexet och föreslog en förutsättningslös utredning. Riksdagen beslöt i enlighet med vad utskottet tillstyrkt att i skrivelse till Kungl. Maj:t tillkänna sin uppfattning.

Tyvärr är 1965 års riksdagsskrivelse i denna för den enskildes rättssäkerhet så viktiga fråga alltjämt beroende av Kungl. Maj:ts prövning. Enligt vår uppfattning är det därför i hög grad angeläget att de i förevarande motion upptagna frågorna blir föremål för en särskild prövning i enlighet med 1965 års riksdagsbeslut.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till den reservation som herr Carlsson i Vikmanshyttan m. fl. har fogat till socialförsäkringsutskottets betänkande nr 11.

I detta anförande instämde herr Börjesson i Falköping (c).

Herr KARLSSON i Ronneby (s):

Herr talman! Den motion som ligger till grund för reservationen, som herr Magnusson i Nennesholm talat för, syftar till inrättandet av ett allmänt ombud eller annan instans – som man säger – med uppgift att vid försäkringsdomstolen tillvarata främst den enskildes rätt.

Denna fråga har tidigare varit föremål för uppmärksamhet i riksdagen,

och i 1970 års statsverksproposition angav chefen för justitiedepartementet riktlinjer för en genomgripande reform av samhällets rättshjälp. Arbetet med rättshjälpsreformen har i enlighet med dessa riktlinjer bedrivits inom departementet och lett till en i juli 1970 framlagd promemoria med förslag till rättshjälpslag m. m.

I promemorian läggs fram förslag som innebär att rättshjälp i princip skall kunna erhållas i fråga om varje rättslig angelägenhet där behov av rättshjälp finns oavsett om ärendet behandlas av domstol eller förvaltningsmyndighet eller gäller rådfrågning eller biträde vid förhandlingar eller liknande.

Inom justitiedepartementet pågår för närvarande överarbetning av promemorians förslag på grundval av remissyttrandena. Arbetet bedrivs med sikte på att en proposition med förslag till lagstiftning i ämnet skall kunna föreläggas årets riksdag.

Det finns därför, herr talman, ingen anledning för riksdagen att som reservanterna föreslår ge till känna sådant som Kungl. Maj:t redan håller på med att utföra. Reservanterna och även herr Magnusson i Nennesholm har som ett argument för sina ståndpunkter framhållit det förhållandet att riksdagens revisorer år 1967 anmärkte på att försäkringskassornas bedömning av rätten till förtidspension uppvisade stora skiljaktigheter inbördes. Dessa skiljaktigheter kan ha varit betingade av på orten förekommande arbetsmässiga förhållanden. Det var nämligen vid det tillfället så, att om försäkringskassorna eller pensionsdelegationen bedömde vederbörandes nedsättning av arbetsförmågan uppgå till två tredjedelar skulle två tredjedels pension utgå. Nu kunde emellertid arbetsförhållandena på orten vara sådana att pensionsdelegationen bedömde saken så att det inte fanns stora möjligheter för vederbörande att sälja sin till en tredjedel reducerade arbetskraft, varför man gav honom hel pension. I en del fall har det kunnat vara så att pensionsdelegationen bedömde att det fanns möjlighet för vederbörande att gå ut på arbetsmarknaden och sälja den återstående tredjedelen. Det kan vara grunden till att försäkringskassorna har gjort olika bedömningar.

Men jag vill också säga att man på olika vägar försökt åstadkomma en rättelse i detta avseende. Man har anordnat regionala kurser för försäkringskassorna och pensionsdelegationerna för att kunna få enhetlig bedömning i likartade fall. Därtill utgavs 1970 tidigt på våren ett cirkulär från riksförsäkringsverket, där man angav mycket klara direktiv till pensionsdelegationerna om att i sådana fall, där försäkringstagaren bedömdes inte ha stora möjligheter att kunna sälja den återstående delen av sin arbetskraft, vederbörande skulle tillerkännas full pension. Det har också sedan alltmer blivit det gängse förhållandet ute i pensionsdelegationerna.

Därtill har vi fått en del ytterligare ståndpunktstaganden i propositionen 66 år 1970, där man undanröjer en del av de tvistegrunder som tidigare förelegat. Där förordnas först och främst om vidgade möjligheter för äldre förvärvsarbetande att erhålla förtidspension, om viss uppmjukning av kraven om rätt till förtidspension i allmänhet och om utökning av de allmänna försäkringskassornas pensionsdelegationer med två ledamöter som skall ha särskild erfarenhet från olika arbetsförhållanden.

Onsdagen den
17 mars 1971

*Allmänt ombud
vid försäkrings-
domstolen*

När det sedan gäller sådana fall, som kan uppstå, att en försäkrings- tagare tycker att han blivit felaktigt bedömd av pensionsdelegationen har man givetvis möjlighet till överklagande dels i försäkringsverket, dels i överinstansen försäkringsdomstolen. Nu finns det inga vattentäta skott mellan försäkringstagaren och pensionsdelegationerna utan dessa har lika stort intresse som denne att det blir en rättvis behandling. De lämnar all den hjälp som de kan ge för att vederbörande skall kunna föra sin talan i den högre instansen. Men självfallet kan det ändå uppstå vissa skiljaktig- heter i bedömningen, och då har man den högre instansen att ta till i dessa avseenden. Regeringen avser också att under innevarande år framlägga en proposition som reglerar dessa förhållanden.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan. Vi tycker som sagt att det inte finns någon anledning att ge Kungl. Maj:t önskemål till känna, som man redan håller på att behandla.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Carlsson i Vikmanshyttan m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Magnusson i Nennesholm begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 11 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Carlsson i Vikmanshyttan m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Magnusson i Nennesholm begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 161
Nej - 149

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att uppskjuta behand- lingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till kammarens sammanträde fredagen den 19 mars.

§ 19 Herr talmannen meddelade att civilutskottets betänkanden nr 5, 6, 8 och 9 uppföres främst bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan för kammarens nästa sammanträde.

Ordet lämnades på begäran till

Herr TORWALD (c), som yttrade:

Herr talman! Det är ju numera en allmän strävan att med olika åtgärder söka uppmuntra hemmafruarna att söka sig ut i arbetslivet. För de äldre av dessa med vanligen ganska bristfällig utbildning är det emellertid också ett faktum, att de många gånger då måste acceptera kortare anställningar av mera tillfällig karaktär. De blir alltså ofta den regulator med vilken arbetsgivare av olika slag klarar arbetskraftsbehovet vid produktionstoppar av olika slag eller vid onormal frånvaro hos fast anställd personal för exempelvis barnsörd, värnpliktstjänstgöring etc. Många hemmafruar torde dock med tillfredsställelse ha utnyttjat dylika erbjudanden om korttidsarbete, eftersom de på så sätt fått möjlighet att "känna sig för", innan de mera definitivt övergår till förvärvsarbete av mera permanent natur, om sådant funnits att tillgå på orten.

Men för hemmafruar som under många år varit anslutna till den frivilliga sjukpenningförsäkringen har korttidsarbetet inneburit en kraftig höjning av avgiften för denna försäkring, när de av olika skäl tvingats återgå till att bli "hemmafruar" igen. Detta har väckt mycket kraftig irritation på många håll, och jag finner detta mycket förståeligt.

Låt mig lämna ett konkret exempel, som belyser konsekvenserna av en tids korttidsarbete för en hemmafru, som före och efter detsamma är ansluten till den frivilliga sjukpenningförsäkringen för högsta möjliga tilläggssjukpenning (9 kronor). Hon är född 1927 och anslöt sig redan 1955, dvs. före fyllda 30 år, till den frivilliga sjukpenningförsäkringen för högsta möjliga sjukpenning, 18 dagars karenstid och årspremie. Hennes årspremie var, innan hon accepterade ett deltidsarbete i början av 1970, 77:40 kronor. Efter nio månaders arbete tvingades hon återgå till att bli hemmafru fr. o. m. den 1 februari 1971 och anmälde då, att hon inte längre hade något förvärvsarbete samt att hon önskade återanslutning till den frivilliga sjukpenningförsäkringen på samma villkor som före anställningen. Detta beviljades, men premien blev nu 108 kronor per år, eftersom hon nu var i åldersgruppen 40–49 år. Någon hänsyn till att hon oavbrutet sedan 1955 tillhört försäkringen kunde enligt gällande bestämmelser ej tagas. Årspremien höjdes alltså med 30:60 kronor, därför att hon accepterade en korttidsanställning, under vilken hon enligt gällande bestämmelser ej fick kvarstå i den frivilliga sjukpenningförsäkringen. Hade hemmafrun i stället varit född t. ex. 1920 och förhållandena i övrigt identiska skulle årspremien ha höjts från 88:20 till 127:80 kronor, dvs. med 39:60.

Här relaterade förhållanden lär vara föga kända bland hemmafruarna men torde efter hand som de blir kända kraftigt motverka den ur samhällets synpunkt önskvärda ökningen av förvärvsarbetet bland de hemmafruar som inte längre är bundna av barnpassning m. m.

Under hänvisning till det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr socialministern få ställa följande frågor:

Anser statsrådet att premiebestämmelserna för den frivilliga sjukpen-

ningförsäkringen är lämpligt utformade?

Om så icke är fallet, vilka åtgärder planeras för att genom ändring av här ifrågasvarande bestämmelser stimulera hemmafruor att söka sig ut i förvärvsarbete även om detta bara skulle vara av mera tillfällig art?

Denna anhållan bordlades.

§ 21 Interpellation nr 80 ang. genomförandet av 1968 års beslut om gymnasieskolan

Ordet lämnades på begäran till

Fru MOGÅRD (m), som yttrade:

Herr talman! I Kungl. Majts proposition angående riktlinjer för det frivilliga skolväsendet år 1968 framhöll departementschefen rörande planeringen för mellanskolan att avvikelser måste kunna förekomma från en mera strikt tillämpning av de riktlinjer han angivit. ”I vilken omfattning och hur länge det kommer att finnas kvar yrkesutbildning utanför de orter som kommer att ha en mer fullständig mellanskola, dvs. i stort sett dagens gymnasieorter, får utvecklingen utvisa. Detta betyder att utbildningen utanför dagens gymnasieorter bör kunna bibehållas så länge det finnes en tillfredsställande elevtillströmning och ett klart avnämningsslag för utbildningen.” (Propositionen 140 år 1968 s. 142.) Riksdagen antog de riktlinjer som förordats i propositionen.

För denna departementschefens inställning kunde naturligtvis mycket starka skäl anföras, i första hand det ekonomiska. Det kan inte vara rimligt att dyrbara investeringar i skolanläggningar som gjorts före den nya skolformens ikraftträdande inte blir utnyttjade, därför att verksamheten, utan att några egentliga fördelar därmed vinnes, flyttas till annan ort, en s. k. gymnasieort, där samtidigt nya investeringar inte bara i skolanläggningar utan också i elevhem kan bli nödvändiga. Vidare kan en glesbygdsaspekt i många fall åberopas. En väl fungerande yrkesskola i en eljest ”utbildningsgles” region har positiva lokaliseringseffekter, som man inte i onödan bör avstå ifrån.

Det är därför ägnat att förvåna att skolöverstyrelsens beslut om organisation av gymnasieskolan i så ringa utsträckning tar hänsyn till dessa synpunkter och därigenom frångår riksdagens beslut. Om planerna sätts i verket, kommer detta att medföra att möjligheterna till gymnasial utbildning den 1 juli i år helt försvinner eller starkt minskas på många orter och att en rad yrkesskolbyggnader, som kostat samhället miljontals kronor och som endast varit i bruk under mycket kort tid, inte kan utnyttjas på ett adekvat sätt. Nya investeringsbehov, som hade kunnat undvikas, kommer att uppstå på gymnasieorterna. En uttunning av utbildningsmöjligheterna kommer att äga rum i stora regioner. Dessa planer har därför vållat allvarliga bekymmer i berörda kommuner och kommunblock.

Med hänvisning till vad jag här anfört anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr utbildningsministern få framställa följande fråga:

Är statsrådet beredd vidta sådana åtgärder att genomförandet av 1968

års beslut angående gymnasieskolan icke medför ett undandragande av möjligheterna till gymnasial utbildning på sådana orter där sådan utbildning hittills fungerat väl och svarar mot ett behov och där en överflyttning av befintlig utbildning dels innebär ett förslösande av statliga och kommunala investeringar i skolbyggnader, dels får en negativ lokaliseringseffekt?

Denna anhållan bordlades.

§ 22 Kammaren åtskildes kl. 1.01.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert